

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ANGLISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

SROVNÁNÍ DVOU ČESKÝCH PŘEKLADŮ VYBRANÝCH BÁSNÍ
Z TRILOGIE *PÁN PRSTENŮ*

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Jajtner, Ph.D. et Th.D.

Autor práce: Bc. Pavla Konrádová

Studijní obor: Překladařství anglického jazyka – Překladařství francouzského jazyka

Ročník: 4.

2021

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích 6.12.2021

.....
Bc. Pavla Konrádová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu své práce, Mgr. Tomáši Jajtnerovi, Ph.D. et Th.D., za jeho cenné rady, zajímavé podněty, podporu a trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za podporu nejen při psaní této práce, ale během celého mého studia.

Anotace

Tato diplomová práce analyzuje a porovnává dva české překlady básní z trilogie *Pán prstenů* od J. R. R. Tolkiena. Jedná se o překlady Stanislavy Pošustové-Menšíkové a Petra Štěpána. Analýze předchází teoretická část, ve které je představen Tolkienův život a dílo, básně v *Pánovi prstenů* a problémy při překladu poezie. V praktické části jsou rozebrány jak originály básní, tak jejich překlady. Analýza je zaměřena na jejich metrum, rýmy, strofickou stavbu, zvukové prvky a obsahové prvky. Na základě těchto rozborů jsou překlady porovnány.

Klíčová slova: J. R. R. Tolkien, Stanislava Pošustová-Menšíková, Petr Štěpán, poezie, překlad

Abstract

This diploma thesis analyses and compares two Czech translations of selected poems from the *Lord of the Rings* by J. R. R. Tolkien. The translations are from Stanislava Pošustová-Menšíková and Petr Štěpán. The analysis is preceded by a theoretical part which introduces Tolkien's life and work, poems in the *Lord of the Rings* and problems that occur when translating poetry. In the practical part, the original poems as well as their translations are analysed. The analysis focuses on their metre, rhymes, stanza structure, sound elements, and content elements. The translations are then compared based on this analysis.

Keywords: J. R. R. Tolkien, Stanislava Pošustová-Menšíková, Petr Štěpán, poetry, translation

Obsah

Úvod.....	8
1. Dílo J. R. R. Tolkiena	9
1.1. J. R. R. Tolkien – život a vlivy	9
1.2. Próza.....	12
1.3. Poezie	15
1.4. Vědecká činnost	16
1.5. Další Tolkienovo dílo.....	18
1.6. Odkaz Tolkienova díla	18
2. Básnické texty v trilogii Pán prstenů	21
2.1. Inspirace a vlivy pro vznik básní v <i>Pánovi prstenů</i>	21
2.2. Vztah k příběhu	22
2.3 Jazyk.....	24
2.4. Metrum.....	24
3. Základní problémy překladu poezie	26
3.1. Formální a sémantická ekvivalence	26
3.2. Vázaný a volný verš	27
3.3. Zvuková stránka a rytmus	28
3.4. Kulturní transpozice	29
4. Rozbor originálů vybraných básní z Pána prstenů.....	30
4.1. Metrum.....	30
4. 2. Rýmy	34
4.3. Strofická stavba básní	37
4.4. Zvukové prvky	38
4.5. Obsahové prvky	45
4.6. Žánr	48
4.7. Shrnutí.....	49
5. Rozbor překladů vybraných básní od Stanislavy Pošustové-Menšíkové	50
5.1. Metrum.....	50
5.2. Rýmy	54
5.3. Strofická stavba.....	57
5.4. Zvukové prvky	59
5.5. Obsahové prvky	65

5.6. Zhodnocení překladu.....	68
6. Rozbor překladů vybraných básní od Petra Štěpána	70
6.1. Metrum.....	70
6.2. Rýmy	73
6.3. Strofická stavba básní	76
6.4. Zvukové prvky	80
6.5. Obsahové prvky	85
6.6. Zhodnocení překladu.....	88
7. Srovnání překladů vybraných básní z <i>Pána prstenů</i>	90
7.1. Metrum.....	90
7.2. Rýmy	91
7.3. Strofická stavba.....	93
7.4. Zvukové prvky	94
7.5. Obsahové prvky	95
7.6. Celkové srovnání.....	97
Závěr	98
Zdroje.....	101
Přílohy.....	104

Úvod

Předkládaná práce si klade za cíl porovnat dva české překlady vybraných básní z trilogie *Pán prstenů* od J. R. R. Tolkiena. Porovnávané básně byly vybrány na základě sbírky *Básně z trilogie Pán prstenů*, která obsahuje třicet jedna básní. Tuto sbírku z anglického originálu přeložil Petr Štěpán. Básně z této sbírky jsou v práci srovnávány s překlady od Stanislavy Pošustové-Menšíkové, která básně přeložila v rámci celé trilogie *Pán prstenů*.

Tolkien básněmi své dílo oživoval a jsou tak jeho nedílnou součástí. Jejich zdařilý překlad je tedy nezbytný pro správné vyznění příběhu. Přestože jsou básně ve sbírce *Básně z trilogie Pán prstenů* přeloženy mimo kontext celého díla, měly by splňovat stejné podmínky jako básně přeložené v rámci celého příběhu *Pána prstenů*. Sbírkou je totiž určena hlavně pro milovníky *Pána prstenů* a překlady by se tedy původním básním měly co nejvíce podobat.

Práce je rozdělena na sedm hlavních částí. První část se nejprve věnuje životu J. R. R. Tolkiena, poté uvádí jeho dílo. V této části jsou představeny životní události a vlivy, které Tolkiena při psaní jeho díla inspirovaly. Druhá část teoreticky představuje básně nacházející se v *Pánovi prstenů* a poukazuje zejména na jejich vztah k příběhu. Tomuto aspektu básní se práce nevěnuje dopodrobna, protože se jedná o rozsáhlé téma, které by vyžadovalo samostatnou analýzu. Další část pak čtenáře seznámí se základními problémy při překladu poezie, ke kterým patří formální a sémantická ekvivalence, užití volného či vázaného verše, zvuková podoba poezie a kulturní transpozice prvků v daném díle. Čtvrtá část se už věnuje samotnému praktickému rozboru vybraných básní z trilogie *Pán prstenů*. V této části budou básně analyzovány stran metra, které v nich Tolkien užil, rýmů a rýmových schémat, strofické stavby básní, užitých zvukových prvků a obsahových prvků. V každé části budou uvedeny úryvky z konkrétních básní a na jejich rozbořech budou ukázány jednotlivé versologické prvky užívané Tolkienem. V následujících dvou částech budou rozebrány překlady Tolkienových básní. Nejprve budou analyzovány překlady Stanislavy Pošustové-Menšíkové a poté překlady Petra Štěpána. Oba rozbořby se budou řídit stejnou osnovou jako předchozí část. Jednotlivé versologické prvky budou opět prezentovány na konkrétních ukázkách básní. V poslední části budou oba překlady porovnány a zhodnoceny na základě jejich rozbořů.

1. Dílo J. R. R. Tolkiena

Tolkienovo dílo je velice těžké tematicky rozdělit do přesných kategorií, protože je celé protkáno jeho mytologií a zájmem o jazyky a středověkou literaturu. V této kapitole je tedy rozděleno podle žánrů na prózu, poezii, vědeckou tvorbu a ostatní dílo. V každé z těchto kategorií je patrná provázanost se všemi ostatními.

První část nabízí několik životních událostí a vlivů, které byly pro Tolkienovu tvorbu důležité a které je možné je v jeho dílech rozpoznat. Dále je rozebrána Tolkienova nejznámější literární tvorba, jeho próza. Poté následuje nástin Tolkienovy poetické tvorby, která se nenachází v *Pánovi prstenů* (básním z tohoto díla se věnuje druhá kapitola). Posléze kapitola poskytne náčrt Tolkienovy vědecké činnosti, která byla známější a významnější za jeho života, avšak dnes je mimo odborné kruhy téměř zapomenuta. Nakonec je zmíněno Tolkienovo ostatní dílo, které nespadá do žádné z předchozích kategorií. Celá kapitola je zakončena významem odkazu Tolkienova díla, které stále slouží jako inspirace a předloha pro uměleckou a kulturní tvorbu.

1.1. J. R. R. Tolkien – život a vlivy

Než začneme zkoumat samotné Tolkienovo dílo, je třeba se seznámit s jeho životem, protože životní zkušenosti značně ovlivnily jeho tvorbu. V nadcházející části jsou vybrány aspekty jeho života, jejichž vliv je možné v jeho díle nalézt. Přestože Tolkien kdysi napsal, že „zkoumání autorova života je úplně marný a falešný přístup k jeho dílu,“ sepsal několik vzpomínek na své dětství a k některým svým dopisům a listinám přidal vysvětlivky.¹ Naznačil tím tak svolení a pochopení k případnému sestavení své biografie.

John Ronald Reuel Tolkien se narodil roku 1892 v Oranžském svobodném státě, na dnešním území Jihoafrické republiky. Dalo by se předpokládat, že se tamější exotická krajina, nebo alespoň její prvky, objeví v jeho díle. Afriku však s matkou a bratrem opustil v příliš útlém věku na to, aby na něj stačila udělat zapamatovatelný dojem. V jeho tvorbě ho ovlivnilo až jeho dětství prožité na anglickém venkově v okolí Birminghamu. S mladším bratrem podnikali dobrodružné výpravy do okolních lesů, mlýnů a farem.² Z těchto výprav čerpal inspiraci pro popisy krajiny ve svém díle. Navíc se některé jeho

¹ CARPENTER, Humphrey. *J.R.R. Tolkien: Životopis*. Přel. S. Pošustová-Mensšíková. 2. vyd. Praha: Argo, 2017. 346 s. ISBN 978-80-2092-9. s. 9.

² Tamtéž, s. 34.

dobrodružné výpravy staly předlohami pro události v jeho románech. Například ho tu prohnal sedlák, za nepovolený sběr hub. Tuto příhodu pak Tolkien zakomponoval do prvního dílu *Pána prstenů*.

V této době se Tolkien také začal seznamovat s četbou a jazyky. Dobrodružné příběhy, které četl, ho fascinovaly a toužil, aby byly alespoň z části pravdivé. Zejména ho zaujala pověst o Sigurdovi, ve které vystupuje drak Fafnir, který mu posloužil jako inspirace pro draka Šmaka v *Hobitovi*. Co se týče jazyků, byl nejvíc okouzlen latinou a angličtinou, které mu zněly nejpříjemněji.³ Podobně mu díky finskému eposu *Kalevala* učarovala finština, které se více začal věnovat během studií na Oxfordu. Přestože v ní nikdy nedosáhl dokonalosti, byl jí natolik uchvácen, že podle ní začal tvořit quenijštinu, jazyk elfů.⁴ Tato láska pro jazyky mu vydržela celý život. Nakonec mluvil zhruba třiceti jazyky, a to jak moderními, tak i antickými a mrtvými a vyučoval angličtinu a anglickou literaturu na univerzitě. Samozřejmě nelze opomenout, že jazyky velice ovlivnily nejen jeho vědeckou kariéru, ale i jeho beletristickou a poetickou tvorbu. Není známo, kolik jazyků vytvořil, ale odhaduje se, že jich pro svůj svět Středozeemě vymyslel minimálně čtrnáct. Všechny mají různé dialekty, propracovanou etymologii a historický vývoj. Kromě jednotlivých jazyků vymyslel i písmo, kterým jsou zapisovány.⁵

Když propukla první světová válka, byl povolán do armády a zúčastnil se bojů na kontinentu. Během války zemřelo mnoho jeho kolegů a kamarádů. Nejvíc ho zasáhla ztráta jeho blízkých kamarádů z Č.K.B.S. (Čajový klub, Barrowská společnost), umělecky zaměřeného klubu, který založili při studiu na střední škole.⁶ Dá se říct, že Tolkiena k napsání fantastického vedledila postrčil jeho kamarád a člen Č.K.B.S., Geoffrey Bache Smith, který za války zemřel a v posledním dopise Tolkienovi napsal „Ať ti Bůh žehná, můj drahý Johne Ronalde, a říkej to, co jsem se pokoušel říci já, dlouho po tom, co já tu nebudu, jestli je mi to souzeno.“⁷ Tím myslel Tolkienův plán o díle, které vstoupilo do povědomí jako *Silmarillion*. Zážitky z války jsou v Tolkienově díle patrné v popisech bitevních strategií, a hrůz a následků války. Navíc někteří vojáci inspirovali jeho budoucí literární postavy: „Můj ‚Sam Křepelka‘ je vlastně obrazem anglického vojáka, řadových vojáků a vojenských sluhů, které jsem poznal ve válce z roku 1914 a o

³ Tamtéž, s. 36-37.

⁴ Tamtéž, s. 77-78.

⁵ COLBERT, David. *Kouzelný svět Pána prstenů*. Přel. P. Andělová, T. Jeník. 1. vyd. Praha: BB art, 2002. 196 s. ISBN 80-7257-961-4. s. 92-94.

⁶ CARPENTER, Humphrey. *J.R.R. Tolkien: Životopis*. Přel. S. Pošustová-Mensšíková. 2. vyd. Praha: Argo, 2017. 346 s. ISBN 978-80-2092-9. s. 93-108.

⁷ Tamtéž, s. 108.

nichž jsem si uvědomoval, že mě nesmírně převyšují.“⁸ Mnoho čtenářů nachází v příběhu Středozemě také podobnosti s druhou světovou válkou a boj se Sauronem připodobňují k boji se sovětským Ruskem. Tyto spekulace však Tolkien vždy odmítal, stejně jako veškerou jinou alegorii spojenou s jeho dílem. Kvůli jeho stížnostem na předmluvu ke švédskému překladu, která jeho příběh připodobnila k současné politice, byla tato předmluva nakonec z dalších vydání stažena.⁹

Je známo, že Tolkien byl katolík. K náboženství ho přivedla jeho matka, a po její smrti v něm víra vyplnila prázdnotu, kterou zanechala. Jeho druhým učitelem ve víře byl otec Francis, se kterým se Tolkienova matka spřátelila, a který byl u Tolkienů častým hostem. Byl to právě on, kdo se o Tolkiena a jeho bratra bezprostředně po matčině smrti postaral a zajistil jim ubytování u jejich tety.¹⁰ Přestože se v Tolkienově fantastickém světě neobjevuje náboženství v běžném křesťanském smyslu slova, jednoznačně v něm lze najít jeho prvky. Jde už o samotného Eru Ilúvatara, který stvořil celý svět Eä, ve kterém se nachází Středozemě. Jeho pomocníky jsou Vala, kteří evokují anděly. Dalším připodobněním ke křesťanské tradici je Země neumírajících, která má podobný koncept jako křesťanský Eden. Holland navíc připodobňuje Aragorna k Mojžíšovi. Oba se vrací z exilu, aby zachránili svůj lid a oba stojí proti zlověstným vojskům – Aragorn proti Mordoru a Mojžíš proti faraonově armádě.¹¹ V *Pánovi prstenů* je však možné najít i přímější odkazy ke křesťanství: Mordor byl poražen 25. března, v den, který je považován za den, kdy byl počat Kristus. I tak jsou však tyto odkazy velmi vágní a pro obyčejného čtenáře skryté. Tolkien tak prezentuje křesťanství nepřímým a magickým způsobem a možná i to je důvodem pro velký úspěch jeho díla.¹²

Otec Francis, který za Tolkienova mládí často navštěvoval jeho rodinu, na těchto návštěvách kouřil z velké dýmky. Tolkien připisuje svůj vznik „dýmkomanie“, který později prohloubil během studia na Oxfordu, právě těmto chvílím stráveným s otcem Francisem.¹³ Z tohoto zvyku pochází i typický rys hobitů, kteří byli Tolkienovými oblíbenci, a kteří jsou známí svou zálibou v tabáku a kouřením dýmek.

⁸ Tamtéž, s. 103.

⁹ Tamtéž, s. 264.

¹⁰ Tamtéž, s. 46, 155.

¹¹ HOLLAND, Tom. *Dominion: The Making of the Western Mind* [online]. 1. Londýn: Little, Brown Book Group, 2019 [cit. 2021-04-10]. ISBN 978-1-4087-0697-8. XIX – Shadow, In the Darkness Bind Them.

¹² Tamtéž.

¹³ CARPENTER, Humphrey. *J.R.R. Tolkien: Životopis*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 2. vyd. Praha: Argo, 2017. 346 s. ISBN 978-80-2092-9. s. 45, 72.

Velký vliv na Tolkienovu tvorbu měla severská mytologie. K již zmíněným příběhům o Sigurdovi a eposu *Kalevala* patří staroanglický *Beowulf*, norská *Sága o Vølsunzích* a *Edda* a německá *Píseň o Nibelunzích*. Všechny tyto epické legendy obsahují velké množství nadpřirozených postav, popisují válečné výpravy, a představují řadu archetypálních postav. Postavy z těchto mýtů inspirovaly Tolkiena nejen charakterově, ale i svými jmény. Například trpasličí jména převzal či poupravil z norské *Eddy*.

Další, kým byl Tolkien ovlivněn, byl umělec William Morris, ve kterém našel zalíbení, jelikož měl stejný pohled na literaturu. Také ho zajímaly spíš staré legendy a moderní literatuře se takřka vyhýbal. Tolkien se dokonce Morrise ve své rané tvorbě pokusil napodobit a rozepsal pověst psanou veršem a prózou.¹⁴ Další odraz jeho vlivu pak můžeme najít v celé Tolkienově mytologii, protože Morris je považován za jednoho ze zakladatelů žánru fantasy.

Velkou inspirací byla pro Tolkiena také jeho rodina. Kromě toho, že pro své děti napsal mnoho pohádek a fantastických příběhů, včetně *Hobita*, vytvořil podle své manželky Edith postavu Lúthien, která se stala jednou z ústředních postav *Písně o Berenovi a Lúthien*, a jejíž jméno se nachází na náhrobku pod Edithiným jménem (stejně tak je pod Tolkienovým jménem napsáno jméno Beren).

Tolkiena inspirovalo mnoho dalších pověstí a podnětů, z nichž jsou některé jmenovány níže, při rozboru jeho díla.

1.2. Próza

Nejznámějšími Tolkienovými díly jsou beze sporu *Hobit* a na něj navazující trilogie *Pán prstenů*. *Hobit* bylo původně samostatné dílo, které Tolkien sepsal pro své děti, jak potvrdil v úvodu *Hobita* vydaného k 50. výročí jeho syn, Christopher Tolkien:

„Také si vzpomněl, že jsem se (tenkrát čtyřletý nebo pětiletý chlapec) velice malicherně zabýval důsledností v jeho vyprávění, a že jsem ho jednou přerušil: „Naposledy jsi řekl, že Bilbovy dveře byly modré, a že Thorin měl na kapuci zlatý střepec, ale právě jsi řekl, že Bilbovy dveře byly zelené střepec na

¹⁴ CARPENTER, Humphrey. *J.R.R. Tolkien: Životopis*. Přel. S. Pošustová-Meščíková. 2. vyd. Praha: Argo, 2017. 346 s. ISBN 978-80-2092-9. s. 90,94

Thorinově kapuci byl stříbrný‘, přičemž si otec zamumlal ‚Zpropadený kluk,‘ a přešel ke svému stolu, aby si udělal poznámku.“¹⁵

V obou příbězích jsou hlavními hrdiny hobiti. V románech je jejich překvapivě velká role v dějinách Středozemě odůvodněna tak, že jsou malí, tiší a hbití a snadno tak uniknou před zraky nepřítelů. Je vyzdvihována i jejich odolnost, díky které jsou schopni ustát pokušení Arcikamu i Jednoho prstenu. Z četby obou románů jasně vyplývá Tolkienovo připomenutí, že i okolím podceňovaný jedinec může dokázat velké věci.

Tolkien ve své próze vždy nechává zvítězit dobro, které chápe jako převládající sílu. Neznamená to však, že by kladné postavy Středozemě byly jednorozměrné a pouze dobré. Mají v sobě záporné části, které touží po moci, slávě či bohatství. Projevy těchto částí je možné pozorovat u všech postav, když jsou v blízkosti Prstenu. Smígl je jím naprosto pohlcen a stane se zlým temným Glumem, Boromir se pokusí Prsten Frodovi ukrást, Aragorn, Gandalf a dokonce i mocná Galadriel mu stěží odolají. Stejně tak je na chvíli mocí Arcikamu pohlcen Thorin v *Hobitovi*. Tolkien však tato drobná klopýtnutí užívá hlavně pro zlidštění postav a na konec v nich nechává zvítězit dobro. V tomto aspektu se opět projevuje Tolkienova víra. Věřil, že pravým křesťanem je ten, kdo se dokáže moci vzdát a ne ji pouze využívat.¹⁶

Co se týče Tolkienovy vlastní mytologie, neváhal vytvořit celý svět nabitý historií a legendami. Bylo mu totiž líto, že Anglie nemá žádnou rozvinutou mytologii jako třeba severské země. Později v životě pronesl: „Nesmějte se! Ale kdysi (už mi dávno spadl hřebínek) jsem měl v úmyslu dát dohromady útvar víceméně propojených pověstí, od velkých kosmologických po romantické pohádkové příběhy [...], jež bych mohl prostě věnovat Anglii, mé vlasti.“¹⁷ V *Hobitovi* představil různé rasy Středozemě, v *Pánovi prstenu* měl možnost rozvinout jejich charakteristiku a historii (zejména v dodatcích). Na plno však historii svého fantastického světa rozvedl v *Silmarillionu*, který má spíše charakter kroniky, než vyprávění. Začal ho sestavovat již před tvorbou *Hobita*, a pracoval na něm po zbytek života. Přestože tuto knihu nedokončil, sepsal dost úryvků, které po

¹⁵ TOLKIEN, J.R.R. *The Hobbit: or There and Back Again*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 1987. 320 s. ISBN 0-395-17711-1. s. 7.

V originále: He also remembered that I (then between four and five years old) was greatly concerned with petty consistency as the story unfolded, and that on one occasion I interrupted: ‘Last time, *you said* Bilbo’s front door was blue, and *you said* Thorin had a gold tassel on his hood, but you’ve just said that Bilbo’s front door was green, and the tassel on Thorin’s hood was silver’; at which point my father muttered ‘Damn the boy,’ and then ‘strode across the room’ to his desk to make a note.

¹⁶HOLLAND, Tom. *Dominion: The Making of the Western Mind* [online]. 1. Londýn: Little, Brown Book Group, 2019 [cit. 2021-04-10]. ISBN 978-1-4087-0697-8. XIX – Shadow, In the Darkness Bind Them.

¹⁷ CARPENTER, Humphrey. *J.R.R. Tolkien: Životopis*. Přel. S. Pošustová-Meňšíková. 2. vyd. Praha: Argo, 2017. 346 s. ISBN 978-80-2092-9. s. 111-112.

jeho smrti sestavil a vydal jeho syn Christopher. Podobného osudu se dostalo i dalším dílům týkajících se světa Středozemě. Jmenovat můžeme dvanáctidílnou sérii úryvků a fragmentů různých příběhů, *The History of Middle-earth* nebo román *The Children of Húrin*.

Tolkienova próza se neomezuje pouze na svět Středozemě. Jeho dalšími známými prozaickými díly jsou pohádky, z nich většina také vyšla až po Tolkienově smrti. Ty psal, podobně jako *Hobita* pro své děti. Mezi nejznámější patří *Letters from Father Christmas*, sbírka dopisů, které Tolkien psal svým dětem každé Vánoce; *Roverandom*, příběh popisující dobrodružství ztracené synovy hračky; a *Mr Bliss*, vyprávění o excentrickém muži, který si koupí auto a stane se tak aktérem mnohých dobrodružství.

Během procesu vydávání jeho knih Tolkiena občas provázely drobné, ale nepříjemné problémy. Jednalo se zejména o nepochopení jeho vize. Kromě již zmíněné předmluvy švédského překladu *Pána prstenů* šlo o opravy při korekturách, kdy například opravili jeho „dwarves“ na „dwarfs“, což je sice správná anglická varianta, ale nesprávná pro Tolkienovy příběhy, kde slovo „dwarves“ označuje starodávnou rasu, ne trpaslíky obecně.¹⁸

Tolkien byl také známý pro časté upravování a přepisování svých textů. Mnohdy i po jejich vydání. Jeho přítel C. S. Lewis o něm řekl, že „na kritiku reaguje jen dvěma způsoby. Buď začne celou práci znovu od začátku, nebo ji vůbec nevezme na vědomí.“¹⁹ Toto, společně s jeho vlastní sebekritikou a perfekcionismem, vedlo k tomu, že některá vydání jeho děl jsou částečně odlišná od ostatních, ať už jde o přidané ilustrace, či pozměněné dějové linie. Tolkien samozřejmě nerevidoval pouze svou prózu, ale i ostatní tvorbu. Například později zmíněné eseje *A Secret Vice* a *English and Welsh* jsou zrevidované přednášky.

Kromě prozaické tvorby v rámci svého legendária se Tolkien několikrát pokusil i o napsání moderních povídek. Ty však nebyly tak dobré jako jeho fantasy příběhy a Tolkien v nich nebyl schopen ukázat svůj plný spisovatelský potenciál.²⁰

¹⁸ Tamtéž, s. 256.

¹⁹ CARPENTER, Humphrey. *J.R.R. Tolkien: Životopis*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 2. vyd. Praha: Argo, 2017. 346 s. ISBN 978-80-2092-9. s. 173.

²⁰ Tamtéž, s. 200.

1.3. Poezie

Přestože je Tolkien známý zejména pro svá prozaická fantasy díla, jeho prvními publikovanými literárními počiny byla díla básnická. Tolkien poezii vnímal jako způsob hry s jazykem a jeho formováním.

Poprvé se o vážné psaní básní pokusil v osmnácti letech, když ještě chodil na střední školu. Přestože jeho raná poezie nebyla nijak výjimečná, napsal neobvyklou báseň o lesních skřítečích. Carpenter se domnívá, že možnou inspirací pro tuto báseň byla buď inscenace *Petra Pana* od J. M. Barrieho, nebo tvorba katolického mystického básníka Francise Thompsona. Zejména jeho báseň *Sister Songs*, ve které se v lese objevují různí lesní duchové.²¹ Jedna z dalších básní, které napsal, *The Battle of Eastern Field*, byla otištěna ve školním časopise.²² Tou dobou bylo Tolkienovi teprve devatenáct let a šlo o jeho první vydané dílo.

Ve své básnické tvorbě Tolkien pokračoval i na Oxfordu. Při studiu staroanglických děl narazil na anglosaskou náboženskou báseň *Crist* od Cynewulfa o andělu Earendelovi, která ho později inspirovala k napsání vlastní básně *The Voyage of Earendel the Evening Star*. V této básni Tolkien vytvořil vlastní svět a je považována za počátek jeho mytologie.²³ Následovalo psaní příležitostných veršů, které však Tolkiena nenaplnňovalo. Vrátil se proto ke svému dílu o Earendelovi a vymyslel k příběhu historii a jazyk který patřil elfům v básni, a ve kterém pak také skládal další básně.²⁴ Tolkien později Earendela přejmenoval na Eärendila, a stala se z něj jedna z hlavních postav *Silmarillionu*.

V psaní básní pokračoval celý život a velká část z nich se týkala jeho mytologie. Je možné v nich najít i náznaky budoucích slavných příběhů.²⁵ Ty, které se jeho mytologie netýkaly, byly inspirovány bretaňskými keltskými pověstmi, podle kterých napsal *The Lay of Aotrou and Itroun* nebo anglickými legendami, které inspirovaly jeho *The Fall of Arthur*. Je tedy vidět, že evropské mýty ho nevedly pouze k tvorbě vlastního světa, ale silně ovlivňovaly i jeho ostatní tvorbu. Přestože *The Fall of Arthur* nikdy nedokončil, je tato báseň považována, za velké umělecké dílo a za příklad, jak se dá v moderní angličtině užít aliterace.

²¹ Tamtéž, s. 64-65.

²² Tamtéž, s. 313.

²³ Tamtéž, s. 83, 91-92.

²⁴ Tamtéž, s. 95-98.

²⁵ Tamtéž, s. 130.

Tolkien při psaní básní aliteraci užíval běžně. Aliterační verše považoval za melodičtější a emotivnější než moderní rytmické verše. Kromě toho, že rád ukazoval, jak je možné aliterační metrum používat v moderní angličtině, často psal básně i v anglosaštině.²⁶ Při překládání středoanglických básní *Sir Gawain and the Green Knight* a *Pearl* napsal své tetě v dopise: „Nikdy jsem nesouhlasil s vědeckými názory, že bylo téměř nemožné v tomto metru psát a zcela nemožné ho užít v moderní angličtině. [...] Napsal jsem v něm několik strof, abych ukázal, že jeho užití při psaní básní rozhodně není ‚nemožné‘.“²⁷

Jelikož aliterace velmi závisí na přízvuku, je velmi těžké ji „nasadit“ na moderní angličtinu. Jak se angličtina mezi sedmým a jedenáctým stoletím, kdy se aliterační verš hlavně užíval měnila, měnilo se právě i užití tohoto metra. Tolkien se tak inspiroval příklady ze všech období užívání aliteračního verše a podle toho vytvářel vlastní dílo, či překládal stará díla do moderní angličtiny. Aby jeho básně navozovaly stejný dojem jako staroanglické básně, rozhodl se do nich vkládat archaické výrazy. Ty mu sice dovolovaly plné využití aliteračního schématu a po zvukové stránce měly neobyčejný efekt, ale pro běžného čtenáře se tyto básně staly nesrozumitelné.²⁸

1.4. Vědecká činnost

Tolkienovi čtenáři ho znají hlavně jako romanopisce. Tolkien se přitom většinu svého profesního života věnoval vědecké lingvistické činnosti. Bohužel se během let, kdy *Hobit* a *Pán prstenů* získávali na popularitě, zájem o Tolkienovy eseje a vědecké práce vytrácel.

Ve svých esejích se Tolkien zaměřoval na tři okruhy: studium jednotlivých slov, rozbor jazyka, a na středověkou literaturu.²⁹ K prvnímu typu děl můžeme přiřadit *A Middle English Vocabulary*, slovník vydaný jako doplňující glosář ke středoanglické

²⁶ DROUT, Michael D.C. (ed.). *J.R.R. Tolkien Encyclopedia: Scholarship and Critical Assessment*. 1. vyd. New York: Routledge, 2006. 774 s. ISBN 0-415-96942-5. s. 8.

²⁷ CARPENTER, Humphrey a TOLKIEN, Christopher. *The Letters of J.R.R. Tolkien*. London: HarperCollins Publishers, 2011. 480 s. ISBN 0-261-10265-6. s. 336.

V originále: I never agreed to the view of scholars that the metrical form was almost impossibly difficult to write in, and quite impossible to render in modern English. [...] I made up a few stanzas in the metre to show that composition in it was not at any rate 'impossible'.

²⁸ DROUT, Michael D.C. (ed.). *J.R.R. Tolkien Encyclopedia: Scholarship and Critical Assessment*. 1. vyd. New York: Routledge, 2006. 774 s. ISBN 0-415-96942-5. s. 10.

²⁹ HONEGGER, Thomas. Academic Writings. In: LEE, Stuart D. (ed.). *A Companion to J.R.R. Tolkien*. 1. vyd. New York: John Wiley & Sons, Incorporated, 2014, s. 27-40. ISBN 978-0-470-65982-3. s. 29.

čítance sestavené Tolkienovým bývalým školitelem.³⁰ Jeho zájem o jednotlivá slova a jejich etymologii je patrný i ve dvoudílné eseji *Sigelwara Land*, která pojednává o významu a nesprávném chápání staroanglického slova „sigelwara“.³¹

Do druhého typu spadají eseje *A Secret Vice, a English and Welsh*.³² *A Secret Vice* pojednává o tvorbě vlastních jazyků. Tolkien se v eseji jen okrajově věnuje užitkovým jazykům jako je esperanto, a soustředí se na výklad o jazycích, které si člověk vytvoří jen pro svou vlastní zálibu. Příhodně uvádí příklady z vlastních vymyšlených jazyků.³³ Druhá zmíněná esej, *English and Welsh*, se zabývá historickým vztahem těchto dvou jazyků. Tolkien v eseji rozebírá nejen jejich filologické rozdíly a podobnosti, ale také rasové a etnické koncepty, které se jich týkají.³⁴

Třetí typ Tolkienova bádání se zabývá středověkou literaturou. Nejznámějším dílem na toto téma je *Beowulf: The Monsters and the Critics*. Tolkien byl *Beowulfem* fascinován již od chlapeckého věku, a proto není překvapením, že se jeho hlubšímu studiu věnoval i během vědecké kariéry. Na rozdíl od svých předchůdců a současníků tento epos nevnímal jako historický dokument, ale jako báseň, kterou je třeba studovat i jako hodnotné literární dílo.³⁵ Tento inovativní pohled byl začátkem moderního zkoumání *Beowulfa*. Dalším aspektem Tolkienovy eseje byla otázka doby vzniku tohoto eposu. Tolkien vznik díla zasadil (na jeho dobu poněkud kontroverzně) na konec sedmého až začátek osmého století a své tvrzení zakládá na detailním popisu pohanských prvků, který by nebyl možný, kdyby se jednalo o dílo sepsané později, v plném rozmachu křesťanství.³⁶

Další důležitou vědeckou prací je esej *On Fairy-Stories*. V té Tolkien vysvětluje, jak chápe své psaní. Říkal, že jeho příběhy nejsou prostým výmyslem, ale že v sobě nesou jakousi hlubokou pravdu. Avšak nejsou to alegorie. Svou tvorbu vnímal jako záznam něčeho, co už někde existuje.³⁷

³⁰ CARPENTER, Humphrey. *J.R.R. Tolkien: Životopis*. Přel. S. Pošustová-Meščíková. 2. vyd. Praha: Argo, 2017. 346 s. ISBN 978-80-2092-9. s. 129.

³¹ HONEGGER, Thomas. Academic Writings. In: LEE, Stuart D. (ed.). *A Companion to J.R.R. Tolkien*. 1. vyd. New York: John Wiley & Sons, Incorporated, 2014, s. 27-40. ISBN 978-0-470-65982-3. s. 29.

³² Tamtéž, s. 30-32.

³³ DROUT, Michael D.C. (ed.). *J.R.R. Tolkien Encyclopedia: Scholarship and Critical Assessment*. 1. vyd. New York: Routledge, 2006. 774 s. ISBN 0-415-96942-5. s. 601.

³⁴ Tamtéž, s. 162-163.

³⁵ HONEGGER, Thomas. Academic Writings. In: LEE, Stuart D. (ed.). *A Companion to J.R.R. Tolkien*. 1. vyd. New York: John Wiley & Sons, Incorporated, 2014, s. 27-40. ISBN 978-0-470-65982-3. s. 32-33.

³⁶ DROUT, Michael D.C. (ed.). *J.R.R. Tolkien Encyclopedia: Scholarship and Critical Assessment*. 1. vyd. New York: Routledge, 2006. 774 s. ISBN 0-415-96942-5. s. 60.

³⁷ CARPENTER, Humphrey. *J.R.R. Tolkien: Životopis*. Přel. S. Pošustová-Meščíková. 2. vyd. Praha: Argo, 2017. 346 s. ISBN 978-80-2092-9. s. 114.

1.5. Další Tolkienovo dílo

Tolkien nebyl jen učencem a spisovatelem. V mládí napsal i divadelní hru *The Bloodhound, the Chef, and the Suffragette*, kterou s ostatními dětmi z rodiny předvedli. Později v životě však tvrdil, že dramatem opovrhuje.³⁸

Mnohem významnějším Tolkienovým přínosem byly jeho překlady. Nešlo však o překlady z cizích jazyků, ale ze staré a střední angličtiny do moderní angličtiny. Mezi nejvýznamnější patří překlady básní *Sir Gawain and the Green Knight* a *Pearl*. *Sir Gawain and the Green Knight* je báseň psaná aliteračním veršem, který se Tolkienovi podařilo převést do moderní angličtiny. *Pearl* je také psána aliteračním veršem a navíc se i rýmuje, což se Tolkienovi také podařilo převést. Podobně je na tom překlad *Beowulfa* do moderní angličtiny. Ten však Tolkien napsal v próze a byl vydán teprve před několika lety. V předmluvě k eseji *On Translating Beowulf* Tolkien napsal, že „snaha o překlad, nebo o vylepšení překladu, je velmi cenná, ani ne tak kvůli verzi, kterou vytvoří, jako pro porozumění originálu, které probouzí.“³⁹ Tolkien byl jasným příkladem tohoto tvrzení, protože nejenže *Beowulfa* přeložil, ale jak již bylo zmíněno, věnoval se mu i z vědeckého hlediska a některé beowulfské koncepty převedl do svého literárního díla.

Kromě literární a vědecké tvorby byl Tolkien i kreslířem. Ilustrace tvořil ke svým vlastním příběhům, kupříkladu k *Roverandom* nebo k *The Father Christmas Letters*. Jeho ilustrace je možné nalézt i v *Hobitovi*. Sám dokonce navrhl obálky prvních vydání *Pána prstenů*.

1.6. Odkaz Tolkienova díla

Téměř padesát let po Tolkienově smrti slouží jeho dílo stále jako předloha a jako zdroj inspirace. Tolkienův vliv je možné nalézt v nepřehledném množství fantasy knih, filmů či seriálů s draky, čaroději, trpaslíky a elfy.

Pokus o vyjmenování různých knih a povídek, inspirovaných Tolkienovým dílem by byl marný, protože téměř všechna fantasy díla, která vznikla po vydání *Hobita* a *Pána prstenů* jsou odrazem těchto příběhů.

³⁸ Tamtéž, s. 78.

³⁹ TOLKIEN, J.R.R. *The Monsters and the Critics and Other Essays*. Londýn: HarperCollins, 1997. 256 s. ISBN 978-0261102637. s. 53.

V originále: The effort to translate, or to improve a translation, is valuable, not so much for the version it produces, as for the understanding of the original which it awakes.

Co se týče audiovizuálních zpracování, po velkém úspěchu filmových trilogií *Pán prstenů* a *Hobit*, slouží nyní Tolkienovo dílo opět jako předloha, tentokrát seriálového zpracování v produkci Amazonu. V českém kontextu je dobře známá filmová parodie *Pár Pařmenů: Společenstvo žlutého tentononcu s pěknou básničkou uvnitř*. Toto dílo vytvořila v roce 2004 skupina studentů ostravského gymnázia. Studenti originální film předabovali a ve škole výsledné dílo promítli svým kamarádům. Ti ho pak začali půjčovat svým dalším známým a film se rozšířil do celé České republiky a na Slovensko, a dokonce přilákal nemilou pozornost i samotného studia Warner Bros.⁴⁰ V dnešní době je možné si film volně stáhnout na internetu.

Současní filmoví tvůrci nejsou fascinováni pouze Tolkienovým dílem, ale i jeho životem. Důkazem je film *Tolkien* z roku 2019, který se zaměřuje na Tolkienovo mládí.

Tolkienovo dílo však neslouží pouze jako předloha, ale také jako inspirace. Podle odborníka na severské mýty, Jana Kozáka, „zfilmovaný Tolkienův *Pán prstenů* spustil současnou vlnu zájmu o severská témata ve filmech – vzpomeňme filmy o Thórovi, seriál *Vikingové* nebo *Hru o trůny*. Tolkien ale stojí i za předchozí vlnou zájmu, která se datuje do šedesátých let 20. století a šla ruku v ruce s rozpukem „new age“ a toho, co postupně přerostlo v obecnou alternativní spiritualitu.“⁴¹ Pojem „New Age“ v sobě neobsahuje pouze severská náboženství, ale je spojován zejména s esoterikou. Toto období je nazýváno novým věkem, protože nadešlo po období Ryby, které je spojované s křesťanstvím.⁴² Větev nového náboženství, které bylo podpořeno Tolkienovou tvorbou by se spíše dala zařadit k novopohanství. Podstatou tohoto hnutí je oživit pohanská náboženství minulosti. Nejznámějším z těchto hnutí, která věří v severské bohy, je ásatrú.⁴³ Jejich hlavními bohy jsou Odin, Thor, Frigga, Höd, Baldr a Týr, kteří sídlí v Ásgardu. Legendy o nich jsou sepsány v Eddě, kterou se Tolkien inspiroval. Díky této jeho inspiraci se povědomí o severském pohanském náboženství vrátilo i mezi širokou veřejnost, která v něm našla podobnost s Tolkienovým božstvem.

Inspiraci Tolkienovým dílem je možné najít i na sociálních sítích, kde je nespočet fanouškovských klubů a spolků, které každý den zveřejňují nové příspěvky vzdávající

⁴⁰ Jdou hollywoodští filmaři po krku ostravským gymnazistům?. *Týdeník Ostrava*. 2005, 39(7), 1. ISSN 1212-6772. Dostupné z http://www.bandatrotlu.com/onas/050927_ostrava.jpg

⁴¹ ŠAFAŘÍKOVÁ, Kateřina. Jsou to skvěle divné příběhy. *Respekt*. 31(50), 52-55. ISSN 0862-6545. s. 52-53.

⁴² BLEY, S. *Malý slovník sekt: sekty a nová náboženská hnutí v kontextu tradičních církví*. Přel. Alžběta Sirovátková. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. 143 s. ISBN 80-719-2246-3. s. 78.

⁴³ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie. *Současná alternativní spiritualita: vznik, vývoj a základní rysy*. 2020. Skripta. Univerzita Karlova. s. 63.

jeho dílu hold. Je tedy možné narazit na nespočet videí, cosplay kostýmů, výtvarných děl, memes, a mnoha dalších příspěvků odkazujících k Tolkienovi.

Dále o Tolkienově díle neustále vychází nové publikace a články, z nichž je nejznámější akademický časopis *Tolkien Studies*, který vychází již od roku 2004 a každoročně představuje soubor článků a esejí zabývajících se Tolkienovým dílem a tvorbou s jeho dílem související.

2. Básnické texty v trilogii Pán prstenů

Jak je zmíněno výše, Tolkien se na začátku své literární tvorby zajímal zejména o poezii. Není tedy překvapivé, že básně zasadil i do svého epického veledíla. Toto rozhodnutí bylo na jeho dobu velmi neobvyklé, avšak pro jeho příběh se hodilo. Tolkien chtěl totiž pro Anglii vytvořit jakousi sadu mýtů, které by byly podobné těm severským. Autoři starých severských ság a příběhů vkládali do svých prozaických děl poetické části. Přirozeně tak v próze vyjadřovali přítomnost a popisovaný příběh a již existující poezii od jiných autorů užívali jako potvrzení o pravdivosti příběhu a jakousi historickou autoritu.⁴⁴ Tolkien použil podobný přístup a mnoho básní nějak posouvá příběh, nebo vysvětluje příběhy minulé, předcházející ději *Pána prstenů*. Básně v *Pánovi prstenů* (a v *Hobitovi*) tedy neslouží pouze jako estetické vsuvky, jak by se mohlo na první pohled zdát. Sám Tolkien napsal v dopise německé překladatelce *Pána prstenů*, že básně „jsou nedílnou součástí příběhu (a vylíčení postav) a nejsou oddělitelnou „okrasou“ jako obrázky od jiného umělce.“⁴⁵ Protože se básně v *Pánovi prstenů* dotýkají různých témat, spadají do rozličných žánrů, mají různou délku a metrum, a jsou vhodné pro různé příležitosti, působí velmi přirozeně, jako básně a písně z reálného světa.

2.1. Inspirace a vlivy pro vznik básní v *Pánovi prstenů*

Kromě již zmíněné inspirace severskými ságami jsou básně a písně v *Pánovi prstenů* inspirovány ostatními poetickými díly z evropské historie. Záznamy o pijáckých písních, které v Tolkienově díle reprezentuje *Pijácká píseň*⁴⁶ ze čtvrté kapitoly *Společenstva prstenu*, můžeme nalézt již v antické kultuře. Pochodové a válečné písně, jako je například *Entí pochodová píseň*⁴⁷ ze čtvrté kapitoly *Dvou věží*, byly pro lidstvo také běžné už od dávných dob.⁴⁸ Další básně mají narativní funkci a vypráví dávné příběhy a

⁴⁴ ROSS, Margaret Clunies. *A History of Old Norse Poetry and Poetics*. Cambridge: D. S. Brewer, 2005. 293 s. ISBN 1843840340. s. 81.

⁴⁵ SCULL, Christina a HAMMOND Wayne G. *The J.R.R. Tolkien Companion & Guide: Reader's Guide*. Boston: Houghton Mifflin Company, 2006. 1262 s. ISBN 0-618-39102-9. s. 768.

V originále: are an integral part of the narrative (and of the delineation of characters) and not a separable „decoration“ like pictures by another artist.

⁴⁶ V originále: *A Drinking Song*

⁴⁷ V originále: *Ents' Marching Song*

⁴⁸ KULLMANN, Thomas. Poetic Insertions in Tolkien's *The Lord of the Rings*. *Connotations: A Journal for Critical Debate*. 2014, 23(2), 283-309. s. 284.

legandy, stejně jako jejich inspirace, ze kterých můžeme jmenovat *The Ancient Ballad of Chevy Chase* nebo *Sir Lancelot du Lake*.⁴⁹

Poezie v *Pánovi prstenů* tedy plní stejnou funkci jako v našem reálném světě a přispívá tak k pocitu, že celý příběh je pravdivý, a že je součástí naší historie. Jediným rozdílem je, že se v Tolkienově vyprávění nenacházejí básně, které by se daly považovat za kanonické. V příběhu nenajdeme žádné lyrické básně popisující subjektivní pocity.⁵⁰ Při pozorném čtení je však jasné, že by se do příběhu o záchraně Středozemě takové básně nehodily. Na rozdíl od všech ostatních básní by působily strojeně a nuceně, stejně jako by tak působily v běžném životě.

2.2. Vztah k příběhu

Mnoho básní, které se v *Pánovi prstenů* nachází Tolkien složil již před začátkem psaní tohoto díla. Teprve po zařazení do tohoto příběhu byly spojeny a dostaly opravdový smysl. Nejvíce básní se nachází v prvním dílu, *Společenstvo prstenu*, ve kterém hobiti teprve vyráží na svou výpravu. Básně, které si recitují či zpívají odrážejí jejich nadšení pro dobrodružství a jsou veselé a hravé. Postupem času je však básní méně a stávají se vážnějšími a pochmurnějšími. Tolkien tak za jejich pomoci stanovuje tón daných událostí v příběhu.

Tolkien ve svém díle poezii používá jako nástroj pro mnoho účelů. Díky její pomoci vypravuje historii a mýty, některé básně slouží jako proroctví budoucích událostí, jiné jsou zase veselé a poskytují náhled do kultury jednotlivých národů Středozemě. Kullman básně v *Pánovi prstenů* rozděluje do třinácti kategorií: pochodové a kočovné básně, hádanky a proroctví, hymny připomínající mytickou minulost, pijácké písně, písně ke koupání, básně o přírodě, zaklínadla, mytické příběhy, rozjímavé básně, básně oslavující hrdiny, stížnosti, pamatovací básně (sem Kullman řadí pouze Stromovou básně, která mu pomáhá zapamatovat si všechny obyvatele Středozemě), a válečné písně.⁵¹ Podle typu básně je možné odhadnout, kdo takovou básně řekl či složil (nebo lze alespoň odhadnout rasu Středozemě), jak je daná básně stará, nebo jestli se přímo vztahuje k právě probíhajícímu ději či objasňuje události, které se už staly.

⁴⁹ Tamtéž, s. 284.

⁵⁰ Tamtéž, s. 285.

⁵¹ Tamtéž, s. 305-307.

V kontextu hobitího folkloru byly básně nositelem příběhů a historie, avšak většinou byly veselé a prosté. Málokdy byly zapsány a byly předávány slovně. Mívají tedy jednodušší skladbu než básně ostatních národů. Ne všichni hobiti totiž byli gramotní, jak naznačuje Samova poznámka: „Pan Bilbo mě taky naučil číst a psát.“⁵² Umění číst a psát tedy nebylo něco běžného. Sam tuto poznámku pronese chvíli poté, co odrecituje kousek básně *Gil-galadův pád*, kterou se „naučil od Bilba, když byl ještě kluk“⁵³ To je sice složitější a vážnější báseň, ale nebyla složena hobity a Bilbo se ji naučil na svých cestách. Jak již bylo řečeno, básně a písně hobitů jsou spíš veselé, jak například Pipin sdělí Denethorovi, když ten po něm žádá, aby zpíval: „Nemáme žádné písně, které by se hodily do vznešených síní a do zlých časů, pane. Málokdy zpíváme o něčem horším, než je vítr a déšť. A většina mých písniček, je o věcech, které nás rozesmávají, nebo o jídle a pití, samozřejmě.“⁵⁴ Typickou hobití písní je *Znám já hospodu, starou hospodu*⁵⁵, kterou složil Bilbo a Frodo ji zazpívá v hostinci U Skákavého poníka. Jde o veselou rýmovačku, která ostatní hosty rozveselí a pobaví.

Hobiti jsou samozřejmě schopni skládat i smutné básně, jen to nedělají často a není to pro ně typické. Ovšem na jedné z těch vážných je vidět Tolkienova snaha o charakterizaci jednotlivých postav i díky poezii. Jedná se o báseň, kterou Frodo složí na počest Gandalfa po jeho pádu v Morii. Frodo používá střídavý rým a sofistikovaná, elegantní slova. Sam se rozhodne doplnit konec této vážné básně pojednávající o Gandalfově životě poněkud prostým dodatkem o jeho ohňostrojích. Nejenže Sam použije sdružený rým místo obkročného, ale použije i prostší slova a jeho strofa se tak jednoznačně odlišuje od těch Frodových.

Elfí básně jsou oproti těm hobitím mnohem vážnější a vznešenější (i když v předchozím *Hobitovi* je Tolkien popsal jako směšné a nesmyslné). V *Pánovi prstenů* jsou elfové prezentováni jako vážené bytosti, jejichž básně jsou plné moudrosti a historie. Jsou ovšem také velmi libozvučné a ostatní národy Středozemě jimi bývají okouzleny. V příběhu jsou psány buď elfsky, tedy jazykem, kterému běžný čtenář neporozumí, nebo jsou z elfštiny přeloženy do obecné řeči. V prvním případě, kdy jsou v elfštině, jsou buď

⁵² TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Společenstvo Prstenu*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 432 s. ISBN 978-80-257-0746-3. s. 199.

⁵³ Tamtéž, s. 199 (upraveno)

⁵⁴ TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Návrat krále*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 484 s. ISBN 978-80-257-0748-7. s. 78.

⁵⁵ V originále: *There Is an Inn, a Merry Old Inn*

okomentovány nebo volně přeloženy, aby jim čtenář a postavy, které neumí elfsky porozuměly.

Básně rasy lidí jsou typově nejpodobnější běžným básním, které známe. Nenesou v sobě dětskou lehkost hobitích básní ani vznešenost těch elfských. Přestože se nachází kdesi uprostřed mezi těmito dvěma typy básní, mají v sobě kouzlo a dodávají ději hloubku.

2.3 Jazyk

Většina básní v *Pánovi prstenů* je psána běžnou a srozumitelnou angličtinou. Angličtina je totiž jazykem, který si Tolkien vyvolil jako zástupce pro obecnou řeč. Dokázal v ní však ukázat různé dialekty podle původu postav, které básně a písně přednáší. Poezie rohanských jezdců v čele s Eomerem je psána Staroangličtinou, přesněji mercijským dialektem.⁵⁶

Kromě básní psaných angličtinou se v *Pánovi prstenů* nachází i básně psané elfskou řečí. Tolkien se tak nelimituje k vykreslení světa pouze jedním jazykem, ale ukazuje nuance různých postav a národů za pomoci jejich mateřštiny. Těchto básní je však v celém díle málo. Jak je zmíněno výše, musí být totiž přeloženy nebo okomentovány a opravdovou hodnotu mají pouze pro elfy.

2.4. Metrum

Nejčastěji užívaným metrem v *Pánovi Prstenů* je jambický tetrametr. Je to metrum, které je běžné v anglických lidových písních a proto působí velice přirozeně. Tolkien toto jednoduché metrum občas povznese pomocí střídavého rýmu, či složité struktury básně. Používá však i množství jiných stop (například daktyl či sedmistopý jamb), pomocí kterých zdůrazňuje obsah, kontext a žánr daných básní.⁵⁷ Některé básně mají nepravidelné metrum. Přestože je počet jejich přízvučných slabik pravidelný, počet těch nepřízvučných se různí. Tento typ metra, ve kterém záleží pouze na přízvučných

⁵⁶ SHELTON, James. Eomer Gets Poetic: Tolkien 's Alliterative Versecraft. *Journal of Tolkien Research* [online]. 2018, 5(1), 1-10 [cit. 2021-8-24]. Dostupné z: <https://scholar.valpo.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1097&context=journaloftolkienresearch>. s. 1.

⁵⁷ KULLMANN, Thomas. Poetic Insertions in Tolkien's The Lord of the Rings. *Connotations: A Journal for Critical Debate*. 2014, 23(2), 283-309. s. 285-287.

slabikách, byl běžný pro starou a střední angličtinu.⁵⁸ Jak je zmíněno dříve, Tolkien se o starou a střední angličtinu zajímal a nechával se jimi ovlivnit ve své tvorbě.

Tolkien ve svém díle používal i aliterační verš. Tento typ verše je patrný například v básni *Lament for the Rohirrim*. V prvních čtyřech verších, které jsou otázkami se několikrát opakuje hláska [h]. V následujících dvou verších, které slouží jako odpověď, je také možné najít aliteraci, a to ve slovech „mountain“ a „meadow“, nebo „days“ a „down“. Tato aliterace pomáhá navodit dojem celku a jasně spojuje pátý a šestý verš s těmi předchozími. Poslední dva verše kladou otázky a končí tedy na stejný rým jako první čtyři. Už se v nich však nenachází aliterace. Tolkienovi se tak daří zachovat dojem celistvosti a zároveň ukázat pochmurnou stránku básně, která začíná jako oslava slavného bojovníka a končí jako otázka nejisté budoucnosti a osudu.⁵⁹

⁵⁸ Tamtéž, s. 286.

⁵⁹ OLSEN, Corey. Poetry. In: LEE, Stuart D. (ed.) *A Companion to J. R. R. Tolkien*. 1. vyd. New York: John Wiley & Sons, Incorporated, 2014, s. 173-188. ISBN 978-0-470-65982-3. s. 177-179.

3. Základní problémy překladu poezie

Překlad můžeme rozdělit na umělecký a komerční. Překlad uměleckého textu je velmi komplexní. Na rozdíl od překladu neuměleckého textu, který musí pouze co nejpřesněji přenést informace z jednoho jazyka do druhého, v sobě nese i dojem, jakým působí na čtenáře. U překladu poezie je to ještě patrnější než u překladu prózy, protože jsou autorovy myšlenky vázány jím zvolenou formou. Jsou zhuštěny do veršů a strof a někdy dokonce zůstanou nevyjádřené a pouze naznačené. Jelikož je překlad pouze interpretací originálu, může dojít ke ztrátě či vynechání některých těchto myšlenek. Každý nový překlad se tak může zaměřit na jiný prvek daného díla či zdůraznit jiné téma, případně zachovat, nebo naopak rozbít původní formu. Vznikají tak problémy, pro které musí překladatel najít adekvátní řešení, aby vytvořil funkčně ekvivalentní dílo v cílovém jazyce.

3.1. Formální a sémantická ekvivalence

Problematika překladu poezie má dvě základní části, a to formální a obsahovou. Formálními problémy při překladu se rozumí způsob, jakým je báseň napsaná. Jestli je psána volným, nebo vázaným veršem. Jestli se jedná o baladu, romanci, sonet či jiné poetické dílo s pevně danou strukturou. Jakým metrem je psána, jakou má strofickou strukturu a jakou úroveň jazyka používá. Obsahová stránka je zaměřena na sémantickou stránku poetického díla. Jedná se zde o myšlenky, které autor vyjadřuje a o to, jak je vyjadřuje; zda je napíše přímo nebo, jak tomu bývá častěji, je vyjádří metaforicky a ukryje je do obrazů, které musí čtenář rozluštit a pochopit. Obě složky spolu spolupracují a navzájem se doplňují a podtrhují.

Při překladu většinou dochází k odchýlení od jedné z těchto složek a překladatel se rozhoduje „jak zachovat obsahovou i formální věrnost originálu a jak přitom – a přesto – zprostředkovat jedinečný účinek poezie, který s obsahem nemusí nijak souviset.“⁶⁰ Překladatel se tedy musí rozhodnout, zda použije veršovou formu originálu, nebo zda použije funkční ekvivalent této veršové formy v cílovém jazyce. V posledních letech

⁶⁰ MALÝ, Radek. K otázce nepřeložitelnosti poezie. *Slavica litteraria* [online]. 2012, 15(1), 125-133 [cit. 2021-10-3]. ISSN 2336-4491. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/124352/1_SlavicaLitteraria_15-2012-1_14.pdf?sequence=1 s. 126.

došlo díky globalizaci ke změnám při tomto rozhodování. Čtenáři totiž bývají seznámeni s originály básní a úplné stylistické převedení vnímají jako chybu a překladatelovu neschopnost. „V překladech moderních literatur se tedy ustálila zásada přiblížit se co nejvíce veršové formě předlohy.“⁶¹

Kromě čtenářské obeznámenosti s originálem musí překladatel brát v potaz i překladatelskou tradici své kultury. Například ve francouzské literatuře je překlad do formy originálu považován za nepřesný, protože se jedná o prozaickou myšlenku přeloženou do jiné formy. Takový překlad je vnímán jako jakýsi překlad na druhou a tím se původnímu dílu vzdaluje více než prozaický přepis. Francouzská tradice tedy upřednostňuje překlad poezie formou prózy. Takovýto typ překladu by byl ve slovanských kulturách naopak považován za naprosto nemyslitelný a převládá tradice překládání do veršové podoby.⁶² Je zde vidět, že francouzští překladatelé tak upřednostňují obsahovou stránku básní, kterou mohou v próze lépe vyjádřit. Čeští překladatelé se naopak soustředí na formální hledisko básní a obsah vkládají do předurčených stop a veršů.

Při zachování původní formy básně se překladatel setkává s problémem rozdílné významové hustoty výchozího a cílového jazyka. Každý jazyk totiž vyjádří tutéž myšlenku jiným počtem slov a slabik. Překladatel pak musí informaci buď zhustit a použít významovou zkratku, nebo v opačném případě musí verš rozšířit a uchýlit se k tzv. vatování neboli vycpávkám. Díky těmto rozdílům si pak v jednotlivých kulturách neodpovídají stejná metra. Levý uvádí příklad anglického a německého čtyřstopého jambu: německý bývá považován za komický a anglický za výpravný a vhodný pro vážná díla.⁶³ V takovýchto případech si překladatel musí dát pozor, aby báseň správně interpretoval a nezměnil její tón.

3.2. Vázaný a volný verš

Nejčastějším typem básní, jsou básně psané vázaným veršem. Překlady tohoto typu poezie mívají volnější vztah k myšlenkové kompozici básně. Významově stejná slova se totiž málokdy rýmují jak ve výchozím, tak v cílovém jazyce. Často se překladateli

⁶¹ HRABÁK, Josef. *Úvod do teorie verše*. 6. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 240 s. ISBN 14-135-86. s. 142.

⁶² LEVÝ, Jiří. *Umění překlada*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. 368 s. ISBN 978-80-87561-15-7. s. 38-39.

⁶³ Tamtéž, s. 210-212.

nepodaří nalézt ani jinou rýmující se dvojici slov v daných verších. Může se pak rozhodnout, že pozmění významový sled jednotlivých veršů, nebo použije slovo či slovní spojení, které je k původnímu výrazu horším ekvivalentem. V překladech se pak mohou nacházet obraty se silnějším nebo naopak slabším nábojem než v originálu. Někdy dokonce překladatel použije naprosto odlišné obrazy, než jaké jsou v originálu, aby se mu podařilo vyjádřit myšlenku a zároveň zachovat rým.⁶⁴

Protikladem vázaného verše je verš volný. Na rozdíl od vázaného nespolehá na rým. Básně psané volným veršem mohou rozbíjet větnou strukturu a zdánlivě nesmyslně dělit jednu myšlenku do dvou veršů (toto je běžné i u rýmovaných veršů, kde je to však odůvodněno potřebou vytvoření rýmu). Jelikož je volný verš záležitostí až moderní poezie, neuspokojuje naše očekávání, která máme díky četbě klasických rýmovaných děl. Na rozdíl od vázaného verše uspořádává jednotky podle jejich obsahu a může tak rozdělit prvky či výrazy, které by tradičně mohly být pouze v jednom verši.⁶⁵ Tímto rozdělením však může autor poukázat na určité slovo, zpomalit, či zrychlit rytmus, nebo se tak může přiblížit čtenáři, kterému nevnucuje „zastaralou“ rýmovou formu, ale předkládá mu neotřelé dílo vyjádřené originální formou. Může se však stát, že autor sklouzne k vytvoření díla, které se básni pouze podobá svou formou, ale v případě přepsání do prózy nezmění své sdělení ani dojem. Takové dílo se pak nedá považovat za poezii, protože jednotlivé řádky nejsou verši.⁶⁶

Při překladu volného verše si překladatel musí dávat pozor na zcela stejný problém. Cílem jeho činnosti je zachování poetičnosti básně a nesmí se uchýlit k překladu pomocí prózy rozdělené do řádek. Musí pochopit stylový princip autorovy poetiky a ten přenést do veršového systému cílového jazyka.⁶⁷

3.3. Zvuková stránka a rytmus

Zvuková stránka básní je také velmi důležitá, protože dílu udává rytmus a spád. Tato část se zaměřuje na problémy překladu vnitřní zvukové výstavby verše, protože rýmová

⁶⁴ Tamtéž, s. 206-207.

⁶⁵ HRABÁK, Josef. *Úvod do teorie verše*. 6. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 240 s. ISBN 14-135-86. s. 124-127.

⁶⁶ HOBSBAUM, Philip. *Metre, rhythm and verse form*. 4. Abingdon: Routledge, 2004. 212 s. ISBN 978-0-415-08797-1. s. 89-91.

⁶⁷ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. 368 s. ISBN 978-80-87561-15-7. s. 325.

skladba je popsána výše. U některých básní je jejich účinek závislý právě na tom, jak znějí, protože jsou zcela oproštěny o rýmy. Levý říká, že „cílem překladu je přepsat zvukové hodnoty verše do jiného jazyka, nikoli opsat jeho rytmické schéma.“⁶⁸ Staví tím zvukovou hodnotu do popředí a upozadňuje rýmovou osnovu. Podobně se k tomuto problému staví i Philip Hobsbaum, který říká, že „Metrum je plán; rytmus obydlený dům. Metrum je kostra; rytmus fungující tělo. Metrum je mapa; rytmus půda.“⁶⁹ Jednoznačně tím naznačuje, že báseň bez rytmu je pouhou skořápkou. Celková struktura básně je tedy důležitá, ale slouží jako pouhý základ pro dílo, které má duši. Stejně tak by měl působit překlad, který by měl nést stejný, nebo pro danou kulturu ekvivalentní, rytmus.

3.4. Kulturní transpozice

Přeložené dílo nabývá v cílové literatuře podobné funkce, jako dílo původní. Kromě toho však čtenáře navíc informuje o cizí kultuře. Mimo výše zmíněných prostředků, kterými je možné tohoto dosáhnout je této funkce možné docílit pomocí konceptů obsažených v daném díle. Při jejich zachování je čtenáři předložena jiná kultura, se kterou se díky překladu může seznámit. Například v období romantismu někteří básníci lpěli i na jazyku originálu a podle původního díla se řídili alespoň syntakticky, aby čtenáři navodili pocit cizí literatury.⁷⁰

Může však docházet i k opačnému jevu, kdy je dílo překládáno tak, aby v cílové literatuře působilo jako dílo, které v ní vzniklo. Překladatel tak v básni zaměňuje realie, jména a dílo vkládá do básnické formy své kultury. Důvody pro tyto změny mohou být různé. Například v období českého národního obrození docházelo k počesťování literárních děl, aby se poukázalo na bohatost a krásu českého jazyka a kultury. Zmínit můžeme Josefa Jungmanna, který při překladu básně *Elegy Written in a Country Churchyard* od anglického básníka Thomase Graye dosazoval místo anglických osobností české. V překladu tak nalezneme třeba místo Cromwella Žižku.⁷¹

⁶⁸ Tamtéž, s. 107.

⁶⁹ HOBBSBAUM, Philip. *Metre, rhythm and verse form*. 4. Abingdon: Routledge, 2004. 212 s. ISBN 978-0-415-08797-1. s. 7.

V originále: metre is a blueprint; rhythm is the inhabited building. Metre is a skeleton; rhythm is the functioning body. Metre is a map; rhythm is a land.

⁷⁰ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. 368 s. ISBN 978-80-87561-15-7. s. 90-92,105.

⁷¹ LEVÝ, Jiří. *České teorie překladu (1)*. 2. Praha: Ivo Železný, 1996. ISBN 80-237-1735-9. s. 96.

4. Rozbor originálů vybraných básní z Pána prstenů

Tato kapitola obecně popisuje versologické prvky, které je možné najít v básních *Pána prstenů*. Zároveň jsou tyto prvky rozebrány na úryvcích konkrétních básní a je ukázáno, jak je mezi sebou Tolkien kombinoval, aby složil tyto jedinečné poetické výtvořky.

4.1. Metrum

Značná část básní v *Pánovi prstenů* je psána **jambickou stopou**, a to nejčastěji čtyřstopým jambem. Příkladem tohoto typu metra může být Pipinova a Smíškova píseň na rozloučenou *Farewell Song of Merry and Pippin*, z páté kapitoly *Společenstva prstenu*. (V prostředním sloupci jsou znázorněny lehké a těžké doby, ve třetím pak přízvučné a nepřízvučné slabiky.)

<i>„Farewell we call to hearth and hall!</i>	u – u – u – u –	xXxXxXxX
<i>Though wind may blow and rain may fall,</i>	u – u – u – u –	xXxXxXxX
<i>We must away ere break of day</i>	u – u – u – u –	xXxXxXxX
<i>Far over wood and mountain tall.</i> ⁷²	u – u – u – u –	xXxXxXxX

Na první strofě z této básně je zřetelné, že se Tolkien pevně držel tohoto metra a každá slabika přesně odpovídá dané přízvučné, či nepřízvučné době. Tohoto přesného vzoru se drží i všech zbylých deset veršů a je tak zachován melodický rytmus básně.

Dalším příkladem čtyřstopého jambu je pochodová píseň, *A Walking Song*, ze třetí kapitoly *Společenstva prstenu*. Na rozdíl od předchozí básně se tato ve druhé části všech svých strof odchyluje od pravidelného osmislabičného verše.

<i>„Upon the hearth the fire is red,</i>	u – u – u – u –	xXxXxXxX
<i>Beneath the roof there is a bed;</i>	u – u – u – u –	xXxXxXxX
<i>But not yet weary are our feet,</i>	u – u – u – u –	xXxXxXxX
<i>Still round the corner we may meet</i>	u – u – u – u –	xXxXxXxX

⁷² TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 398 s. ISBN 978-0-544-44893-3. s. 104.

<i>A sudden tree or standing stone</i>	u – u – u – u –	xXxXxXxX
<i>That none have seen but we alone.</i> ⁷³	u – u – u – u –	xXxXxXxX

V této ukázce ze začátku první strofy je prvních šest veršů, ve kterých je pravidlo osmi slabik na čtyři jambické stopy přesně dodržováno. V následujících čtyřech verších však Tolkien pravidelný čtyřstopý jamb pozměnil:

<i>„Tree and flower and leaf and grass,</i>	– u – u – u –	XxXxXxX
<i>Let them pass! Let them pass!</i>	– u – – u –	XxXXxX
<i>Hill and water under sky,</i>	– u – u – u –	XxXxXxX
<i>Pass them by! Pass them by!</i> ⁷⁴	– u – – u –	XxXXxX

Jak je zde vidět, verše jsou nyní pouze sedmislabičné a střídají se se šestislabičnými. Počet přízvuků zůstal stejný jako u první části strofy. U sedmislabičných veršů Tolkien pouze vynechal první nepřízvučnou slabiku a místo jambu tu tedy najdeme **trochej**. U těch šestislabičných vynechal i třetí nepřízvučnou slabiku a tím ve verších vznikla **cézura**. Tato „prostřední“ slabika ve verši však rytmicky vůbec nechybí, protože tomuto volnému místu předchází slabika s dlouhou samohláskou v případě slova „pass“ a slabika s dvojháskou v případě slova „by“. Tyto slabiky tak ještě víc zdůrazňují svůj přízvuk a udržují pochodový rytmus nastolený v první části strofy. Tolkien se ve druhé části tedy řídil pouze počtem přízvukných slabik a vytvořil tak **tonický verš**, který je blíže popsán ve zvukovém rozboru básní.

Když se vrátíme k jambu, objevíme v *Pánovi prstenů* hned několik básní psaných sedmistopým jambem. Prvním takovým příkladem je báseň *The Ent and the Ent-wife*, kterou Stromovous vypráví Pipinovi a Smíškovi.

„Ent:

*When spring unfolds the beechen leaf, and sap is in the bough;
When light is on the wild-wood stream, and wind is on the brow;
When stride is long, and breath is deep, and keen the mountain air,
Come back to me! Come back to me, and say my land is fair!*

⁷³ Tamtéž, s. 76.

⁷⁴ Tamtéž, s. 76.

Entwife:

When Spring is come to garth and field, and corn is in the blade;

When blossom like a shining snow is on the orchard laid;

When shower and Sun upon the Earth with fragrance fill the air,

*I'll linger here, and will not come, because my land is fair.*⁷⁵

u - u - u - u - u - u - u - u -	xXxXxXxXxXxXxX
u - u - u - u - u - u - u - u -	xXxXxXxXxXxXxX
u - u - u - u - u - u - u - u -	xXxXxXxXxXxXxX
u - u - u - u - u - u - u - u -	xXxXxXxXxXxXxX

(Metrické i přízvukové schéma je ve druhé strofě stejné.)

Na ukázce prvních dvou strof z této básně můžeme pozorovat pravidelné rozmístění přízvučných a nepřízvučných slabik, které tak tvoří zmiňovaný sedmistopý jamb. Tento typ metra pochází z období šestnáctého století, kdy se těšil velké oblibě. Jedná se o tzv. **fourteener**, pro který je typické složení dvou rýmovaných veršů, z nichž má každý sedm přízvuků a čtrnáct slabik. Pro každý verš je navíc běžné pocitové rozdělení po čtvrtém přízvuku, které tak v každém dvojverší navozuje dojem čtyř veršů.⁷⁶ Uvedená báseň entů toto pravidlo dodržuje. Každý verš má přesně čtrnáct slabik, sedm přízvuků a celá báseň je psána za pomoci sdruženého rýmového schématu (AABB). Zároveň je v každém verši po čtvrtém přízvuku cítit jasný předěl neboli cézura. V první strofě je tento pocit navíc umocněn stejnou samohláskou ve slabikách předcházejících onen předěl („leaf“, „stream“, „deep“, „me“). Ve druhé strofě už tuto asonanci nenalezneme, ale cézura po čtvrtém přízvuku je i bez ní dostatečně výrazná.

Dalšími básněmi, jejichž struktura by se dala považovat za sedmistopý jamb, jsou *Bilbo's Song*, *Song of Nimrodel* a *Sam's Song in the Orc-tower*. Na rozdíl od písně entů nejsou sedmistopé samostané verše v těchto básních. Liché verše nesou čtyři přízvuky a ty sudé nesou tři. Když je tedy čteme nahlas, automaticky dochází k předělu po čtvrtém přízvuku a je tak navozen stejný pocit jako při četbě entí básně. Tato podobnost vynikne například ve zmíněné básni *Bilbo's Song* ze *Společenstva prstenu*:

⁷⁵ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 325 s. ISBN 978-0-544-44973-2. s. 466.

⁷⁶ ATTRIDGE, Derek. *The Rhythms of English Poetry*. 1. vyd. New York: Routledge, 2014. 410 s. ISBN 978-0-582-55105-3. s. 87.

<i>„I sit beside the fire and think</i>	u – u – u – u –	xXxXxXxX
<i>of all that I have seen</i>	u – u – u –	xXxXxX
<i>of meadow-flowers and butterflies</i>	u – u – u – u –	xXxXxXxx
<i>in summers that have been;“⁷⁷</i>	u – u – u –	xXxXxX

Na ukázce této strofy je jasně vidět její metrická stavba připomínající sedmistopý jamb předchozí básně. Tato podobnost je navíc podpořena přerývaným rýmovým schématem básně. Další báseň, ve které také nalezneme tento metrický vzor, je rozebrána níže, v části o rýmech.

Poněkud více zakódovaným metrem, které můžeme v básních *Pána prstenů* objevit, je **daktyl**. Toto metrum se nachází například v hádance o Aragornovi, *The Riddle of Strider*:

<i>„All that is gold does not glitter,</i>	– u u – u u – u	XxxXxxXx
<i>Not all those who wander are lost;</i>	u – u u – u u –	xXxxXxxX
<i>The old that is strong does not wither,</i>	u – u u – u u – u	xXxxXxxXx
<i>Deep roots are not reached by the frost.</i>	u – u u – u u –	xXxxXxxX
<i>From the ashes a fire shall be woken,</i>	u u – u u – u u – u	xxXxxXxxXx
<i>A light from the shadows shall spring;</i>	u – u u – u u –	xXxxXxxX
<i>Renewed shall be blade that was broken,</i>	u – u u – u u – u	xXxxXxxXx
<i>The crownless again shall be king.“⁷⁸</i>	u – u u – u u –	xXxxXxxX

Na metrickém schématu této básně je vidět, že všechny verše mají tři těžké doby a jde tedy o třístopé metrum. Každý z veršů také obsahuje daktylské stopy, které jsou však na první pohled poněkud skryté. Sedm z osmi veršů totiž začíná nepřizvučnou slabikou a daktyl najdeme až za ní. Liché verše jsou navíc zakončeny trochejskou stopou a sudé jsou zakončeny přízvukem. Převažující daktylská stopa je tak zřetelná až při bližším prozkoumání básně.

⁷⁷ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 398 s. ISBN 978-0-544-44893-3. s. 271.

⁷⁸ Tamtéž, s. 167.

Dále v *Pánovi prstenů* najdeme i básně, které nejsou psány pomocí žádné metrické stopy. Jejich pospolitost je zajištěna jinými prvky. K těmto básním patří například *Lament for Rohirrim* nebo *Lament for Théoden* a více se jim věnuje část o zvukových prvcích Tolkienovi poezie.

4. 2. Rýmy

Tolkien v básních v *Pánovi prstenů* využívá různé druhy rozložení rýmů. Můžeme zde nalézt rýmy střídavé, obkročné, sdružené, přerývané a jejich různé kombinace. Díky těmto experimentálním kombinacím někdy vznikají zajímavá rýmová schémata, která působí velmi originálně a neotřele. Příkladem může být báseň *Farewell Song of Merry and Pippin*, která se skládá ze tří čtyřverší a jednoho dvojverší. Na první pohled tak báseň působí jako sonet. Při bližším rozboru je však toto očekávání rozbořeno. Nejen, že není psána ani alexandrinem, jak je typické pro románský typ sonetů, ale není psána ani pětistopým jambem, typickým pro anglický sonet, jaký známe například od Shakespeara. Jak je ukázáno v jejím metrickém rozboru, je psána jambem čtyřstopým. Navíc právě i rýmové schéma této básně odporuje běžným konvencím sonetu. Obvyklým rýmovým schématem anglického sonetu je ABAB CDCD EFEF GG.⁷⁹ Tolkien se však rozhodl využít velice originální schéma, a to AABA CCDC EEFE BB. Jedná se tedy o zcela jiný druh rýmu, který společně s metrem básně zcela vybočuje z typické formy sonetu.

Další básní se zajímavým rýmovým schématem je *Lament for the Rohirrim*. Jelikož je báseň psána pomocí aliteračního verše, rýmů by k jejímu melodickému vyznění nebylo zapotřebí. Tolkien se však rozhodl rýmy do této básně zakomponovat. Žalozpěv započne tirádovým rýmem (AAAA) a rýmuje slova „blowing“, „flowing“, „glowing“ a „growing“. Jak je vidět, tato slova jsou svou formou téměř identická a různí se pouze v první, či v první a druhé hlásce. Rýmu tak není dosaženo pouze pomocí slovesné koncovky „-ing“, ale i pomocí vlastní skladby sloves končících na „-low“, respektive „-row“. Zbylé čtyřverší je pak složeno pomocí rýmů sdružených (BBAA), kde první dva verše končí na slova „meadow“ a „shadow“ a poslední verš končí na „burning“ a „returning“. První čtyři verše této básně jsou otázkami, pátý a šestý slouží jako odpovědi na tyto otázky a sedmý a osmý verš opět kladou otázky. Z toho vyplývá, že Tolkien

⁷⁹ HOBSBAUM, Philip. *Metre, rhythm and verse form*. 4. vyd. Abingdon: Routledge, 2004. 212 s. ISBN 0-415-08797-X. s. 189.

zakončuje všechny otázky tohoto žalozpěvu jedním rýmem a odpovědi rýmem jiným. Navíc je aliterace v této básni na začátku výrazná a postupně se vytrácí. Stejně rýmové zakončení prvních čtyř a posledních dvou veršů tedy pomáhá spojit celou báseň dohromady.

V básni *Bilbo's Song* najdeme přerývané rýmové schéma. Rým druhého a čtvrtého verše je tvořen slovy „seen“ a „been“ a první a třetí verš jsou zakončeny nerýmovanými slovy „think“ a „butterflies“. Kromě tohoto rýmového schématu se v básni střídají čtyřstopé a třístopé jambické verše. Díky této kombinaci Tolkien navozuje podobný dojem jako v básni psané sedmistopými verši. Jedná se však o **anglickou baladickou strofu**, pro kterou jsou dle Hollandera charakteristické čtyři verše, z nichž se druhý a čtvrtý rýmují, avšak první a třetí ne.⁸⁰

V *Pánovi prstenu* už nenajdeme další báseň, která by střídala čtyřstopé a třístopé jamby a zároveň by užívala přerývaný rým. Neznamená to však, že už nenajdeme žádnou báseň psanou pomocí anglické baladické strofy. Na rozdíl od Hollandera ji totiž Hobsbaum definuje jako „dva verše se třemi přízvuky, které se střídají se dvěma verši o třech přízvucích a užívají střídavý rým.“⁸¹ Příkladem tohoto typu anglické baladické strofy je báseň *Song of Nimrodel* ze *Společenstva prstenu*:

„An Elven-maid there was of old,	u – u – u – u –	xXxXxXxX
A shining star by day:	u – u – u –	xXxXxX
Her mantle white was hemmed with gold,	u – u – u – u –	xXxXxXxX
Her shoes of silver-grey.“ ⁸²	u – u – u –	xXxXxX

Kromě znázorněného metrického schématu, které je stejné jako u výše rozebrané básně psané formou baladické strofy, si můžeme povšimnout právě rýmového schématu, které se od předchozí básně liší. V této básni se rýmuje jak druhý a čtvrtý verš („day“, „grey“), tak i první a třetí („old“, „gold“) a vzniká tak střídavé rýmové schéma. Je tedy vidět, že

⁸⁰ HOLLANDER, John. *Rhyme's Reason: A Guide to English Verse*. 3. vyd. New Haven: Yale University Press, 2001. 154 s. ISBN 978-0-300-08832-8. s. 16.

⁸¹ HOBBSBAUM, Philip. *Metre, rhythm and verse form*. 4. vyd. Abingdon: Routledge, 2004. ISBN 0-415-08797-X. s. 189.

V originále: „two lines of four stresses alternating with two lines of three stresses, rhyming alternately“

⁸² TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 398 s. ISBN 978-0-544-44893-3. s. 330.

Tolkien se nelimitoval pouze na jeden typ baladické strofy, ale užíval je různě podle potřeby.

Básně v pánovi prstenů samozřejmě nejsou sbírkou pouze zajímavých kombinací rýmů, ale nachází se zde i ty s poměrně jednoduchým rýmovým schématem. Tato rýmová schémata však odpovídají jak obsahu básně, tak postavě, která ji říká. Takovým příkladem je *Gollum's Song*, kterou nalezneme ve *Dvou věžích*. Glum si hraje ve vodě a z radosti začne rýmovat. Jeho veselá báseň nese pravidelné rýmové schéma AABCCBDDBE. V tuto chvíli je přerušena Glumovou vzpomínkou na Bilbovy hádanky z *Hobita*. Po chvíli se Glum k rýmování vrátí, ale jeho báseň již nepokračuje v původním schématu. Na místo očekávaného schématu EEB báseň získá nové schéma, a Glum začne rýmovat pomocí rýmu sdruženého. Tímto dává Tolkien najevo, že Glumova vzpomínka dokázala ovlivnit jeho nynější básnění, protože rým sdružený byl jedním z typu schémat užitých ve zmiňovaných hádankách. Druhým schématem těchto hádanek bylo schéma rýmu obkročného. I to Glum využije, ale až v posledním čtyřverší, ve kterém se tematicky navrácí ke konci první poloviny básně.

Co se týče hádanek, v *Hobitovi* k jejich tvorbě bylo využito i střídavé rýmové schéma. Takové můžeme najít v hádance o Aragornovi, *The Riddle of Strider*, kterou na jeho počest složil Bilbo. Tolkien tak pomocí těchto rýmových schémat sjednocuje nejen *Hobita* a *Pána prstenů*, ale i samotný žánr hádanky, kterému přiřazuje tato prostá rýmová schémata.

Postavou, která pro své rýmování také využívá prosté schéma, je Sam. Jeho využití jednoduchého sdruženého rýmu je patrné u básně *Oliphant*, která se skládá z dvaceti dvou veršů, a tedy jedenácti sdruženě rýmovaných dvojverší. Jedná se tedy o velmi prosté rýmové schéma. Tolkienovi se přesto podařilo i toto jednoduché schéma ozvláštnit. Každé dvojverší má totiž jiný rým. Rýmové schéma této básně je tedy AABCCDDEE... Výjimkou je až poslední dvojverší, jehož rýmy se shodují se sedmým dvojverším. Tolkien tak zachovává Samovu prostotu a zároveň ukazuje své básnické umění.

Zmíněná charakterizace Sama jakožto prostší postavy vynikne zejména při porovnání s Frodem. Toto rozlišení je jasně vidět v následující ukázce z básně *Frodo's Lament for Gandalf ze Společenstva prstenu*.

„*He stood upon the bridge alone
and Fire and Shadow both defied;*”

*his staff was broken on the stone,
in Khazad-dûm his wisdom died.*⁸³

Toto je šestá a zároveň poslední strofa Frodova žalozpěvu o Gandalfovi. Tolkien zde Froda nechává promlouvat pomocí střídavého rýmu, stejně jako v předchozích pěti strofách. Následně je tato báseň kontrastována se Samovým dodatkem:

*„The finest rockets ever seen:
they burst in stars of blue and green,
or after thunder golden showers
came falling like a rain of flowers.”*⁸⁴

V této strofě si můžeme všimnout, že se rýmové schéma pozměnilo a už se nejedná o rým střídavý, ale o rým sdružený, jaký Sam použil i ve výše zmíněné básni o olifantech. Z tohoto detailu vyplývá, že Frodo je o něco zkušenější a zručnější básník než Sam.

V *Pánovi prstenů* se nachází i básně nerýmované. Ty si pak zachovávají svou celistvost například díky aliteraci. Mezi tyto básně patří již zmíněný žalozpěv *Lament for Théoden* a báseň *Malbeth the Seer's Words*, v nichž nenajdeme žádné verše, které by se rýmovaly.

4.3. Strofická stavba básní

Tolkien v *Pánovi prstenů* využívá mnoho různých typů strof. Ať už jsou to pravidelné útvary, či ty nepravidelné. Nejčastěji však najdeme básně, jejichž strofy mají čtyři verše. Případně nalezneme i básně se strofami o osmi verších, které by se však podle obsahu daly rozdělit na čtyřverší. Mezi básně psané prvním způsobem patří například *Bilbo's Song* nebo *Song of Nimrodel*, jejichž strofická stavba navíc odpovídá anglické baladě. K těm jejichž strofa má osm veršů, obsahově rozdělitelných do dvou čtyřverší se řadí *The Riddle of Strider* či *Song of Beren and Lúthien*. Podobným způsobem můžeme rozdělit i níže rozebranou báseň *Song of Eärendil*, jejíž strofy mají od dvanácti po dvacet veršů.

⁸³ Tamtéž, s. 351.

⁸⁴ Tamtéž, s. 351.

Sudé verše se v této básni však rýmují, a jednotlivé strofy by se tak daly rozčlenit do čtyřverší.

Jedinou básní v *Pánovi prstenů*, jejíž strofy mají pět veršů, je *There Is an Inn, a Merry Old Inn*. Jde o veselou písničku, kterou Frodo zpívá v hostinci. Tento typ poezie byl typický pro komické veršování v devatenáctém století.⁸⁵ To přesně odpovídá obsahové stránce této básně.

Kromě těchto básní, jejichž strofy jsou pravidelné, se v příběhu nachází i básně s různým počtem veršů v každé strofě. Můžeme mezi ně zařadit *Tom Bombadil's Songs*, které mají strofy o třech, šesti, osmi, deseti i čtrnácti verších. Další takovou básní je *Song of Durin*, jejíž strofy mají mezi čtyřmi a deseti verši.

Nakonec v *Pánovi prstenů* narazíme i na básně tvořené pouze jedinou strofou, které však mají zvláštní počet veršů. K těmto básním patří například *Treebeard's Song*, která má osmnáct veršů, výše zmiňovaná báseň *Oliphant*, která se skládá z dvaceti dvou veršů nebo báseň *Lament for Théoden*, která má originálních jednadvacet veršů.

4.4. Zvukové prvky

Zvuková stránka je u Tolkienových básní také velmi důležitá, protože jsou všechny někým v příběhu recitovány, či zpívány a tím pádem musí i dobře znít. Tato potřeba je podmíněna i tím, že většina básní v příběhu je odříkávána po paměti a básně tak musí být dobře zapamatovatelné.

Prvním zvukovým prvkem, který zde uvedeme je **aliterace**, respektive **aliterační verš**. Jedná se o formu verše, která není určena rýmy, ale opakováním souhlásek v důležitých slovech.⁸⁶ Tento typ metra byl navíc typicky užíván ve středověku a jak je zmíněno výše, Tolkien se o toto období zajímal a nechával se jím při své tvorbě inspirovat. Přestože Tolkiena obecně tento typ metra fascinoval a často pomocí něj skládal básně, v *Pánovi prstenů* jich mnoho nenajdeme. Je tomu tak, protože ve dvacátém století už se nejednalo o běžné metrum a na moderního čtenáře nepůsobí přirozeně. Tolkien ho proto užil jen v několika básních, aby odlišil původ toho, kdo báseň říká, nebo aby poukázal na původ samotné básně.

⁸⁵ KULLMANN, Thomas. Poetic Insertions in Tolkien's The Lord of the Rings. *Connotations: A Journal for Critical Debate*. 2014, 23(2), 283-309. s. 295.

⁸⁶ HOBBSBAUM, Philip. *Metre, rhythm and verse form*. 4. vyd. Abingdon: Routledge, 2004. ISBN 0-415-08797-X. s. 184.

Básní, která je psána aliteračním veršem, je žalozpěv *Lament for Théoden*, ze třetí kapitoly *Návratu krále*. Tento žalozpěv je zpíván obyvateli Rohanu, jejichž poezie je v Tolkienově díle připodobňována mercijskému dialektu.⁸⁷ Tedy dialektu staré angličtiny, který aliterační verš hojně užíval. Na následující ukázce ze zmíněného žalozpěvu je aliterace jasně patrná.

*„From dark Dunharrow in the dim morning
with thane and captain rode Thengel's son:
to Edoras he came, the ancient halls
of the Mark-wardens mist-enshrouded;
golden timbers were in gloom mantled.“⁸⁸*

V prvním verši se setkáme se třemi souhláskami [d], které ihned nastolí pochmurnou náladu básně. Kromě samotného zvuku této souhlásky, který působí tvrdě a temně je důležité i v jakých slovech se nachází. Slova „dark“ a „dim“ značí temnotu a šero a slovo „Dunharrow“ označuje místo, odkud Théoden vyjel do svého posledního boje. Všechna tři slova v sobě tedy nesou jistou tíhu, která odpovídá tématu žalozpěvu. Tato souhláska se objevuje ještě na konci básně, který je rozebrán v následujícím úryvku.

Další souhláskou, které si můžeme v této ukázce povšimnout je [m]. Tato souhláska se výrazněji nachází v prvním, čtvrtém a pátém verši. Na rozdíl od předchozí souhlásky [d] nenese takovou tíhu a temnotu. Stále si však ponechává určitou pochmurnost, která je patrná i ve významech slov, ve kterých se nachází. Například slovo „mist“ není přímo negativní či ponuré, ale zároveň se nejedná o slovo, které si obvykle spojujeme s příjemnými představami.

Další souhláskou, která se v tomto žalozpěvu často vyskytuje, je souhláska [f]. Ta je po připojení zbytku básně nepřehlédnutelná:

*„Farewell he bade to his free people,
hearth and high-seat, and the hallowed places,
where long he had feasted ere the light faded.“*

⁸⁷ SHELTON, James. Eomer Gets Poetic: Tolkien 's Alliterative Versecraft. *Journal of Tolkien Research* [online]. 2018, 5(1), 1-10 [cit. 2021-8-24]. Dostupné z: <https://scholar.valpo.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1097&context=journaloftolkienresearch>. s. 1.

⁸⁸ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of the King*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 409 s. ISBN 978-0-544-44974-9. s. 786.

*Forth rode the king, fear behind him,
fate before him. Fealty kept he;
oaths he had taken, all fulfilled them.
Forth rode Théoden. Five nights and days
east and onward rode the Eorlingas
through Folde and Fenmarch and Firiwood,
six thousand spears to Sunlending,
Mundburg the mighty under Mindolluin,
Sea-kings' city in the South-kingdom
foe-beleaguered, fire-encircled.
Doom drove them on. Darkness took them,
horse and horseman; hoofbeats afar
sank into silence: so the songs tell us.*⁸⁹

Už první verš celé básně začíná slovem „from“, tedy souhláskou [f]. V ukázce si můžeme všimnout, že se tato souhláska nachází na začátku dalších pěti vět. Tolkien tak efektivně vkládá do básně celistvost a pospolitost. Souhláska [f] se však nenachází pouze v těchto počátečních slovech. Najdeme ji i uprostřed veršů („free“, „fear“, ...) Všechna tato slova nějakým způsobem popisují Théodenovu výpravu do boje a také jeho kvality. Jsou to tedy slova významově důležitá. Velice zajímavý je čtrnáctý verš básně, ve kterém Tolkien využil místní jména začínající na [f] a dokonale tak užitou aliteraci zvýraznil.

Série vět začínajících souhláskou [f] je ukončena posledními dvěma větami, které začínají na souhlásku [d]. Tolkien se tak vrací k prvnímu verši a opět touto souhláskou označuje slova temná a pochmurná („doom“, „darkness“). Závěr básně tak získává stejný nádech jako její začátek a Tolkien ji tak celou svazuje dohromady.

Aliterace se v této básni nachází ještě víc a zmínit můžeme například hlásku [h], která je velmi výrazná v sedmém a dvacátém verši ve slovech „hearth“, „high“, „hallowed“, „horse“, „horseman“ a „hoofbeats“.

Aliterační verš je použit i v básni *Lament for the Rohirrim*. Opět s jedná o báseň lidu Rohanu a opět je to žalozpěv. Tentokrát však za dávno padlého krále, Eorla Mladého.

⁸⁹ Tamtéž, s. 786.

*„Where now the horse and the rider? Where is the horn that was blowing?
Where is the helm and the hauberk, and the bright hair flowing?
Where is the hand on the harpstring, and the red fire glowing?
Where is the spring and the harvest and the tall corn growing?
They have passed like rain on the mountain, like a wind in the meadow;
The days have gone down in the West behind the hills into shadow.
Who shall gather the smoke of the dead wood burning,
Or behold the flowing years from the Sea returning?“⁹⁰*

Podobně jako v předchozí básni zde nalezneme jednotlivé věty začínající na souhlásku [w] ve slově „where“. Tyto věty se nachází v prvních čtyřech verších, kde uvozují otázky. Na tyto otázky pak odpovídají další dva verše. Poslední dva verše jsou znovu otázkou, uvozenou tazacím zájmenem „who“, a navazují tak na aliteraci nastolenou v prvních čtyřech verších.

Tolkien samozřejmě aliteraci opět nepoužil pouze na začátcích vět, ale můžeme ji najít i ve zbytku žalozpěvu. V prvním čtyřverší je to například souhláska [h], kterou zde najdeme osmkrát. V prvních čtyřech případech se navíc jedná o pojmy typické pro rohanského bojovníka: „horse“, „horn“, „helm“ a „hauberk“.⁹¹ Tolkien tak pomocí aliterace tato slova zdůrazňuje a tím i dává najevo, o jaký národ se jedná. V pátém a šestém verši také najdeme aliteraci, avšak už se nejedná o souhlásku [h], ale o souhlásky [m] a [d]. Tyto dva verše slouží jako odpověď na ty předchozí a jiné hlásky užitě k aliteraci je tedy od těch předchozích oddělují. Zároveň je fakt, že v sobě onu aliteraci mají, ke zbytku básně váže. Konec této básně už nemá tak výraznou aliteraci jako její začátek. Díky této zhoršující se pravidelnosti je báseň postupně pochmurnější a je tak znázorněn smutek ze smrti Eorla.

Na rozdíl od předchozí básně se tato nespolehá pouze na aliterační verš, ale uplatňuje i rýmy. Je pravděpodobné, že se tak Tolkien snažil oddělit báseň, která je v jazyce rohanského lidu (*Lament for Théoden*) od básně z jejich jazyka přeloženou (*Lament for the Rohirrim*). Žalozpěv za Eorla je totiž pouze Aragornovým překladem do obecné řeči.

Dalším důležitým prvkem Tolkienových básní je **rytmus**. Opět zde můžeme zmínit báseň *Lament for Théoden*. Přestože tato báseň není rýmovaná, ani není psána přesným

⁹⁰ TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 325 s. ISBN 978-0-544-44973-2. s. 497.

⁹¹ V překladu *kůň, roh, přilba a drátěná košile*.

metrem, je velice rytmická. Každý verš obsahuje čtyři přízvučné slabiky. Tyto přízvučné slabiky navíc většinou připadají na zmíněné aliterační hlásky a tím jim dodávají na důrazu a významu.

Další básní, která je sice rýmovaná, ale která nemá pravidelné metrum a jejíž celistvost je tedy závislá na rytmu je *Lament for Boromir*:

*„Through Rohan over fen and field where the long grass grows
The West Wind comes walking, and about the walls it goes.
‘What news from the West, O wandering wind, do you bring to me tonight?
Have you seen Boromir the Tall by moon or by starlight?’
‘I saw him ride over seven streams, over waters wide and grey,
I saw him walk in empty lands until he passed away
Into the shadows of the North, I saw him then no more.
The North Wind may have heard the horn of the son of Denethor,’
‘O Boromir! From the high walls westward I looked afar,
But you came not from the empty lands where no men are.’“⁹²*

u - u - u - u - u u - - -	xXxXxXxXxxXXX
u - u - - - u u - u - u -	xXxXXXxxXxXxX
u - u u - u - u u - u u - u -	xXxxXxXxxXxxXxXxX
u - u - u - u - u - u - u -	xXxXxXxXxXxXxX
u - u - u u - u - u u - u - u -	xXxXxxXxXxxXxXxX
u - u - u - u - u - u - u -	xXxXxXxXxXxXxX
u - u - u - u - u - u - u -	xXxXxXxXxxXxXxX
u - u - u u - - u - u - u -	xXxXxxXXxXxXxX
u - u - u u - u - u - - -	xXxXxxXxXxXXX

Na této ukázce je jasně vidět užití sdruženého rýmu, ale nějaká metrická pravidelnost už se hledá mnohem hůře. Při důkladném prozkoumání ji nalezneme pouze u čtvrtého,

⁹² TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 325 s. ISBN 978-0-544-44973-2. s. 407.

sedmého a osmého verše. Všechny tyto verše mají čtrnáct slabik, z nichž je sedm přízvučných a pravidelně se střídají se slabikami nepřízvučnými. Dalo by se tedy říct, že jsou tyto tři verše psány sedmistopým jambem. Zde však veškerá metrická pravidelnost končí. Verše mají nepravidelný počet slabik, od třinácti po sedmnáct, a tyto slabiky nejsou ve verších nijak pravidelně uspořádány. Jediným společným znakem všech veršů je oněch sedm přízvuků, které tvoří rytmus básně. Jedná se o tzv. **iktový** neboli **tónický verš**. Levý říká, že „v anglickém verši tvoří přízvučné slabiky kostru, na niž slabiky nepřízvučné nemají podstatný vliv. Proto se nepocituje jako závažná rytmická odchylka, kolísá-li počet nepřízvučných slabik v rytmických úsecích („stopách“) téhož verše.“⁹³ Tento typ verše je tedy pro anglického čtenáře naprosto běžný a jednotlivé nepřízvučné slabiky nijak neruší jeho rytmus.

Další básní, nebo spíše básněmi, které jsou vystavěné pomocí tónického verše, jsou *Tom Bombadil's Songs*. Na následující ukázce, která je sice vyřčena jeho milou, ale nese v sobě stejné slabičné nepravidelnosti, je tento prvek možné snadno pozorovat:

*„Now let the song begin! Let us sing together
Of sun, stars, moon and mist, rain and cloudy weather,
Light on the budding leaf, dew on the feather,
Wind on the open hill, bells on the heather,
Reeds by the shady pool, lilies on the water:
Old Tom Bombadil and the River-daughter!“⁹⁴*

— — u — u — — u — u — u	XXxXxXXxXxXx
u — — — u — — u — u — u	xXXXxXXxXxXx
— — u — u — — — u — u	XXxXxXXXxXx
— — u — u — — — u — u	XXxXxXXXxXx
— — u — u — — u — u — u	XXxXxXXxXxXx
— — — u — — u — u — u	XXXxXXxXxXx

⁹³ LEVÝ, Jiří. *Umění překlada*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7. s. 234.

⁹⁴ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 398 s. ISBN 978-0-544-44893-3. s. 120.

Z vypracovaného metrického schématu vyplývá, že i když je báseň rýmovaná, nenajdeme v ní žádnou pravidelnou metrickou stopu. Přesto se někteří literární kritici snaží pravidelnosti najít. Například Zimmer tvrdí, že jsou verše Toma Bombadila vystavěny na rafinovaných kombinacích amfibrachů, amfimakrů, trochejů a spondejů.⁹⁵ Jde však spíš o nutkavou snahu najít v básni metrickou pravidelnost, která se v ní nenachází. Na druhou stranu v každém verši nalezneme sedm přízvučných slabik, které nesou rytmus celé básně. Je tedy zřejmé, že se opět jedná o tónický typ verše.

Co se týče rytmu jednotlivých básní, můžeme připomenout i výše rozebrané básně *Farewell Song of Merry and Pippin* a *A Walking Song*. Jsou považovány za básně sloužící k pochodu a každý jejich verš tak má čtyři přízvuky, které pomáhají při chůzi udržet tempo.

Při návratu k jednotlivým hláskám u Tolkienu narazíme i na **asonanci**, tedy shodu samohlásek. Najít ji můžeme například v již uvedené první strofě básně *The Ent and the Ent-wife*. Asonanci tu vytváří samohláska, která je součástí přízvučných slabik uprostřed veršů. Jedná se o samohlásku [i:] ve slovech „leaf“, „stream“, „deep“ a „me“. Jsou to slova, která ve verších tvoří malou pauzu a pocitově oddělují zbylých šest slabik. Asonance tak podporuje tuto jejich vlastnost a navozuje dojem, že se místo čtyř veršů jedná o veršů osm. Tato asonance u cézury se bohužel nevyskytuje v celé básni. Najdeme ji už jen v páté strofě, kde je v prvních dvou verších tvořena dvojhláskou [ai] ve slovech „wild“ a „night“. Ve zbylém dvojverší je pak asonance docílena opět pomocí samohlásky [i:] ve slovech „east“ a „thee“.

Zajímavým příkladem toho, jak Tolkien pracoval se zvukem své poezie jsou básně a popěvky Toma Bombadila. Nejlepší ukázkou je trojverší, kterým je čtenáři Tom představen a ve kterém najdeme hned řadu zvukových prvků:

„Hey dol! merry dol! ring a dong dillo!

Ring a dong! hop along! fal lal the willow!

Tom Bom, jolly Tom, Tom Bombadillo!“⁹⁶

⁹⁵ ZIMMER, Paul Edwin. Another Opinion of "The Verse of J.R.R. Tolkien." *Mythlore: A Journal of J.R.R. Tolkien, C.S. Lewis, Charles Williams, and Mythopoetic Literature* [online]. 1993, 19(2), 16-23 [cit. 2021-11-25]. Dostupné z: <https://dc.swosu.edu/mythlore/vol19/iss2/2>. s. 19-20.

⁹⁶ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 398 s. ISBN 978-0-544-44893-3. s. 116.

Tolkien zde všechny tři verše zakončuje na dvojhlásku [əʊ], která působí hravě a vesele. Navíc v celé strofě používá krátká slova, která na sebe přirozeně váží přízvuk a vytváří tak zpěvný, skákavý dojem, díky kterému si můžeme velmi snadno představit Tomovo putování lesem. Zároveň v této krátké ukázce můžeme nalézt jak aliteraci, tak asonanci. Aliterace je tu zastoupena souhláskami [d], [m] a [r]. Asonance je pak zastoupena zejména samohláskou [ɒ], která se v těchto třech krátkých verších vyskytuje dvanáctkrát. Těmito prvky jsou poté protkány všechny básně Toma Bombadila a Tolkien tak přirozeně vyjadřuje Tomovu neochvějnou dobrou náladu.

Dále Tolkien využívá zajímavou zvukovou hříčku v básni *Sam's Rhyme of the Troll*. Páté verše všech osmi slok totiž zvukově napodobují poslední dvě slabiky veršů čtvrtých. Jako příklad může sloužit první strofa:

*„Troll sat alone on his seat of stone,
And munched and mumbled a bare old bone;
For many a year he had gnawed it near,
For meat was hard to come by.
Done by! Gum by!
In a cave in the hills he dwelt alone,
And meat was hard to come by.“⁹⁷*

V této strofě výrazy „Done by!“ a „Gum by!“ napodobují předchozí výraz „come by“. Toto napodobení vytváří komický efekt, který koresponduje s poněkud nemotornou a přihlouplou povahou zlobrů. Tento efekt pak pokračuje v dalších strofách, kde například verš „Tinbone! Thinbone!“ odpovídá předchozímu slovu „shinbone“, nebo slova „Doner! Boner!“ předcházejícímu slovu „owner“.

4.5. Obsahové prvky

Jak je uvedeno ve druhé kapitole této práce, všechny básně jsou svým obsahem vázány na konkrétní situaci v ději. Fungují tak jako pomůcka k dokreslení daných scén a k detailnější charakterizaci postav. Tolkien básněmi a písněmi prozaický text prokládá tak, že daná vložení nikdy nepůsobí nuceně. Básně se objevují ve scénách, kdy chce

⁹⁷ Tamtéž, s. 201.

Tolkien odlehčit situaci a navodit veselou atmosféru. Takovými básněmi jsou například *Farewell Song of Merry and Pippin*, *There Is an Inn a Merry Old Inn*, *Sam's Rhyme of the Troll* nebo *Oliphant*. Jiné básně naopak navozují atmosféru vážnou a smutnou. V tomto případě jde hlavně o žalozpěvy, které připomínají zesnulé postavy příběhu. V naší moderní době by žalozpěvy mohly působit nepřírodně a strojeně, ale Tolkien se snažil vytvořit text, který by připomínal severské legendy a pro tu dobu byly žalozpěvy zcela běžné. K těmto básním patří *Frodo's Lament for Gandalf*, *Lament for Théoden* a *Song of the Mounds of Mundburg*. Dále Tolkien básně užívá jako pomůcky k vysvětlení historie Středozemě. V těchto případech se také inspiroval reálným světem a dobou, kdy byly historické příběhy zachovávány díky ústní lidové slovesnosti. Tyto příběhy se daly nejlépe zapamatovat v básnické podobě a tak je vytvořil i Tolkien. Mezi tyto příběhy patří *Song of Beren and Lúthien*, *Song of Nimrodel* a *Song of Durin*, o které dokonce Sam prohlásil, že by se ji rád naučil⁹⁸.

Tolkien básně také užívá k charakterizaci postav. Případem této funkce je například žalozpěv *Frodo's Lament for Gandalf*. Ve Frodově strofě najdeme výrazy „alone“, „his staff was broken“ a „his wisdom died“. Všechna tato slova poukazují na závažnost a ponurost tohoto žalozpěvu. Zároveň ukazují Frodův pesimistický pohled na Gandalfovu smrt. Oproti tomu Samova strofa obsahuje výrazy jako „the finest rockets“, „they burst in stars“, „golden showers“ a „rain of flowers“. To jsou výrazy, které v sobě nesou veskrze pozitivní představy a připomínají Gandalfa jakožto veselého mistra ohňostrojů. Je tím zdůrazněno Samovo pozitivnější vidění světa a touha zapamatovat si Gandalfa jako radostného čaroděje.

Dalším prvkem, který se týká obsahu básní je takzvaný **enjambement** neboli **přesah**. Jedná se o souvislý větný úsek, který je rozdělen do dvou veršů.⁹⁹ Jako příklad tohoto prvku můžeme uvést část páté strofy písně o Eärendilovi, *Song of Eärendil*:

*„Through Evernight he back was borne
on black and roaring waves that ran
o'er leagues unlit and foundered shores
that drowned before the Days began,*

⁹⁸ TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Společenstvo Prstenu*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 432 s. ISBN 978-80-257-0746-3. s. 333.

⁹⁹ SVĚTLÍK, Eduard. *Půvab poetiky: Průvodce pravidly poezie*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2009. ISBN 978-80-86078-93-9. s. 46.

*until he heard on strands of pearl
where ends the world the music long,
where ever-foaming billows roll
the yellow gold and jewels wan.* ¹⁰⁰

Můžeme si povšimnout, že všech osm citovaných veršů tvoří jedinou větu. Informace, kterou nám tyto verše předávají je tedy rozkouskována do jednotlivých řádek. Přesah je patrný hned mezi prvními dvěma verši. Obsah prvního verše je evidentně nedokončený a musíme proto přečíst i ten druhý, abychom se dozvěděli potřebné informace. Stejně tak tomu je i s druhým a třetím veršem. Druhý verš nám říká že černé a rozbouřené vlny běží. Nevíme však kam ani jak. To se dozvíme až ve třetím verši, který navazuje slůvkem „o’er“. S koncovým slovem druhého verše tak vytvoří spojení „ran o’er“, které bychom v běžné řeči nerozdělili. Díky tomuto přesahu však Tolkien docílil vytvoření rýmu mezi druhým a čtvrtým veršem, který končí na slovo „began“. Další přesahy se v této ukázce nachází mezi třetím a čtvrtým, pátým a šestým, a sedmým a osmým veršem. Vykazují stejné znaky jako přesahy již rozebrané a rozdělují syntakticky celistvé výrazy. Dále si můžeme povšimnout, že verše, které tvoří první část přesahu, nejsou zakončeny žádným interpunkčním znaménkem. To je také znakem, že se nejspíš jedná o přesah.

Přesahy můžeme najít ve většině básní *Pána prstenů*. Nikdy se však nejedná o jejich systematické a pravidelné použití. Tolkien se k nim tedy zřejmě uchýloval hlavně kvůli zachování rytmu básně a zdůraznění některých výrazů.

Posledním obsahovým prvkem, kterému se tento rozbor věnuje je **repetice**. Tolkien repetici užívá hned v několika svých básních. Z těch výše rozebraných můžeme uvést *Sam’s Rhyme of the Troll*, ve které jsou sedmé verše strof repeticemi čtvrtých veršů. Tato repetice může být dlouhá, kdy je zopakován téměř celý verš, jako v uvedeném úryvku („meat was hard to come by“). Můžeme však najít i mnohem kratší repetici, která se omezuje pouze na konec veršů, jako tomu je v sedmé strofě, kde k repetici dochází pomocí výrazu „feel it“. Tyto repetice, podobně jako dříve uvedené slovní hříčky, přidávají na komičnosti básně a připomínají prostého ducha zlobrů.

Básní, která repetici využívá naopak ke smutnému efektu, je *Lament for the Rohirrim*. Jak je zmíněno v dřívějším rozboru tohoto žalozpěvu, repetice tázacího příslovce „where“

¹⁰⁰ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 398 s. ISBN 978-0-544-44893-3. s. 228.

je součástí aliterační struktury básně. Opakování tohoto slova však nese jistou tíhu žalu, protože se táže, kde je již mrtvý král.

Pochmurná repetice se také objevuje v básni *Verse of the Rings*:

*„Three Rings for the Elven-kings under the sky,
Seven for the Dwarf-lords in their halls of stone,
Nine for Mortal Men doomed to die,
One for the Dark Lord on his dark throne
In the Land of Mordor where the Shadows lie.
One Ring to rule them all, One Ring to find them,
One Ring to bring them all, and in the darkness bind them,
In the Land of Mordor where the Shadows lie.“¹⁰¹*

V této básni dochází k repetici u pátého a osmého verše. Je tím tak dáván důraz na temnotu Mordoru, který je zde popsán jako země zalitá stínem. Zároveň je tak zvýrazněno dvojverší, které je obklopeno touto repeticí. Jde o verše, které jsou vyryty na Prstenu moci a které tedy nesou váhu celé zápletky příběhu.

4.6. Žánr

Tolkienovy básně v *Pánovi prstenů* je také možné rozdělit podle jejich jednotlivých žánrů. Do jednotlivých žánrů je rozdělil Kullmann. Jeho rozdělení může pro čtenáře sloužit jako cenná pomůcka při snaze o zorientování se ve funkcích a účelu jednotlivých básní. Avšak Kullmannovo rozdělení není přesné. On například řadí píseň *Farewell Song of Merry and Pippin* mezi básně pochodové, společně s pochodovou písní, kterou si Frodo, Sam a Pipin zpívají při cestě Krajem. Na rozdíl od této druhé básně, která je zpívána při pochodu a tedy účelně slouží k podpoření chůze, je Pipinova a Smíškova píseň zazpívána pouze uvnitř, když se hobiti dohodnou na společné cestě do Roklinky. Nejedná se tedy o básně pochodovou v pravém smyslu slova, protože v textu k tomuto účelu není nikdy použita. Na druhou stranu je Kullmannovo zařazení této písně mezi písně pochodové pochopitelné, protože se jedná o píseň, která je celá napsána pravidelným

¹⁰¹ Tamtéž, s. v.

čtyřstopým jambem, tedy metrem, které je použito v jiných pochodových básních a její obsah naznačuje, že by měla být odříkávána při chůzi.

Celkové rozdělení básní do jednotlivých žánrů není zcela bezvýznamné. Tolkien totiž v určitých typech svých básní dodržuje jistá pravidla. Zmínit můžeme například výše uvedené hádanky, které si drží své rýmové schéma, a to rým sdružený, střídavý, či obkročný.

Další žánr básní, u kterých najdeme společný rys, jsou básně mytologického typu. Jde o básně, které mluví o pradávných bytostech (*Song of Eärendil*, *Song of Beren and Lúthien*), či o odporných tvorech (*Sam's Rhyme of the Troll*). Většina básní v této žánrové kategorii má alespoň osm strof, které jsou navíc samy o sobě celkem složitě sestaveny. Jednoznačně tak zapadají mezi typické mytické básně reálného světa, které také bývají delší a složitěji sestavené.

Co se týče obsahu, najdeme společné rysy i u zmiňovaných žalozpěvů. Jak by se dalo očekávat, všechny v sobě nesou jistou ponurost a smutek, ale zároveň je z nich cítit chvála a velké uznání pro postavy, o kterých žalozpěvy pojednávají.

Rozdělení básní z *Pána prstenů* tedy není zcela zbytečné, avšak jako potřebné se jeví pouze v případě, že mezi básněmi jednotlivých žánrů chceme najít nějaké spojitosti.

4.7. Shrnutí

Na rozboru uvedených básní je vidět, že Tolkien při jejich skládání pracoval s různorodými inspiracemi a nelimitoval se na jeden typ či vzor poezie. V celé kapitole je navíc patrná provázanost všech zmíněných versologických prvků. Připomenout můžeme například báseň *Lament for the Rohirrim*, která kombinuje aliteraci, repetici a navíc se i rýmuje. Stejně tak *Tom Bombadil's Songs* kombinují tonické verše s asonancí a rýmem. Zároveň je z celého rozboru zřejmé, že jednotlivé prvky vyzdvihují obsah básní v nichž jsou užity.

5. Rozbor překladů vybraných básní od Stanislavy Pošustové-Menšíkové

V této části jsou rozebrány překlady vybraných básní z *Pána prstenů*, které přeložila Stanislava Pošustová-Menšíková. Je zde dodržena stejná osnova jako u předchozího rozboru originálů a jednotlivé versologické prvky jsou rozebrány na ukázkách konkrétních básní. V závěru této kapitoly je pak zhodnocen překlad těchto básní.

5.1. Metrum

Co se týče metra, Pošustová-Menšíková se snaží dodržovat Tolkienem často užívanou jambickou stopu, která je pro češtinu atypická. Převést do češtiny jamb tak, aby působil přirozeně je obtížné. Jak uvádí Hilský,

„anglický jambický verš je podmíněn povahou angličtiny, především vysokým počtem jednoslabičných plnovýznamových slov, u víceslabičných slov pak častým přízvukem na druhé slabice. Čeština má důsledně přízvuk na slabice první a menší počet jednoslabičných slov.“¹⁰²

V češtině se tedy jambického metra docíluje buď vložением předrážky před trochejské stopy, nebo daktylskou stopou následovanou opět trocheji.¹⁰³ Předrážky však mohou mít pouze vyplňující funkci a k verši tak nepřidají žádný význam. V češtině se však usadila tvorba jambu i pomocí úvodní tříslabičné stopy, daktylu. Díky jeho užití se pak začátek jambické stopy přesouvá na třetí slabiku verše. V české produkci je tedy možné jambu docílit těmito dvěma způsoby. Jak navíc říká Kaiser, „obojí způsob výstavby verše – s „předrážkou“ i s daktylským slovem na vstupu verše – je realizací téže normy v jazykovém materiálu a je tak také čtenáři pocíťován.“¹⁰⁴

Druhým způsobem (úvodním daktylem) je přeložena například většina veršů *Pochodové písně*¹⁰⁵, jejíž anglický originál je rozebrán v předchozí kapitole. V jejím

¹⁰² SHAKESPEARE, William. *Sonety / The Sonnets*. Přel. M. Hilský. 5. vyd. Brno: Atlantis, 2016. 416 s. ISBN 9778-80-7108-336-8. s. 396.

¹⁰³ HRABÁK, Josef. *Úvod do teorie verše*. 6. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 240 s. s. 100-101.

¹⁰⁴ KAISER, Petr. Český jamb a česká metrika. *Česká literatura*. Praha: ČSAV, 1993, 41(5), 520-534. ISSN 0009-0468. s. 523, 525.

¹⁰⁵ V originále: *A Walking Song*

Pozn.: V této a v následujících kapitolách je vždy při prvním výskytu názvu přeložené básně uveden její anglický název.

následujícím rozboru je v prostředním sloupci znázorněno metrické schéma (těžké a lehké doby) a v pravém sloupci přízvučné a nepřízvučné slabiky.

<i>„Plameny v krbu šlehají,</i>	– u u – u – u –	XxxXxXxx
<i>pod střechou lůžka čekají;</i>	– u u – u – u –	XxxXxXxx
<i>nás ještě nohy nebolí,</i>	– u u – u – u –	XxxXxXxx
<i>kdo ví, co skrývá okolí:</i>	– u u – u – u –	XxxXxXxx
<i>snad strom anebo kameny,</i>	– u u – u – u –	XxxXxXxx
<i>jež máme poznat právě my.</i>	– u u – u – u –	XxxXxXxx
<i>List a tráva, strom a květ,</i>	– u – u – u –	XxXxXxX
<i>nehled' zpět! Nehled' zpět!</i>	– u – – u –	XxX XxX
<i>Kopec, rybník pod nebem,</i>	– u – u – u –	XxXxXxx
<i>dále jdem! Dále jdem!</i> ¹⁰⁶	– u – – u –	XxX XxX

Na této ukázce můžeme vidět, že všechny verše dodržují počet slabik stanovený v originálu, a to osm slabik pro prvních šest veršů a střídavě sedm a šest slabik pro zbylé čtyři verše. V tomto čtyřverší překladatelka zachovala metrické schéma určené Tolkienem.

Prvních šest veršů začíná daktylskou stopou, na kterou navazuje trochej. Pocitově tak od třetí slabiky vzniká jambická stopa. Přestože je rozložení přízvučných a nepřízvučných slabik jiné než v originálu, překlad je tedy psán jambem.

Zbylé čtyři verše nezačínají ani předrážkou, ani daktylskou stopou. Místo toho tu nalezneme stopy trochejské. Přesto jejich vyznění připomíná jambickou stopu, protože v nich vzniká dojem tzv. **vzestupného verše**. Toho je docíleno umístěním těžké doby na konci verše, tedy vytvořením tzv. **mužského rýmu**¹⁰⁷. V sedmém, osmém a desátém verši je tato těžká doba navíc podpořena přízvučnou slabikou.

¹⁰⁶ TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Společenstvo Prstenu*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 432 s. ISBN 978-80-257-0746-3. s. 87.

¹⁰⁷ „Rým, v němž připadá přízvuk (alespoň slovní přízvuk vedlejší) na poslední slabiku verše.“ VLAŠÍN, Štěpán. (ed.). *Slovník literární teorie*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. 468 s. ISBN 22-141-84. s. 330.

Ve druhé strofě této básně překladatelka v prvních čtyřech verších použila devět slabik místo původních osmi. Jak je patrné na následující ukázce prvních dvou veršů této strofy, rozhodla se i pro jiné metrické schéma:

„ <i>Za rohem třeba připravená</i>	– u u – u – u – u	XxxXxXxxx
<i>je zlatá brána otevřená,</i> ¹⁰⁸	u – u – u – u – u	xXxXxXxxx

Zde překladatelka užila v prvním verši stejný princip jako v předchozí strofě a opět tak vytvořila iluzi jambu. Celý verš zakončila nepřízvučnou slabikou, která vychází na lehkou dobu a vytvořila tak **ženský rým**¹⁰⁹. Ve druhém verši zvolila překladatelka odlišný způsob vytvoření jambu, a to tím, že verš začala nepřízvučnou předdrázkou. Verš opět zakončila nepřízvučnou slabikou. Přestože je v těchto verších jiný počet slabik než v první strofě, báseň nepůsobí nijak nesourodě. Problém nastane až v případě, kdy si budeme chtít tuto *Pochodovou píseň* zazpívat.

Jak název napovídá, jde o píseň sloužící k chůzi a měla by se tedy dát zpívat do rytmu. To by v tomto případě bylo obtížné ze dvou důvodů. Strofy mají ve svých prvních čtyřverších různý počet slabik (třetí sloka jich má dokonce sedm), a ty potom nevychází na jednotlivé délky a počet hudebních tónů. Navíc se různí počet přízvuků v jednotlivých verších a při hudebním zpracování by pak mohla například vyjít nepřízvučná slabika na přízvučnou dobu. V tomto ohledu tedy překlad selhává.

Stejným způsobem jako druhý verš předchozí ukázky přeložila Pošustová-Menšíková některé verše i v dalších básních. Nachází se například v krátké *Staré pochodové písni*¹¹⁰:

„ <i>Cesta jde pořád dál a dál</i>	– u u – u – u –	XxxXxXxX
<i>kupředu, pryč jde od mých vrat.</i>	– u u – u – u –	XxxXxXxX
<i>Daleko už mi utekla</i>	– u u – u – u –	XxxXxXxx
<i>a musím za ní pospíchat.</i>	u – u – u – u –	xXxXxXxx
<i>Na lehkých nohou dám se vést</i>	– u u – u – u –	XxxXxXxX

¹⁰⁸ TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Společenstvo Prstenu*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 432 s. ISBN 978-80-257-0746-3. s. 88.

¹⁰⁹ „Rým vždy nejméně dvojslabičný, v němž přízvuk je na předposlední slabice.“ VLAŠÍN, Štěpán. (ed.). *Slovník literární teorie*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. 468 s. ISBN 22-141-84. s. 331.

¹¹⁰ V originále: *The Old Walking Song*

<i>až k cestě větší, nežli znám,</i>	u - u - u - u -	xXxXxXxX
<i>tam, kde se stýká mnoho cest.</i>	u - u - u - u -	xXxXxXxX
<i>A potom kam ? To nevím sám.</i> ¹¹¹	u - u - u - u -	xXxXxXxX

V této básni překladatelka vytvořila jambickou stopu pomocí předrážky ve čtvrtém, šestém, sedmém a osmém verši. V šestém až osmém verši jambická stopa dokonalá. Nejenže oba verše jsou mužské, ale poslední slabiky i nesou přízvuk. Ve zbylých verších je jamb opět vytvořen počáteční daktylskou stopou.

Pro českou tradici není typický anglický **fourteener**, který najdeme v originálu básně *Ent a entka*¹¹². Překladatelka se však o dodržení čtrnáctislabičných veršů v této básni snažila. V posledních čtyřech strofách mají všechny verše po čtrnácti slabikách a v celé básni najdeme pouze dva verše, které mají patnáct slabik a dva, které mají slabik třináct. Překladatelce se také daří dodržet jambickou stopu:

*„Když slunce hřeje, jablka a hrušky vypéká,
když sláma zlátne, bělá klas a žeň už nečeká,
když kane med a zraje plod a hnědne ořeší,
já na slunci tu zůstanu, má zem je nejlepší!“*¹¹³

u - u - u - u - u - u - u -	xXxXxXxxxXxXxx
u - u - u - u - u - u - u -	xXxXxXxXxXxXxx
u - u - u - u - u - u - u -	xXxXxXxXxXxXxx
u - u - u - u - u - u - u -	xXxxxXxxxXxXxx

Na uvedeném metrickém schématu můžeme pozorovat pravidelné střídání lehkých a těžkých dob, tedy jambickou stopu. Na rozdíl od originálu ale ve verších nenajdeme sedm přízvuků, nýbrž čtyři, pět a šest. Iluze jambu přesto zůstává zachována, protože nepřízvučné slabiky, které ve verších vychází na sudé slabiky, připadají na těžkou dobu.

¹¹¹ TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Společenstvo Prstenu*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 432 s. ISBN 978-80-257-0746-3. s. 44.

¹¹² V originále: *The Ent and the Ent-wife*

¹¹³ TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Dvě věže*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 362 s. ISBN 978-80-257-0747-0. s. 78.

Konkrétně se jedná o poslední slabiky ve slovech „jablka“, „slunci“ a „zůstanu“ a o poslední slabiky u všech veršů.

Překladatelka se snažila formu fourteenru dodržet i co se týče pocitových předělů uprostřed jednotlivých veršů. V originále tyto předěly najdeme po osmé slabice a v tomto překladu se jejich umístění různí. V prvním a druhém verši se předěly nachází po páté slabice. Podobně jako v originálu je předěl v tomto dvojverší umocněn hláskou [ɛ] na konci slov „hřeje“ a „zlátne“. Ve třetím verši najdeme předěly hned dva a pauzu tedy můžeme umístit za čtvrtou slabiku (slovo „med“), nebo za osmou slabiku (slovo „plod“). Nejvýraznějšího efektu se však dá dosáhnout, když oba předěly ponecháme. Díky nim tak totiž dojde ke zvýraznění všech tří pojmů. Čtvrtý verš má stejně jako originál jasný předěl po osmé slabice. Překladatelka dodržuje i další prvek fourteenru, a to rýmování dvojverší. Z úryvku je patrné, že je strofa psána pomocí sdruženého rýmu, který je dodržen v celé básni.

5.2. Rýmy

Na rýmových schématech překladů od Pošustové-Menšíkové je na první pohled jasné, že se snažila držet Tolkienových předloh. Z rozebíraných jednatřiceti básní se jí ve čtrnácti totiž podařilo zachovat naprosto stejné schéma jako u originálů. Můžeme z nich jmenovat například *Verše o prstenech*, *Znám já hospodu, starou hospodu* či *Ent a entka*¹¹⁴. Zvláště vyzdvihnout pak můžeme *Elfí zpěv pro Elbereth Gilthoniel*¹¹⁵, který se s originálem plně shoduje nejen v rýmovém schématu, ale i v počtu slabik ve verších. Překladatelce se tak podařilo naprosto dokonale zachovat formální stránku této básně.

U dalších dvanácti básní je pak rýmové schéma buď téměř shodné s tím původním a nalezneme v něm pouze malé odchylky, nebo je schéma odlišné, ale v některých strofách se shoduje s originálem. Je tak patrná překladatelčina snaha zachovat rýmové schéma originálu. Můžeme zmínit například *Píseň o Eärendilovi*¹¹⁶, kde Tolkien rýmuje pouze sudé verše. Nedaří se mu to však u všech těchto veršů a ty tak zůstávají nezrýmované. Pošustová-Menšíková sice tento způsob rýmování dodržuje, avšak rýmové „mezery“ se nachází v jiných verších než u Tolkiena. Jde tak tedy opravdu o pouze malou odchylku, která je pochopitelná. Podobně drobnou odchylku nalezneme i ve třetí strofě *Pochodové*

¹¹⁴ V originále: *Verse of the Rings, There Is an Inn, a Merry Old Inn, The Ent and the Ent-wife*

¹¹⁵ V originále: *Elven Hymn to Elbereth Gilthoniel*

¹¹⁶ V originále: *Song of Eärendil*

písňě, kde je v originálu schéma AABBCCDDEE, ale v překladu je AABBAACDD. Překladatelka tak dodržela sdružený rým, ale nepodařilo se jí ho v každém dvojverší obměnit. Opět jde o drobnost, která básni nijak neubírá na kouzlu ani melodičnosti.

Co se týče druhého případu, kdy dochází k větším odchýlkám, můžeme zmínit jednu z *Písní Toma Bombadila*¹¹⁷, kde v originále najdeme ve dvou strofách schéma AAB BBBBCC, ale v překladu ABC CCDDEE:

„Hey! Come derry dol! Hop along, my hearties!

Hobbits! Ponies all! We are fond of parties.

Now let the fun begin! Let us sing together!

Now let the song begin! Let us sing together

Of sun, stars, moon and mist, rain and cloudy weather,

Light on the budding leaf, dew on the feather,

Wind on the open hill, bells on the heather,

Reeds by the shady pool, lilies on the water:

*Old Tom Bombadil and the River-daughter!*¹¹⁸

„Hola hej! Pospíchej! Honem, kluci zlatí!

Hobitíci, poníci! Hosty máme rádi.

Už ať je veselo! Zazpívejme všici!

Dejme se do zpěvu! Zazpívejme všici

o slunci, o mlze, také o měsíci!

O rose na pírkách, světle na pupencích,

o větru na kopcích, o vřesových zvoncích,

o leknínech v rákosí, kde je voda šerá;

*vítá vás Tom Bombadil a s ním Říční dcera!*¹¹⁹

¹¹⁷ V originále: *Tom Bombadil's Songs*

¹¹⁸ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 398 s. ISBN 978-0-544-44893-3. s. 119-120.

¹¹⁹ TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Společenstvo Prstenu*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 432 s. ISBN 978-80-257-0746-3. s. 133-134.

Je zde znovu vidět snaha o dodržení sdruženého rýmového schématu, avšak v trojverší první strofy překladatelka zvolila místo sdruženého rýmu rým postupný a ve druhém verši rozbila čtyřverší se stejným rýmem na dvě dvojverší.

Co se týče zbylých pěti básní, není to tak, že by se překladatelka rozhodla upustit od rýmového schématu, ale dané básně se nerýmují ani v originále. Jmenovat můžeme *Píseň o Mohylách u Mundburgu* či *Žalozpěv pro Théodena*¹²⁰, jehož originál je podrobně rozebrán v předchozí kapitole. U obou těchto básní užila překladatelka k vytvoření pospolitosti namísto rýmů a pravidelného metra aliteraci, stejně jako Tolkien.

Podobně jako Tolkienovi se Pošustové-Menšíkové daří využít i rýmové schéma hádanek z *Hobita*. Stejně jako Tolkien totiž v *Glumově písni*¹²¹ používá v prvních deseti verších sofistikovanější schéma AABCCBDDBE a ve druhé strofě, kdy si Glum vzpomene na hádanky s Bilbem, přejde k užívání sdruženého rýmu, které v posledních čtyřech verších doplní rýmem obkročným. V *Chodcově hádance*¹²² také kopíruje Tolkienovo rýmové schéma. V tomto případě jde o rým střídavý. Tyto tři typy rýmových schémat najdeme v hádankách v *Hobitovi*. Do češtiny *Hobita* přeložil František Vrba, který dodržel rýmová schémata určená Tolkienem. Spojitost hádanek mezi *Hobitem* a *Pánem prstenů* tak díky oběma překladatelům zůstala zachována i pro české čtenáře.

V překladech od Pošustové-Menšíkové nalezneme i přerývané rýmové schéma, a to v *Bilbově písni* a v *Písni o Nimrodel*¹²³. V první z těchto básní je přerývaný rým i v originále, ve druhé však v originále najdeme rým střídavý. Tato záměna je možná, protože se v originále v obou případech jedná o **anglickou baladickou strofu**¹²⁴, ve které je možné užít oba typy rýmových schémat. V anglické baladické strofě se navíc pravidelně střídají čtyři přízvuky se třemi. Na následujících úryvcích je ukázáno, že tomu tak je pouze v jedné z básní:

„U ohně sedím, přemítám,	– u u – u – u –	XxxXxXxx
jaký to asi bude svět,	– u u – u – u –	XxxXxXxX
jaké to bude dočkat zimy	– u u – u – u –	XxxXxXxXx
a jaro — to už nevidět.“ ¹²⁵	u – u – u – u –	xXxXxXxx

¹²⁰ V originále: *Song of the Mounds of Mundburg, Lament for Théoden*

¹²¹ V originále: *Gollum's Song*

¹²² V originále: *The Riddle of Strider*

¹²³ V originále: *Bilbo's Song a Song of Nimrodel*

¹²⁴ Pro anglickou baladickou jsou typické čtyři verše, z nichž ty liché mají čtyři přízvuky a ty sudé mají tři. Dále se rýmují druhý verš se čtvrtým, případně i první se třetím.

¹²⁵ TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Společenstvo Prstenů*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 432 s. ISBN 978-80-257-0746-3. s. 293.

Na této ukázce z *Bilbovy písně* si můžeme všimnout, že ve verších jsou sice tři nebo čtyři přízvuky, ale nestřídají se pravidelně jako v originále. Místo původního schématu, kde jsou v lichých verších čtyři přízvuky a v sudých tři, tady najdeme v čtyři přízvuky ve druhém a třetím verši a tři přízvuky v prvním a čtvrtém. Překladatelce se v této básni tedy nepodařilo dodržet formu anglické baladické strofy.

„Byla tu dívka, a již není,	- u u - u - u - u	XxxXxXxXx
denice zářivá;	- u u - u -	XxxXxx
bílý plášť zlatem obroubený,	- u u - u - u - u	XxXXxXxxx
střevíčky ze stříbra.“ ¹²⁶	- u u - u -	XxxXxx

V této ukázce z *Písně o Nimrodel* si naopak můžeme povšimnout pravidelného střídání veršů se čtyřmi přízvuky s těmi o dvou přízvucích. Není tak zcela dodržena původní forma, ale náhradu přízvučných slabik můžeme najít v počtu těžkých dob. Ty v lichých verších nalezneme čtyři a v sudých tři. Překladatelka tu navíc dodržuje zmiňovaný střídavý rým i jambickou stopu. Tuto báseň tedy převedla téměř dokonale.

5.3. Strofická stavba

Co se týče strofické stavby básní, překladatelka dodržuje Tolkienem zvolené počty strof jednotlivých básní a nijak je nedělí ani nespojuje. Zároveň v jednotlivých strofách dodržuje stejný počet veršů, jako mají originály. Ve výběru básní nalezneme pouze dvě výjimky, kde se překladatelka od původní stavby strof odchýlila. V obou případech jde o zkrácení o jeden verš. První z těchto básní je jedna z *Písní Toma Bombadila*:

„And that proved well for you - for now I shall no longer
go down deep again along the forest-water,
not while the year is old. Nor shall I be passing
Old Man Willow's house this side of spring-time,
not till the merry spring, when the River-daughter
dances down the withy-path to bathe in the water.“¹²⁷

¹²⁶ Tamtéž, s. 356.

¹²⁷ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 398 s. ISBN 978-0-544-44893-3. s. 124.

*„A to bylo vaše štěstí — ted' už víckrát nepůjdu
hloubí lesa podle řeky v tomhle starém roce.
Nepůjdu už kolem domku Dědka Vrby do jara,
do veselé vesny, kdy má milá Řiční dcera
zatančí po vrbné stezce vykoupat si nožky.“¹²⁸*

Na první pohled je vidět, že originál má o jeden verš víc. Po přečtení obou strof ale zjistíme, že se obsahově neliší. Přestože má čeština menší obsahovou hustotu než angličtina, v tomto případě to je přesně naopak. Význam třetího verše originálu překladatelka rozdělila na poloviny. První polovinu pak připojila ke druhému verši a druhou polovinu ke čtvrtému. Tím třetí verš vlastně zmizel a překlad má veršů pouze pět. Překladatelka si toto odstranění verše mohla dovolit, protože verše této strofy nejsou rýmované a nemají pevně danou strukturu. Anglický originál je však psán tónickým veršem a každý verš má přesně sedm přízvuků. Pro češtinu je tónický verš atypický, v překladu ho proto nenajdeme. Může se tedy zdát, že po formální stránce je tento překlad naprosto odlišný od originálu. Jednu podobnost mezi nimi však nalézt můžeme, a to celkový počet slabik. Originál jich má totiž sedmdesát tři a překlad sedmdesát dva. Svou délkou jsou obě strofy tedy téměř identické.

Druhou básní, která má v překladu od Pošustové-Menšíkové o jeden verš méně je *Píseň o Mohylách u Mundburgu*. V tomto případě se však nejedná o pouhé rozdělení obsahu jednoho verše do dvou okolních. V této básni překladatelka celý verš vynechala.

*„high lord of the host. Harding and Guthláf,
Dúnhere and Déorwine, doughty Grimbold,
Herefara and Herubrand, Horn and Fastred,
fought and fell there in a far country.“¹²⁹*

¹²⁸ TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Společenstvo Prstenu*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 432 s. ISBN 978-80-257-0746-3. s. 138.

¹²⁹ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of the King*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 409 s. ISBN 978-0-544-44974-9. s. 831

*„vojska velitel. Harding a Guthláf,
Dúnhere a Déorwine, Horn a Fastred
krev dali kraji dalekému.“¹³⁰*

Na ukázce ihned vidíme, že v překladu jeden verš chybí. Pokud se zaměříme na obsahovou stránku verše, nedošlo k žádné velké ztrátě. Slůvko „doughty“ (udatný, statečný) je možné vynechat, protože z celé básně, i z jejího kontextu, vyplývá, že všichni jmenovaní tuto vlastnost mají. Překladatelčino rozhodnutí toto slovo vynechat se tedy nejeví jako velký problém. Poté následují tři jména, z nichž se pouze Grimbold objevuje jinde v příběhu. Navíc je zmíněn pouze čtyřikrát a je tedy pravděpodobné, že si jméno málokterý čtenář zapamatuje. Zbylá dvě jména se objevují pouze v této básni. Co se tedy týče obsahu, verš by mohl být vynechán. Při formálním rozboru je však zřejmé, že by vynechán být neměl. Z uvedených čtyř veršů originálu můžeme vypořádat, že se nejedná o rýmované dílo, ale o báseň složenou za pomoci aliterací verše. Slovo „doughty“ vytváří aliteraci ve druhém z citovaných veršů se jmény „Dúnhere“ a „Déorwine“. Ve třetím verši pak aliteraci tvoří jména „Herefara“, „Herubrand“ a „Horn“. Když se překladatelka rozhodla verš vynechat, ochudila báseň o dva verše naplněné aliterací. Místo toho ve svém překladu zachovala aliteraci tvořenou hláskou [d] pouze částečně a aliteraci tvořenou hláskou [h] úplně zničila.

5.4. Zvukové prvky

Pošustová-Menšíková chápe, že zvukové prvky jsou v Tolkienových básních důležité a snaží se je zachovat. V jejích překladech tedy najdeme například básně psané aliteracím veršem. Přestože **aliterací verš** není pro českou poetickou tvorbu běžný, překladatelka se ho snaží zachovat v básních a písničkách, ve kterých ho použil Tolkien. Nalezneme ho například v *Žalozpěvu pro Théodena*:

*„Ze Šeré Brázdy za šerého jitra
s tvrdými muži Thengelův jel syn.
Do Edorasu dojel, dlouhověké síně,*

¹³⁰ TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Návrat krále*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 484 s. ISBN 978-80-257-0748-7. s. 123.

*záštity Marky, zahalené mhou;
trámoví zlaté temnotou se krylo.
Sbohem dal svému svobodnému lidu,
krbu i křeshu, kolébce též králů,
kde dlouho dlel, než světlo zemdlelo.
Vpřed vyjel král, strach v patách kráček.
Vedl ho osud, věrností se skvěl;
přísahu složil, slavně splnil pak.
Vpřed vyjel Théoden. V noci jel i ve dne,
pět nocí na východ nes národ kůň;
to Eorlovce úvalem a úžlabinou,
šest tisíc kopí šlo tam k zemi Sluneční,
k mocnému Mundburgu pod Mindolluinou
kde město Mořských králů klesá
ohněm a nepřáteli obklíčeno nyní.
Sudba jim dala spěch, soumrak je stínil,
jezdce i koně; jejich kopyta
potuchla v tichu, píseň praví nám.¹³¹*

Je zřejmé, že se báseň, stejně jako originál, nerýmuje a liší se i počet slabik v jednotlivých verších. Celá báseň tedy stojí na aliteraci a najdeme ji v každém verši. Bohužel není tak dobře propracovaná jako u Tolkiena. Temná souhláska [d] ve slovech „dark“, „Dunharrow“ a „dim“ je v překladu nahrazena souhláskou [ʃ] ve slovech „Šeré“ a „šerého“. Význam těchto slov je podobný originálu, ale jejich zvukový dopad na čtenáře nemá stejnou sílu a tíhu. Dále překladatelka do básně nezahrnula aliteraci pomocí hlásky [f], na kterou v originále začíná několik prvních vět. Náznak o převedení této aliterace můžeme najít ve čtvrté až sedmé větě, kde překladatelka nahradila hlásku [f] hláskou [v]. Bohužel však tuto aliteraci nezahrnula do čtrnáctého verše, kde jsou v originále místní jména „Folde“, „Fenmarch“ a „Firienwood“. První dva názvy nahradila výrazy „úvalem“ a „úžlabinou“ (stejně tyto dva názvy přeložila i mimo tuto báseň), čímž docílila alespoň **asonance** a vytvořila tak podobný efekt jako při použití aliterace. Třetí název pak naprosto vynechala, což je pochopitelné z pohledu zachování počtu slabik. Přestože jich

¹³¹ Tamtéž, s. 73-74.

je v každém verši jiný počet, výraz „les Firien“ (jak název „Ferienwood“ jinde v knize překládá), by do verše přidal další čtyři slabiky. Tím by tento verš od zbylých výrazně vyčníval.

Poslední dvě věty, které v originále začínají na souhlásku [d] a podobně jako na začátku navozují pocit temnoty, jsou v překladu spojeny do jedné. I tak překladatelka zapojila do důležitých slov aliteraci, avšak za pomoci hlásky [s]. Stejně jako dříve zmíněná hláska [j] se ani této nedaří plně suplovat dojem temnoty, který vytváří hláska [d].

V celé této básni je tedy patrná překladatelčina snaha o zachování aliterace. Drobné nedostatky jsou očividně způsobeny obtížností, jakou představuje převedení aliteračních prvků spojené se zachováním obsahu básně.

Další básní, která je v originále psána aliteračním veršem je báseň *Slova Věštce Malbetha*¹³². V jejím překladu od Pošustové-Menšíkové bychom však aliteraci hledali marně:

*„Nad zemí leží dlouhý stín,
na západ vztahuje temná křídla.
Věž otřásá se; k hrobům králů
blíží se osud. Mrtví procitají;
vždyť přišla hodina pro věrolomné;
u kamene Erech znovu budou stát
a z hor uslyší troubení rohu.
Čí roh to bude? Kdo je povolá
z šerého soumraku, zapomenutý národ?
Dědic toho, kterému přísahali.
Ze Severu přijde, nouzí hnán:
on projde branou Stezek Mrtvých.“¹³³*

Při této absenci aliterace by se dalo očekávat, že ji překladatelka nahradí něčím jiným. Počet slabik je však nepravidelný a verše mají mezi osmi a třinácti slabikami. Počet slabik se liší i od originálu. Při metrickém rozboru básně sice najdeme třeba daktyly a trocheje,

¹³² V originále: *Malbeth the Seer's Words*

¹³³ TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Návrat krále*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 484 s. ISBN 978-80-257-0748-7. s. 50.

ale nejsou nijak pravidelně rozmístěny a nevytváří tak pocit celistvosti. V celé básni nenajdeme ani žádný rým. Po formální stránce tedy překlad této básně zcela selhává. Co se však týče obsahu, je báseň věrnou kopií originálu.

V *Písni o Mohylách u Mundburgu* už překladatelka aliteraci opět dodržuje. Podobně jako v *Žalozpěvu pro Théodena* se jí to nedaří tak dokonale, jako v originálu, ale v básni je patrná snaha o zachování aliteracího verše.

Překlad od Pošustové-Menšíkové za originálem zaostává stran **rytmu**. Jak je uvedeno výše, pro angličtinu je typický tónický verš, který je charakteristický pravidelným počtem přízvukných slabik ve verších. Pro češtinu toto typické není, a přestože je vidět jistá snaha o jeho zachování, tónický verš v překladech od Pošustové-Menšíkové nenajdeme. „Rytmičkou kostrou českého verše je totiž slabičná osnova. [...] Každá nadbytečná nebo vynechaná nepřizvučná slabika mění délku intervalu, ruší rytmickou setrvačnost a mění rytmus pravidelný ve volný.“¹³⁴ Čistě tónický verš tedy v češtině vytvoříme stěží. Čermochová tvrdí, že u tónického verše můžeme v případě psaného textu pohlížet na počet přízvuků ve verších a v případě zvukové realizace si všimnout časových intervalů mezi přízvuky.¹³⁵ Básně v *Pánovi prstenů* patří do první skupiny, protože nejsou primárně určeny k hlasité četbě. V překladech básní psaných tónickým veršem tedy budeme hledat počet přízvukných slabik. Jako příklad můžeme uvést jednu z *Písni Toma Bombadila*, jejíž originál je rozebrán v předchozí kapitole:

*„Dejme se do zpěvu! Zazpívejme všichni
o slunci, o mlze, také o měsíci!
O rose na pírkách, světle na pupencích,
o větru na kopcích, o vřesových zvoncích,
o leknínech v rákosí, kde je voda šerá;
vítá vás Tom Bombadil a s ním Říční dcera!“¹³⁶*

¹³⁴ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. 368 s. ISBN 978-80-87561-15-7. s. 233-234.

¹³⁵ ČERMOCHOVÁ, Klára. Tónický verš a čeština. *Česká literatura*. Praha: ČSAV, 2020, 68(1), 3-39. ISSN 0009-0468. s. 6.

¹³⁶ TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Společenstvo Prstenu*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 432 s. ISBN 978-80-257-0746-3. s. 134.

- u u - u u - u u u - u	XxxXxxXxxxXx
- u u - u u - u - u -	XxxXxxXxXxxx
- u u - u u - u - u - u	XxxXxxXxXxxx
- u u - u - u - u u - u	XxxXxxxXxxXx
u - u u - u u - u - u - u	xXxxXxxXxXxXx
- u u - - u - u - - u - u	XxxXXxxxXXxXx

Z rozboru přízvuků vyplývá, že první čtyři verše mají čtyři přízvučné slabiky, pátý jich má pět a šestý šest. Podobně tomu je i u ostatních básní Toma Bombadila, kde se počet přízvuků ve verších odchyľuje od sedmi. S originálem má ovšem tento překlad shodnou nepravidelnost v užití metra. Podobně jako u originálu by se dalo polemizovat, že zde najdeme různé kombinace daktylů a trochejů, ale opět by šlo pouze o nesmyslnou snahu najít v básni neexistující pravidelnost.

Původní rytmus si bohužel nezachovávají ani básně určené k chůzi, *Pochodová píseň* a *Píseň na rozloučenou od Smiška a Pipina*¹³⁷. Ani jedna z těchto básní si neponechala původní čtyři přízvuky ve verších. Počet přízvučných slabik je v každém verši jiný a jejich funkce, která by měla podporovat chůzi pravidelným rytmem, je ztracena. Je nepravděpodobné, že šlo o záměr překladatelky. Jiný počet přízvuků je způsoben nedostatkem jednoslabičných slov v češtině. Překladatelka tak nemůže vždy zakončit verše přízvukem. Přesto je její snaha o toto zakončování v několika verších patrná (zejména v *Písni na rozloučenou od Smiška a Pipina*, kde jednoslabičným slovem končí devět veršů). Rozdílný počet přízvuků tedy není záměrem, ale selháním překladu způsobeným stavbou češtiny.

Stejně jako u originálů narazíme i v překladech Pošustové-Menšíkové na **asonanci**. Najdeme ji například v *Žalozpěvu pro Théodena* nebo v básni *Ent a entka*. V první uvedené básni asonance nahrazuje aliteraci, která je v originálu, a to ve slovech „úvalem“ a „úžlabinou“. V *Entovi a entce* asonanci objevíme ve čtvrté strofě, kde samohláska [e] na konci slov „hřeje“ a „zlátne“ zdůrazňuje cézuru uprostřed veršů, která je typická pro fourteener užitý v originálu básně. Stejnou funkci plní samohláska [u] ve slovech „budu“ a „spolu“ v šesté strofě básně.

¹³⁷ V originále: *Farewell Song of Merry and Pippin*

Asonanci překladatelka využívá i k tvoření rýmů. Některé její rýmy totiž spočívají pouze ve shodě samohlásek v koncových slovech veršů. Příkladem můžou být první čtyři verše básně *Olifant*¹³⁸, která je psána sdruženým rýmem a překladatelka ho díky asonanci dodržuje:

*„Jako myška šedivý,
jako dům jsem veliký,
nos mám jako had,
zem se musí třást,“*¹³⁹

V prvních dvou verších se asonance v rýmu objevuje hned ve třech samohláskách. Samohlásky [ɛ], [ɪ] a [i:] tak zajišťují jasný rým i když se souhlásky v jednotlivých slovech vůbec neshodují. Samohlásky [a] a [a:], ve třetím a čtvrtém verši, tvoří o něco slabší rým, ale i tak postačují k zachování sdruženého rýmového schématu.

Stejně jako Tolkienovi se Pošustová-Menšíková podařilo pomocí zvukových prvků vyjádřit veselý charakter Toma Bombadila. Použila k tomu však trochu jiné prvky než Tolkien.

*„Cinkylink, cinkybřink, cinkylinky holala,
hop a skok, jen drž krok, jiva zpívá lalala,
Tom, bom, hej a hoj, Bombadil a tralala.“*¹⁴⁰

Verše nezakončila na dvojhlásku [əʊ], kterou použil Tolkien a která má v angličtině veselý a hravý efekt. Verše jsou zde zakončeny trojicí citoslovcí „holala“, „lalala“ a „tralala“. Na českého čtenáře tato slova působí veseleji než anglická dvojhláska, či jí zvukově podobný český ekvivalent [ou]. Překladatelka tak dobře zdomácnila tato zakončení veršů. Podobně na tom jsou i slova „cinkylink“, „cinkybřink“ a „cinkylinky“, kterými nahradila spojení „ring a dong“. Přestože české a anglické výrazy zní úplně jinak, na čtenáře působí v obou jazycích stejně. Anglický čtenář si totiž zvonění a cinkání spojuje se slovem „ring“, které pro českého čtenáře takový význam nemá. Naopak slovo,

¹³⁸ V originále: *Oliphant*

¹³⁹ TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Dvě věže*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 362 s. ISBN 978-80-257-0747-0. s. 257.

¹⁴⁰ TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Společenstvo Prstenu*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 432 s. ISBN 978-80-257-0746-3. s. 130.

či v tomto případě předpona, „cinky-“, pro něj tento význam má. Díky tomuto počestění pak báseň působí na českého čtenáře velmi podobně jako originál na čtenáře anglického. Stejně jako v originálu tu najdeme i asonanci, avšak zejména v samohlásce [a], která se v těchto třech verších objevuje třináctkrát.

Pošustová-Menšíková ve svých překladech užívá i Tolkienem zvolené hříčky. Někdy se jí to daří lépe a někdy o něco hůř. Záměr vytvořit hříčku je však vždy zřejmý. Jako příklad, kde se jí to daří můžeme uvést druhou strofu *Samovy rýmovačky o zlobrovi*¹⁴¹:

*„Přijde k němu v botách Tomáš,
povídá mu: ,Co to děláš?
Není to noha strýčka Boba,
co na hřbitově leží?
Stěží! Běží!
Když umřel, no tak přece čekáš,
že na hřbitově leží.““¹⁴²*

Na tomto úryvku si můžeme povšimnout hříčky, kterou tvoří poslední slovo čtvrtého verše s veršem pátým. Slova „stěží“ a „běží“ zvukově připomínají slovo „leží“. Podobně jako v originálu tak pomáhají vytvořit komický efekt. Výrazy „stěží“ a „běží“ významově neodpovídají původním slovům „caveyard“ a „paveyard“. To však vůbec nevádí, protože tato slova jsou užita pouze k vytvoření zábavné slovní hříčky a jejich význam je tedy naprosto nepodstatný. Překladatelka si tak mohla zvolit jakákoli slova, která pouze musela připomínat poslední slovo předchozího verše.

5.5. Obsahové prvky

Obsah sdělení je při překladu samozřejmě velmi důležitý. Pošustová-Menšíková obsah básni zachovává a najdeme jen menší odchylky, které jsou očividně způsobeny snahou zachovat formální stránku básně. Příkladem takové odchylky může být první verš *Pochodové písně*. V originále je psáno „Upon the hearth the fire is red“. V překladu by se tedy měla objevit slova „ krb“, „ oheň“ a „červený“. Překlad však zní „Plameny v krbu

¹⁴¹ V originále: *Sam's Rhyme of the Troll*

¹⁴² TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Společenstvo Prstenu*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 432 s. ISBN 978-80-257-0746-3. s. 220-221

šlehají“. Jediným původním slovem, které v překladu tedy najdeme je „krb“. Zbylá dvě jsou nahrazena výrazy „plameny“ a „šlehají“. Tato změna však nepředstavuje nepřesnost. Oba verše totiž mají stejný význam a na čtenáře tak mají totožný účinek. Podobných drobných změn nalezneme mnoho. Nikdy však nemění význam básní.

Obsahový prvek, který překladatelka přenesla z originálů do svých překladů je **enjambement**. Příkladem může být opět část páté strofy z *Písně o Eärendilovi*:

*„Zas Věčnou nocí nesen byl
hučícím černým příbojem
přes mořské mile bez světla,
přes dávno utonulou zem;
až na pobřežích perlových,
kde končí svět, uslyšel hrát
zpěněné vlny píseň svou
a drahokamy na břeh hnát.“¹⁴³*

Přesahů se v tomto úryvku vyskytuje celkem pět, a to mezi prvním a druhým, druhým a třetím, pátým a šestým, šestým a sedmým, a sedmým a osmým veršem. Nejzajímavějším z těchto přesahů je ten, který najdeme mezi šestým a sedmým veršem. Tento přesah byl totiž jednoznačně použit pro vytvoření rýmu mezi šestým a osmým veršem za pomoci slov „hrát“ a „hnát“.

Podobně jako Tolkien neuzívá Pošustová-Menšíková přesahy nijak pravidelně a nalezneme je hlavně v místech, kde je použil Tolkien, nebo v místech, kde překladatelka potřebovala vytvořit rým.

Dalším prvkem, který překladatelka využila, je **repetice**. Zachovává ji v básních, ve kterých ji použil Tolkien a dociluje tak podobných efektů, jako on. Například ve výše uvedené strofě ze *Samovy rýmovačky o zlobrovi* najdeme repetici ve čtvrtém a sedmém verši. Zopakováno je zde spojení „na hřbitově leží“, tedy téměř celý verš. V tomto případě se jedná o veselou repetici, která básni přidává na komičnosti.

Stejně jako Tolkien však Pošustová-Menšíková užívá repetici i ke zdůraznění pochmurnějších témat. Takovou repetici nalezneme v pátém a osmém verši básně *Verše o prstenech*:

¹⁴³ Tamtéž, s. 247-248.

„Tři prsteny pro krále elfů pod nebem,
Sedm vládcům trpaslíků v síních z kamene,
Devět mužům: každý je k smrti odsouzen,
Jeden pro Temného pána, jenž dlí na trůně
v zemi Mordor, kde se snoubí šero se šerem.
Jeden prsten vládne všem, Jeden jim všem káže,
Jeden všechny přivede, do temnoty sváže
v zemi Mordor, kde se snoubí šero se šerem.“¹⁴⁴

Tato repetice zdůrazňuje temnotu Mordoru a zároveň přivádí pozornost k dvojverší, které je mezi těmito verši a které je vyryto na Prstenu moci. Překladatelka tak dokonale zachovala původní funkci tohoto čtyřverší.

Zajímavým a důležitým obsahovým prvkem, se kterým se musela překladatelka vypořádat, byly **názvy** a **jména** v básních. Při překladu volila několik strategií, které mají různá pravidla. Pokud se jedná o jména, která mají původ buď v jedné z Tolkienových řečí, nebo v nějakém starém lidském jazyce, překladatelka je ponechává v původní podobě a pouze je „počešťuje“ pomocí skloňování. Původní jména totiž ani pro anglického čtenáře nemají žádnou přidanou významovou hodnotu, a tak by jejich převádění českými ekvivalenty nemělo smysl. K těmto jménům patří například „Boromir“, který je zmiňován v *Žalozpěvu pro Boromira*¹⁴⁵. Naopak jména, která jsou v angličtině jasně srozumitelná a která tedy mají i významovou hodnotu, Pošustová-Menšíková překládá. Mezi tato jména patří „Goldberry“, která je ve verších Toma Bombadila překládána jako „Zlatěnka“, a „Snow-white“, která je v *Elfím zpěvu pro Elbereth Gilthoniel I* překládána jako „Sněžná“.

Podobně jsou řešena i místní jména, kdy jsou ta, která mají základ v běžných anglických slovech nahrazována českými ekvivalenty a ta ostatní jsou ponechána v původní podobě. Příklady obou těchto přístupů najdeme ve třetí strofě *Žalozpěvu pro Boromira*, kde jsou názvy „Rauros“ a „Amon Hen“ v překladu úplně stejné s jedinou úpravou, kdy je „Amon Hen“ skloňován do tvaru „Amonem Hen“. Naopak názvy „Gate of the Kings“ a „Tower of Guards“ jsou přeloženy jako „Brány Králů“ a „Strážní věž“.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 5.

¹⁴⁵ V originále: *Lament for Boromir*

Stejně je na tom například název „Sundering Seas“ z *Písně o Berenovi a Lúthien*¹⁴⁶, který je přeložen jako „Dělicí moře“.

Zajímavý je překlad slova „Elvenhome“, které nalezneme ve třech básních. Překladatelka se totiž s jeho překladem pokaždé vypořádala jinak. V *Písni o Berenovi a Lúthien* název úplně vynechala. V *Písni o Eärendilovi* použila výraz „elfí domov“, který je doslovným překladem názvu a v *Legolasově písni o moři*¹⁴⁷ najdeme slovo „Elfie“, což je překlad, který Pošustová-Menšíková používá v jiných částech příběhu.

Dalšími zajímavými výrazy jsou ty, které v sobě obsahují příponu „-mere“. Jde o výrazy „Shadowmere“ v *Písni o Eärendilovi* a „Mirrormere“ v *Písni o Durinovi*¹⁴⁸. Slovo „mere“ totiž pochází ze Staré angličtiny (opět je vidět Tolkienova inspirace touto dobou) a znamená „moře“ nebo „jezero“¹⁴⁹. Překladatelka si tohoto slůvka všimla a oba názvy do češtiny přeložila dvojslovně, jako „Stinné jezero“ a „Zrcadlové jezero“.

V překladu jednotlivých názvů můžeme najít i vliv překladu *Hobita* od Františka Vrby. Například v překladu slova „Rivendell“ se překladatelka drží Vrbova vzoru a ponechává jeho překlad „Roklinka“.

5.6. Zhodnocení překladu

Z rozboru básní přeložených Pošustovou-Menšíkovou vyplývá její precizní práce a snaha o co největší přiblížení se k originálům. Tato preciznost je patrná například v její práci s rýmy v jednotlivých básních. Snaží se totiž dodržovat rýmové schéma, které zvolil Tolkien a pokud od něj ustoupí, tak je to v případech, kdy se musela rozhodnout, zda zachová formální, nebo obsahovou stránku básně. Stejně tak nerýmuje básně, které se v originálu nerýmují, a tím jim nenutí jiné vyznění.

Vyzdvihnout můžeme také překladatelčinu práci s obsahovými prvky jednotlivých básní. Dodržuje repetice, které v básních Tolkien zvolil, užívá přesahy tak, aby vytvořila požadované rýmové schéma a názvy ve většině případů překládá konzistentně a tak, aby jim čtenář porozuměl.

V překladech básní najdeme množství malých odchylek, které však nejsou nijak závažné, protože básním nijak neubírají na významu ani na funkčnosti. Zařadit sem

¹⁴⁶ V originále: *Song of Beren and Lúthien*

¹⁴⁷ V originále: *Legolas's Song of the Sea*

¹⁴⁸ V originále: *Song of Durin*

¹⁴⁹ HOAD, T.F. *The Concise Oxford Dictionary of English Etymology*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 1996. 552 s. ISBN 978-0-19-283098-2. s. 290.

můžeme například *Pochodovou píseň*, která je obsahově sice přeložena dobře, metricky ovšem nikoliv. Bylo by totiž velmi těžké ji zhudebnit tak, aby se všechny strofy daly zazpívat na stejnou melodii a rytmus. Přesto se nejedná o nezdařilý překlad, jelikož k této úpravě není *Pochodová píseň* určena. Naprostá většina čtenářů si báseň totiž přečte potichu a k tomu není zapotřebí žádné melodie.

Odchylek, které bychom mohli považovat za velké nedostatky, najdeme v překladech od Pošustové-Menšíkové málo. Jmenovat můžeme například vynechaný verš v *Písni o Mohylách u Mundburgu*. Jeho vynecháním totiž narušila aliteraci, která se nachází v originále. Dalším nedostatkem je naprosté vynechání aliterace v básni *Slova Věštce Malbetha*. Překladatelka tímto opominutím ochudila české čtenáře o zvukový efekt básně.

Celkově se dají překlady básní od Pošustové-Menšíkové zhodnotit jako velmi dobré, protože jsou obsahově téměř identické s anglickými originály a formálně se jim podobají natolik, nakolik to jen čeština dovoluje. Nepřesnosti, které v překladech nacházíme, jsou drobné a větších posunů se v nich vyskytuje jen málo.

6. Rozbor překladů vybraných básní od Petra Štěpána

V této kapitole jsou rozebrány překlady vybraných básní z *Pána prstenů* od Petra Štěpána. Opět je zde dodržena stejná osnova jako u předchozích dvou kapitol a zmiňované versologické prvky a problémy jsou blíže rozebrány na ukázkách konkrétních básní. Na závěr je překlad básní zhodnocen.

6.1. Metrum

Štěpán se ve svých překladech musel vypořádat s **jambickou stopou**, kterou najdeme ve většině originálů. V některých básních se mu daří stopu dodržet vytvořením českého jambu¹⁵⁰. Jako příklad takové básně můžeme uvést *Pochodovou píseň*¹⁵¹ ze *Společenstva prstenu*:

„V krbu už hřejí plameny,	– u u – u – u –	XxxXxXxx
z měkkého lůžka dýchá klid,	– u u – u – u –	XxxXxXxx
nejsme však ještě znaveni,	– u u – u – u –	XxxXxXxx
vždyť bychom mohli objevit	– u u – u – u –	XxxXxXxx
to, co neviděl nikdo dřív,	– u – u u – u –	XxXxxXxX
kámen či strom či jiný div.	– u u – u – u –	XxxXxXxx
Keř a stvol, tráva a mech.	– u – – u u –	XxXXxxX
Být je nech! Být je nech!	– u – – u –	XxXXxX
Kopec a tůň a stromu kmen.	– u u – u – u –	XxxXxXxx
Dále jen! Dále jen! ¹⁵²	– u – – u –	XxXXxX

Na této ukázce z první strofy si můžeme všimnout, že téměř všechny verše mají stejný počet slabik jako originál (osm slabik v prvních šesti verších a pak střídavě sedm a šest slabik). Pouze devátý verš z tohoto pravidla vybočuje a místo sedmi slabik jich má osm.

¹⁵⁰ Český jamb je tvořen buď vložím předrážky před trochejskou řadu nebo počátečním daktylem následovaným trocheji.

¹⁵¹ V originále: *A Walking Song*

¹⁵² TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 14.

Kvůli této jedné slabice je pak narušena původní metrická stavba verše a ve verši najdeme pravidelný český jamb.

Na úryvku jsou také patrné pravidelné jambické stopy v prvních čtyřech verších. Jamb je zde tvořen úvodním daktylem následovaným dvěma a půl trocheji. V pátém verši je tato pravidelná řada jambů přerušena. Na jeho začátku totiž nalezneme trochej, ale žádnou předrážku (tedy druhý možný způsob vytvoření jambu v češtině). V šestém verši už je ovšem stejné metrické schéma jako v úvodních čtyřech verších. Zcela stejné schéma je i v již zmiňovaném devátém verši, který má o slabiku víc. Sedmý verš se od originálu sice neliší počtem slabik, ale metrickou stopu má také jinou. Začíná stejně jako v originálu, ale druhá lehká doba se nenachází uprostřed verše, nýbrž o jednu pozici dál. Tím je narušena metrická stavba tohoto verše. Ve zbylých verších (osmém a desátém) použil překladatel stejné metrické schéma jako Tolkien, tedy střídající se lehké a těžké doby s cézurou uprostřed.

I přes zmíněné nedostatky v metrickém schématu báseň navozuje podobný pocit jako originál, protože všechny verše jsou zakončeny těžkou dobou, tedy **mužským rýmem** a vzniká tak dojem **vzestupného rýmu**. V některých verších je tato těžká doba podpořena i přízvučnou slabikou.

Štěpánovi se nepodařilo dodržet jambický rým ve všech básních, a tak jej někdy nahrazuje, pro češtinu typičtějším, daktylem nebo trochejem. Například *Pipinovu a Smíškovu píseň na rozloučenou*¹⁵³ Štěpán přeložil pomocí daktylského metra:

„ <i>Krbu a domovu sbohem dát,</i>	– u u – u u – u –	XxxXxxXxX
<i>před slunce východem odejít dnes,</i>	– u u – u u – u u –	XxxXxxXxxX
<i>může si pršet a vítr vát,</i>	– u u – u u – u –	XxxXxxXxX
<i>my jdeme za hory, za černý les.</i> ¹⁵⁴	– u u – u u – u u –	XXxXxxXXxX

Na metrickém schématu si můžeme všimnout, že druhý a čtvrtý verš uvedené strofy jsou psány pouze daktylem a v prvním a třetím jsou i stopy trochejské. Všechny verše končí na těžkou dobu a jedná se tedy o mužské rýmy. Oproti originálu si překlad v jednotlivých verších nedrží čtyři přízvuky. Ty najdeme jen v lichých verších. Ve

¹⁵³ V originále: *Farewell Song of Merry and Pippin*

¹⁵⁴ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 17.

druhém verši je přízvuků pět a ve čtvrtém dokonce šest. Co se týče počtu slabik, překladatel ani zde nedodržel formu originálu, ve kterém jich je v každém verši osm. V uvedeném úryvku mají liché verše slabik devět a sudé deset. Je tomu tak však pouze v této strofě. Všechny zbylé verše mají slabik deset.

Původní **fourteener** v Básni *Ent a entka*¹⁵⁵ Štěpán nedodrhuje. Zpočátku to však vypadá, že co se týče počtu slabik, si pro svůj překlad přesto zvolil určitá pravidla:

*„Jaro dá mízu haluzím a listoví bříz pučí,
hvozdy když světlo zalévá, v korunách vítr hučí,
dlouhý krok, hluboký dech a horský vítr sladký!
Pojď, rci jak krásný je můj kraj! Pojď, vrať se ke mně zpátky.“*¹⁵⁶

– u u – u – u – u – u u – – u	XxxXxXxxxXxxXXx
– u u – u – u – – u u – u – u	XxxXxXxxXxxXxXx
– u u – – u u – u – u – u – u	XxxXXxxXxXxXxXx
– – u – u u – – – – u – u – u	XXxXxxXXXXxXxXx

V první strofě mají všechny verše patnáct slabik. Dalo by se tedy předpokládat, že se překladatel rozhodl fourteener takto nahradit. Když však dojdeme k páté strofě, zjistíme, že její poslední dva verše mají pouze po čtrnácti slabikách. Stejně tomu je u šesté i sedmé strofy, z nichž ta pozdější je tvořena pouze dvojverším. Štěpán tak nedodržel počet slabik, který si zvolil.

Na metrickém schématu této básně si můžeme všimnout dalších dvou odchýlení od anglického originálu. Prvním z nich je nedodržení jambické stopy. V prvních dvou verších sice nalezneme daktyly následované trocheji, tedy český jamb, ale stopa nepokračuje pravidelně až do konce veršů. Ve zbylých dvou verších jambické stopy už neobjevíme. Všechny verše navíc končí na lehkou dobu a oproti originálu tak mají **ženský rým**.

Druhým odchýlením od fourteeneru, kterého se Štěpán dopustil, je počet přízvuků ve verších. Původních sedm přízvuků nalezneme pouze ve třetím verši. V prvních dvou jich

¹⁵⁵ V originále: *The Ent and the Ent-wife*

¹⁵⁶ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 69.

je po šesti a ve čtvrtém pak dokonce devět. Prvkem, který naopak překladatel dodržel naprosto přesně, je cézura po osmé slabice. Ve fourteeneru se cézura nachází po čtvrtém přízvuku, tedy po osmé slabice. Štěpán se tedy rozhodl dodržet umístění cézury na základě počtu slabik. Přestože jsou některé cézury méně výrazné než v originálu, najdeme je uprostřed každého verše. Stejně jako předěly zachoval překladatel i souřadný rým básně.

6.2. Rýmy

Na rýmových schématech Štěpánových překladů je patrné, že se ne vždy snažil užít stejné schéma jako Tolkien. Znát to je samozřejmě na strofách, ve kterých jsou verše navíc, či naopak chybí. K těm patří například básně *Pod šedým kopcem znám starou hospodu*¹⁵⁷ nebo *Tři prsteny králům elfů, vládcům pod nebeskou plání*¹⁵⁸, které jsou rozebrány v další části. Překladatel však rýmová schémata mění i v některých básních, kde ponechal stejný počet veršů jako v originálu. K těm patří *Pipinova a Smíškova píseň na rozloučenou*, ve které Štěpán nahradil Tolkienovo zajímavé schéma AABA obyčejným střídavým rýmem. Báseň tak ochudil o tento zvláštní rozměr. Naopak v *Elfském hymnu I*¹⁵⁹ nahradil v lichých strofách původní střídavé rýmové schéma za zajímavější AABA. Vyměnil tak rýmová schémata těchto dvou básní.

Básni, ve které překladatel dodržuje Tolkienem zvolené rýmové schéma, a dokonce jej zdokonaluje, je *Píseň o Eärendilovi*. V ní Tolkien rýmuje pouze sudé verše, ale někdy rýmy vynechává a několik sudých veršů tedy zůstalo nezrýmovaných. Štěpánovi se podařilo zrýmovat všechny sudé verše, a to i přes několik přidaných veršů ve třech strofách.

Zajímavě s rýmy Štěpán pracuje i v *Glumově písni*¹⁶⁰, kde rým pojí s počtem slabik ve verši.

„*Studené hrubé pláně
nám poškrábají dlaně
a odřou chodidla.*“

¹⁵⁷ V originále: *There Is an Inn, a Merry Old Inn*

¹⁵⁸ V originále: *Verse of the Rings*

¹⁵⁹ V originále: *Elven Hymn to Elbereth Gilthoniel*

¹⁶⁰ V originále: *Gollum's Song*

*A kamení a skála
jsou tvrdé jak kost stará,
holé a bez jídla.
Potoky ale hladí
a tuň tak krásně chladí
odřená chodidla!
A teď bysme jen chtěli...¹⁶¹*

Rýmové schéma tohoto překladu je stejné jako v originále, tedy AABCCBDDBE. Místo čtyřslabičných veršů tu však objevíme verše sedmislabičné, které se střídají se šestislabičnými. Rýmované dvojverší je vždy psáno sedmi slabikami na verš. Třetí, šestý a devátý verš, které jednotlivá dvojverší oddělují, a které se mezi sebou rýmují jsou psány pomocí šesti slabik. Překladatel tak umně zvýrazňuje rýmové schéma.

Forma druhé části této básně už tak dobře převedena není. Překladatel z ní vypustil dva verše. Poslední čtyřverší navíc není psáno obkročným rýmem, který použil Tolkien. Štěpán se rozhodl i v posledních verších užít rým sdružený, kterým jsou psány předchozí verše. Využil tak pouze jeden typ rýmového schématu, kterým Tolkien psal hádanky. Druhým typem je právě rým obkročný, který najdeme v překladu *Chodcovy hádanky*¹⁶². Ta je ovšem v originálu psána střídavým rýmem, tedy třetím typem rýmu, který Tolkien využíval k psaní hádanek. To je rýmové schéma, které Štěpán ve svém překladu nevyužil pro žádnou hádanku.

Stejným způsobem jako v první části *Glumovy písně* Štěpán podporuje rýmové schéma v *Samově písni ve skřeti věži*¹⁶³:

*„Nad Západem plá slunce jas
a snad už raší květy jara,
snad pučí strom a řeky hlas
krajinou zní jak píseň stará.
Možná, že noc bez mráčku je,
svěží buk haluzemi kývá,*

¹⁶¹ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 75.

¹⁶² V originále: *The Riddle of Strider*

¹⁶³ V originále: *Sam's Song in the Orc-tower*

*hvězdám jasným jak drahokam
pěnice možná píseň zpívá.*¹⁶⁴

V této básni mají liché verše po osmi slabikách a ty sudé po devíti slabikách. Je to obdoba originálu, ve kterém se pravidelně střídají osmislabičné a šestislabičné verše. Překladatel by tímto způsobem mohl opět rafinovaně podpořit střídavý rým, kterým je báseň psána. Avšak jak je z ukázky patrné, pátý a sedmý verš se nerýmují. Efektní způsob, jakým se Štěpán rozhodl báseň přeložit je tedy narušen. Ve druhé strofě, už je rýmové schéma dodrženo, ale v posledních čtyřech verších není střídán počet slabik a všechny jsou osmislabičné. Tím je propojení počtu slabik s rýmovým schématem opět bohužel narušeno.

Ve Štěpánových překladech se setkáme i s jeho snahou napodobit **anglickou baladickou strofu**, pro kterou je typické, že se ve čtyřech verších střídají čtyři a tři přízvučné slabiky, přičemž druhý a čtvrtý verš se rýmují, případně i první se třetím. První zmíněný typ rýmového schématu, přerývaný rým, se nachází v *Bilbově písni*¹⁶⁵:

<i>„Ve svitu ohně přemítám</i>	– u u – u – u –	XxxXxXxx
<i>o všem, co jsem kdy viděl,</i>	u – u – u – u	xXXXXxXx
<i>o lukách létem rozkvetlých,</i>	– u u – u – u –	XxxXxXxx
<i>barvách motýlích křídel,</i> ¹⁶⁶	– u – u u – u	XxXxxXx

Na rozboru uvedeného úryvku si můžeme povšimnout, že počet přízvuků ve verších se nestřídá podle pravidla stanoveného formou anglické baladické strofy. Můžeme ho však zkusit nahradit počtem těžkých dob ve verších. V tom případě se pravidelně střídají čtyři těžké doby se třemi. Překlad se tedy původní formy drží jen částečně.

Druhým příkladem je úryvek z *Písňe o Nimrodel*¹⁶⁷, ve které najdeme střídavý rým:

¹⁶⁴ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 83.

¹⁶⁵ V originále: *Bilbo's Song*

¹⁶⁶ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 51.

¹⁶⁷ V originále: *Song of Nimrodel*

„Zrodil kdys dívku elfů kmen	- u u - u - u -	XxxXxXxx
krásnou jak hvězda denice,	- u u - u - u -	XxxXxXxx
na bílém rouchu zlatý lem,	- u u - u - u -	XxxXxXxx
stříbřitě šedé střevíce,“ ¹⁶⁸	- u u - u - u -	XxxXxXxx

Oproti předchozí básni zde můžeme vidět pravidelně se střídající verše o čtyřech přízvucích s těmi o třech přízvucích. Překladateli se tu tedy podařilo dodržet formu anglické baladické strofy. Navíc se mu povedlo zachovat i jambickou stopu.

Z uvedených rozborů básní je zřejmé, že se Štěpán nebojí odklonit od původního rýmového schématu. V některých básních, kde si zvolil jiné schéma se jedná o nedostatek způsobený volbou jiného počtu veršů, či nedostatečnou snahou schéma dodržet. V jiných případech je vidět překladatelův tvůrčí duch a pokus básně jiným rýmovým schématem ozvláštnit. Tyto záměrné změny však pouze zbytečně mění původní schéma a jak je tomu například v případě *Chodcovy hádanky*, narušují spojitost mezi jednotlivými typy básní.

6.3. Strofická stavba básní

Ve Štěpánových překladech je mnoho básní, které nedodržují původní strofickou stavbu. Překladatel někdy verš ubere, jindy zase přidá. V jeho překladech najdeme takové, které mají oproti originálu i několik veršů navíc. Jeden verš ke každé strofě Štěpán přidává v písni *Pod šedým kopcem znám starou hospodu*. Místo původních pěti veršů jich strofy překladu mají šest. Není jasné proč se rozhodl pro toto řešení, protože jím překlad není nijak obohacen. Ukázat si to můžeme na prvních dvou strofách:

„*There is an inn, a merry old inn*
beneath an old grey hill,
And there they brew a beer so brown
That the Man in the Moon himself came down
One night to drink his fill.

¹⁶⁸ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 55.

*The ostler has a tipsy cat
that plays a five-stringed fiddle;
And up and down he runs his bow,
Now squeaking high, now purring low,
Now sawing in the middle.* ¹⁶⁹

*„Pod šedým kopcem znám starou hospodu,
rád tam chodím z mnoha důvodů,
vaří tam pivo jak křen.
I ten mužík, co je na Měsíci,
zašel si tam vypít sklenici
jednou, když končil se den.*

*Jejich podomek má kočku velikou,
ta vám žije pivem a muzikou,
na housle dovede hrát,
chvilku basem, potom zakvičí,
šmidli-fidli, skřipky kočičí
poslouchá každý moc rád.* ¹⁷⁰

Můžeme si všimnout, že rýmové schéma je v překladu téměř shodné, nebýt přidaného verše. Kvůli němu místo originálního schématu ABCCB nalezneme schéma AABCCB. Ani jedno z těchto schémat není pro českou poezii typické a proto přidání verše a změna rýmového schématu nedává smysl. Nové verše do básně přidávají informace, které pro příběh Pána prstenů nemají žádný význam. K těmto veršům patří například druhý verš českého překladu, „rád tam chodívám z mnoha důvodů“. Jde o verš obsahově nadbytečný a jeho jedinou funkcí je tvorba rýmu s prvním veršem. Čtvrtý a pátý verš originálu jsou v překladu rozděleny do tří a vytváří tak další verš navíc. Naopak první dva verše originálu zhustil překladatel do jednoho. Tím vzniklo oněch šest veršů. Druhou strofu

¹⁶⁹ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 398 s. ISBN 978-0-544-44893-3. s. 155.

¹⁷⁰ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 23-24.

přeložil Štěpán ještě volněji. Významově jsou zcela nové druhý, pátý a šestý verš jeho překladu. Naopak třetí a pátý verš originálu jsou v překladu vynechány.

Kromě jednotlivých přidaných veršů Štěpán báseň prodloužil o celou strofu a překlad jich tak má místo třinácti čtrnáct. Jde o dvanáctou strofu, v níž jsou první čtyři verše úplně nové a zbylé dva v originálu tvoří první verš následující strofy. Navíc překladatel zaměnil pořadí desáté a jedenácté strofy. Je tedy zřejmé, že celou báseň velmi upravil a vzdálil se od originálu. Nedá se však říct, že by to pro báseň či pro čtenáře mělo přínos.

Další básní, jejíž délku Štěpán značně pozměnil, je *Olifant*¹⁷¹. Místo původních dvaadvaceti veršů jich má překlad dvacet šest. Důvod pro toto prodloužení je opět neznámý, protože přidané verše báseň nijak neobohacují. Dalo by se polemizovat, že přidané verše pomáhají překladateli vytvořit sdružený rým (což se mu opravdu daří), ale i při této úvaze narazíme na problém:

„If you never do,

You won't think I'm true;

But old Oliphaunt am I,

And I never lie.“¹⁷²

„Jinak věřit nebudeš,

budeš říkat: „Je to lež!“,

budeš se mi smát.

Já nemám proč lhát.

Já Olifant starý vám

pravdu povídám.“¹⁷³

Na tomto úryvku jsou poslední čtyři verše původní básně, respektive šest veršů překladu. V překladu byly dva prostřední verše přidány. První z nich doplňuje předchozí verše, avšak v originálu nic o posměšcích není. Druhý z nich má velmi podobný význam jako poslední verš a oba jsou ekvivalentní původnímu „and I never lie“, který je v originále posledním veršem básně. Prostřední dva verše společně navíc vytváří sdružený rým. Z uvedených informací tedy vyplývá, že zmíněná možná polemika zde neobstojí a oba přidané verše by se daly z básně odstranit.

Podobně verše přidává například i v *Písni o Eärendilovi*¹⁷⁴. Zde ve třech strofách nalezneme o čtyři verše více než v originálu. Důvod pro tyto přídavky je opět neznámý.

¹⁷¹ V originále: *Oliphaunt*

¹⁷² TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 398 s. ISBN 978-0-544-44893-3. s. 632.

¹⁷³ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 79.

¹⁷⁴ V originále: *Song of Eärendil*

Přidané verše totiž buď rozdělují informace z jednoho verše do více, nebo jsou zcela vymyšleny.

Štěpán verše do básní nejen přidává, ale i je z nich ubírá. K takovým básním patří *Tři prsteny králům elfů, vládcům pod nebeskou plání*. Jde o první báseň ve sbírce a čtenáře, který zná originál, či je zvyklý na překlad od Pošustové-Menšíkové, tato nesrovnalost hned zarazí.

*„Three Rings for the Elven-kings under the sky,
Seven for the Dwarf-lords in their halls of stone,
Nine for Mortal Men doomed to die,
One for the Dark Lord on his dark throne
In the Land of Mordor where the Shadows lie.
One Ring to rule them all, One Ring to find them,
One Ring to bring them all, and in the darkness bind them,
In the Land of Mordor where the Shadows lie.“¹⁷⁵*

*„Tři prsteny králům elfů, vládcům pod nebeskou plání,
sedm vládcům trpaslíků v jejich síních z mramoru,
devatero smrtelníkům, odsouzeným k umírání.
Jediný Temnému vládci v říši Temna, v Mordoru.
Jediný je uchvátí, Jediný je zdrtí,
Jediný je zotročí a strhne v náruč Smrti
tam, kde sídlí noc a stíny, v říši Temna, v Mordoru.“¹⁷⁶*

Překlad má o jeden verš méně, protože se Štěpán rozhodl zhustit obsah čtvrtého a pátého verše pouze do jednoho verše. Zřejmě tak učinil, aby mohl užít slovo „Mordoru“ k vytvoření rýmu se slovem mramoru a dodržet tak rýmové schéma prvních čtyř veršů. Tím však vznikly hned dva problémy. Prvním je zkrácení básně o jeden verš, a tedy narušení celkového rýmového schématu. Dalším problémem je nemožnost repetice tohoto nově vzniklého verše. Jak je uvedeno ve čtvrté kapitole, repetice pátého a osmého

¹⁷⁵ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 398 s. ISBN 978-0-544-44893-3. s. v.

¹⁷⁶ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 13.

verše zdůrazňuje dvojverší, které je vyryto na Prstenu moci. Nově vzniklý verš toto zopakování nedovoluje, protože by pak na konci básně působil nesmyslně. Sedmý verš má tedy jiné znění a předchozí dvojverší ztrácí svou sílu.

6.4. Zvukové prvky

Ve Štěpánových překladech je znát snaha o zachování zvukových prvků, které Tolkien do svých básní zařadil. Jedním z těchto prvků je **aliterace**, respektive **aliterační verš**. Přestože se nejedná o formu typickou pro českou poezii, Štěpán se ji do svých překladů snažil zařadit. Jednou z těchto básní je *Žalozpěv o Théodenovi*¹⁷⁷:

*„Z šerého Hradiska v šedivém jitru
s pány a vojvody vyjel Thengelův syn,
do Edorasu jel; staré tam síně
vladařů Marky halil háv mlh
a zlaté trámy skrýval tmy závoj.
Sbohem dal svému svobodnému lidu,
krbu a stolci a milným místům,
kde hodovával, než pohaslo světlo.
Dále jel král, hrůzu za sebou,
před sebou zhoubu; slib jel dodržet,
přísahy splnit dávno složené
do posledního slova. Pět nocí a dnů
k východu cválal Eorlovců voj,
přes Pláně, Blata, Fírienský hvozd,
šest tisíc kopí k Slunečnému kraji,
k Mundburgu hradu pod Mindolluinou,
kde Jižní zemi, království Mořských králů,
oblehl nepřítel a obklopil oheň.
Osud je vyzval a Temnota vzala,
jezdce i koně; kopyt dusot v dáli
dozněl a ztichl; tak písně nám praví.“¹⁷⁸*

¹⁷⁷ V originále: *Lament for Théoden*

¹⁷⁸ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenu*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 81.

Hned od prvního verše můžeme pozorovat aliteraci, kterou vytváří hláska [ʃ] ve slovech „šerého“ a „šedivém“. Na rozdíl od původní souhlásky [d] ve slovech „dark“, „Dunharrow“ a „dim“ tato nepůsobí tak temně a pochmurně. Aliteraci můžeme pozorovat ve většině veršů, ale nedosahuje takové dokonalosti jako v originálu. Překladaři se například nepodařilo zachovat aliteraci ve čtrnáctém verši. Místo slov „Folde“, „Fenmarch“ a „Firienswood“, ve kretých je aliterace tvořena souhláskou [f], zde najdeme výrazy „Pláně“, „Blata“, a „Firienský hvozd“. Původní aliterace je tedy v tomto verši kromě posledního názvu ztracena. V básni nenalezneme ani další aliteraci tvořenou hláskou [f]. Tu Tolkien použil ve slovech uvozujících několik prvních vět. Štěpán některé věty spojil a tím snížil jejich počet, tedy i možnost výskytu aliterace na jejich počátku. Navíc původní aliteraci ani nenahradil jinou souhláskou. Místo toho každá věta začíná odlišnou hláskou. Poslední věta překladu vznikla spojením dvou vět originálu. Na začátku těchto vět opět byla aliterace, tentokrát na souhlásku [d] ve slovech „Doom“ a „Darkness“. Štěpán tuto aliteraci vynechal a zmíněná slova nahradil výrazy „Osud“ a „Temnota“, jejichž úvodní hlásky nemají stejně temné vyznění jako hláska [d]. V překladu narazíme i na **asonanci** nahrazující původní aliteraci, a to v osmáctém verši ve slovech „oblehl“, „obklopil“ a „oheň“. Samohláskou [o] sice překladatel nedodržel aliteraci, ale docílil díky ní podobného efektu.

Přes zmíněné nedostatky je v básni zřejmá snaha o zachování aliterace. Její občasné vynechání je velmi pravděpodobně způsobeno problémovostí převedení aliterativního verše do češtiny. Jedině opomenutí vytvoření aliterace v počátečních slovech vět by se dalo připsat překladatelově nepozornosti.

O něco hůře na tom je další báseň psaná aliterativním veršem, *Slova Malbetha Věštce*¹⁷⁹:

*„Krajinu kryjí předlouné stíny,
k západu vztáhly se perutě chmur.
Chvěje se Věž. Přitrhla zkáza
ke královským hrobkám. Probouzejí se Mrtví,
neboť nastala hodina křivopřísežníků,
kteří opět stanou u kamene Erech
a uslyší, jak se z hloubi hor rozléhá hlahol rohu.
Čí roh to zavolá? Kdo z černavého přitmí*

¹⁷⁹ V originále: *Malbeth the Seer's Words*

*povolá zapomenuté plémě?
Dědic to bude těch, jimž přísahu dávno kdys dali,
od půlnoci přijde a tíseň jej pohánět bude;
ten Dvěřmi projde a půjde po Stezkách Mrtvých.* ¹⁸⁰

Oproti originálu tu objevíme mnohem méně případů aliterace. Nejvýraznější je v sedmém verši, kde se na začátku tří slov vyskytuje souhláska [h]. Zvukový dojem vytvořený touto hláskou je podpořen jejím výskytem i uprostřed slov „rozléhá“, „hlahol“ a „rohu“. V ukázce však najdeme i méně zdařilou aliteraci, která působí až nuceně. Jde o souhlásku [d] v desátém verši. Nachází se na začátku slov „dědic“, „dávno“ a „dali“. Výraz „dávno“ je však ve verši zcela navíc. V originále totiž tato informace vůbec není. Překladatel do básně tedy slovo vložil pouze kvůli podpoře aliterace. Podobně na tom je i hláska [p] v následujícím verši. Slovo „půlnoci“ sice ve staré češtině znamená sever (v originále je užito slovo „North“), ale pro běžného čtenáře může být tento překlad matoucí. Štěpán toto slovo tedy zvolil pro posílení aliterace.

Dalším zvukovým prvkem, který se v Tolkienových básních vyskytuje je **rytmus**. Je výrazný hlavně v básních, jejichž soudržnost je závislá na **tónickém verši**. Jak je řečeno výše, tónický verš stojí na stejném počtu přízvučných slabik ve verších. Pro češtinu je tento způsob psaní básní atypický a je tedy těžké ho do češtiny převést. Ukázat si to můžeme na úryvku z *Písni Toma Bombadila*¹⁸¹:

*„Píseň už začíná. Zapějme si spolu,
jak rosa na ptačí peří padá dolů,
o slunci, o dešti, o oblaků vlání,
o vřesu, poupatech, větru z horských plání.
Leknín na hladině, rákos, tuň a stín,
starý Tom Bombadil, Dcera řeky s ním.* ¹⁸²

¹⁸⁰ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 80.

¹⁸¹ V originále: *Tom Bombadil's Songs*

¹⁸² TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 20-21.

- u u - u u - u - u - u	XxxXxxXxxxXx
u - u - u u - u - u - u	xXxXxxXxXxXx
- u u - u u - u - u - u	XxxXxxXXxxXx
- u u - u u - u - u - u	XxxXxxXxXxXx
- u u - u u - u - u -	XxxXxxXxXxX
- u - - u u - u - u -	XxXXxxXxXxX

Na rozboru této strofy je vidět, že počet přízvučných slabik ve verších se pohybuje mezi čtyřmi a šesti. V originále jich přitom v každém verši najdeme sedm. Štěpánovi se tedy nedaří dodržet Tolkienem zvolený počet přízvučků. Přesto je patrná jeho snaha o pravidelnost v počtu těžkých dob. Těch je ve většině veršů pět. V metrickém schématu však pravidelnost nenalezneme. Většinou se jedná o různé kombinace daktylů a trochejů, které se sice v některých verších shodují (v ukázce to jsou první, třetí a čtvrtý verš), ale při prozkoumání zbytku veršů Toma Bombadila zjistíme, že v jejich užití není žádný řád. V tomto aspektu se překlad podobá originálu.

Další básně, ve kterých je rytmus důležitý, jsou básně „pochodové“. K těm patří například *Vždy dál a dál se cesta vine*¹⁸³. V té se Štěpánovi podařilo udržet původní čtyři přízvučky na verš a tím i rytmus podporující chůzi. Rozdílný je ovšem počet slabik. V originále jich má každý verš osm a zde se střídají devítislabičné a osmislabičné verše. Při hlasité četbě je proto pro udržení rytmu třeba některá slova přečíst rychleji. Báseň však k hlasitému čtení není primárně určena, a tak rozdíly v počtu slabik nepředstavují problém. V dalších dvou pochodových básních (*Pochodová píseň a Pipinova a Smíškova píseň na rozloučenou*) se už Štěpánovi pravidelné čtyři přízvučky ve verších udržet nepodařilo. Přes viditelnou snahu mu totiž čeština zachování čtyř přízvučků nedovolila.

Ve Štěpánově překladu nenajdeme asonanci, která vyjadřuje zábavný charakter Toma Bombadila:

„Hej! Pojd' má milá, trálilá, cinkylink,
cing bubák, ding vrbák, hejsa hou,
Tom Bom, hezký Tom, Tom Bombadilink...“¹⁸⁴

¹⁸³ V originále: *The Old Walking Song*

¹⁸⁴ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 19.

Na této ukázce prvních tří veršů z *Písní Toma Bombadila* si můžeme všimnout, že nekončí stejnou hláskou. V originále jsou všechny tři verše zakončeny dvojhláskou [əʊ], která v angličtině vytváří veselý efekt. Překladatel se pokusil tuto dvojhlásku nahradit slovem „cinkylink“ v prvním verši a zkomoleným jménem „Bombadilink“ ve třetím verši. Tato slova na českého čtenáře působí přirozeněji než anglická dvojhláska, nebo jí zvukově podobný český ekvivalent [ou]. Slovo „cinkilink“ i zakončení „-link“ ve třetím verši v sobě navíc nesou význam původního „ring a dong“. Na konci druhého verše pak Štěpán zvolil výraz „hejsa hou“, který se od zbylých dvou zakončení značně liší. Narušil tak soudržnost zvukového zakončení veršů. Nenačteme tu ani asonanci uvnitř citovaných veršů. Žádná ze samohlásek zde není zastoupena tak výrazně, jako samohláska [ɒ] v originále. Hravost a veselost těchto veršů je tedy udržena hlavně díky významu různých nesmyslných slůvek.

V překladech najdeme i slovní hříčky, kterými Tolkien do svých básní vložil hravost a veselost. Narazíme na ně například v básni *Kamenný obr*¹⁸⁵. Pátý verš každé strofy je složen ze dvou slov, která zvukově připomínají poslední slovo předchozího verše.

*„Mnoho let si v osamění hověl obr na kameni,
mumlal, brumlal, cumlal starou kost.*

*Byla to kost kopuleťá, on ji žužlal mnohá léta,
masa neměl dost.*

Zlost! Kost!

*Sám a sám žil v horské sluji, masa neměl dost.“*¹⁸⁶

V první strofě básně tuto hříčku tvoří slova „zlost“ a „kost“, která se od předchozího slova liší pouze počáteční hláskou. Obsahově s původní hříčkou, která je tvořena výrazy „done by“ a „gum by“, sice nemají nic společného, ale i v originále je jedinou funkcí těchto výrazů zajištění zvukového efektu. Štěpánovi se s těmito slovními hříčkami nedaří pracovat tak dobře jako Tolkienovi a nejvíce je to znát na jejich opakování. Tolkien v každé strofě vytvořil jinou hříčku a použil různá slova. Štěpán pro hříčku využívá stejná slova v první, čtvrté a sedmé strofě. V první a sedmé strofě je užívá v totožném pořadí,

¹⁸⁵ V originále: *Sam's Rhyme of the Troll*

¹⁸⁶ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 37

kdy čtvrtý verš končí slovem „dost“ a v pátém jsou slova „zlost“ a „kost“. Ve čtvrté strofě pořadí obměnil na „zlost“ ve čtvrtém verši a „kost“ a „dost“ v pátém.

6.5. Obsahové prvky

Co se týče obsahu, jsou Štěpánovy překlady poněkud problematické. Kromě výše zmiňovaných přidaných či ubraných veršů, které mírně pozměňují vyznění básni najdeme i větší nepřesnosti. Můžeme se vrátit k písni *Pod šedým kopcem znám starou hospodu*. Malé změny jako například „pivo jak křen“, které je přeloženo z původního „beer so brown“ jsou pochopitelné a význam sdělení nijak nemění. Ovšem například poslední verš druhé strofy, „poslouchá každý moc rád“, přidává zcela novou informaci, která se v původní básni nikde neobjevuje. Podobně na tom je čtvrtý verš sedmé strofy, „Sálem zní kočičí písničky“, který se v originále také vůbec nevyskytuje. Ještě větším prohřeškem je však začátek šestého verše:

*„The Man in the Moon was drinking deep,
and the cat began to wail;
A dish and a spoon on the table danced,
The cow in the garden madly pranced,
and the little dog chased his tail.“¹⁸⁷*

*„Kočka se večer pivečka napila,
šmidli-fidli, hrála jak zběsilá,
za chvostem točil se pes.
Talíř, lžíce tančí po stole,
a kravička vzadu ve stodole
po mlatě křepčí jak běs.“¹⁸⁸*

Jak je na první pohled patrné, překladatel zaměnil Mužika z Měsíce (jak jméno přeložil v další strofě) za kočku a z kočičího mňoukání či kvičení udělal hru na housle. Zcela tak pozměnil význam těchto veršů a zvýraznil roli kočky v básni.

Podobných posunů a záměn, kdy se překlad výrazněji odchyluje od originálu nebo kdy jsou přidány nějaké nové informace najdeme poměrně hodně. Není jasné, zda se Štěpán snažil svými volněji překlady básně obohatit, či zda jde o nepozornost a nedostatek umu převést jak formu, tak obsah básní. Vzhledem k četnosti těchto odchylek je pravděpodobnější druhá možnost.

¹⁸⁷ TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 398 s. ISBN 978-0-544-44893-3. s. 155.

¹⁸⁸ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 25.

Štěpán s obsahem poněkud volně zachází i co se týče pořadí jednotlivých veršů. Velmi znatelné je to v již zmiňované básni *Olifant*. Například první verš překladu je v originálu veršem třetím a první verš originálu nalezneme v překladu až na šestém místě. Takto „zamíchané“ jsou téměř všechny verše v básni. Překladatel s nimi tedy zachází opravdu volně. Důvod pro tyto změny je nejasný. Jedinou možnou příčinou by mohla být snaha o zachování sdruženého rýmu. Ani tato úvaha však neobstojí, protože najdeme i dvojverší v němž překladatel zcela zbytečně vyměnil pořadí veršů.

Takovýchto různých změn v pořadí veršů je u Štěpána poměrně hodně, přičemž jediným možným vysvětlením je snaha o zachování rýmových schémat básní. Někdy však toto míchání pořadí přesahuje i hranice strof. Například první dva verše deváté strofy písně *Pod šedým kopcem znám starou hospodu* patří do strofy osmé. Překladatel tak narušuje Tolkienem určenou strukturu obsahu básně.

Mezi obsahové prvky, které se Štěpánovi naopak podařilo do překladu zakomponovat, patří **enjambement**. Zmínit můžeme sedmou strofu *Písně o Nimrodel*:

*„za noci potom vichr vstal
kdesi v severní zemi,
od elfských břehů koráb hnal
pryč plání bílé pěny.“¹⁸⁹*

V této ukázce si můžeme povšimnout přesahů mezi prvním a druhým, a třetím a čtvrtým veršem. V obou případech překladatel přesahy použil k vytvoření rýmu pomocí slov „vstal“ a „hnal“. Ze stejného důvodu jsou přesahy užívány i ve zbylých překladech. Štěpán je tedy stejně jako Tolkien využívá k vytvoření rýmů a jejich užití není nijak systematické.

Dalším prvkem, který ve Štěpánových překladech najdeme, je **repetice**. Opět s ní pracuje poněkud volně. Stejným způsobem jako Tolkien ji užívá pouze v *Pochodové písni*. V té je v osmém a desátém verši každé strofy zopakováno nějaké slovní spojení. Například v první strofě to je „Být je nech! Být je nech!“ a „Dále jen! Dále jen!“. V některých případech je repetice zcela vynechána. Nejvýraznější to je ve výše uvedené básni *Tři prsteny králům elfů, vládcům pod nebeskou plání*. Překladatel vynecháním jednoho verše narušil strukturu básně a tím i možnost vytvořit repetici v pátém a osmém

¹⁸⁹ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 56.

verši. Tím byl nejen pozměněn jejich význam, ale i ztracena jejich původní role. V originále repetice obklopuje dvojverší, které je napsáno na Prstenu moci, a tím k němu přivádí pozornost. V překladu je tato funkce ztracena, a tak i zmírněna tíha a temnota básně.

S repeticí Štěpán zajímavě pracuje i v šestém verši v *Legolasově písni o moři*¹⁹⁰:

„I will leave, I will leave the woods that bore me;“¹⁹¹

„Odejdu, toužím odejít z těch hájů, kde jsme žili;“¹⁹²

V tomto verši Štěpán obsahově repetici víceméně dodrží, ale formu pozměňuje. Přestože jde z kontextu příběhu *Pána prstenů* poznat, že Legolas touží odejít do Valinoru, v básni to není explicitně řečeno. Repetice v originálu spíš zdůrazňuje samotný fakt, že Legolas jednou odpluje. Překlad přebírá informaci o Legolasově touze z kontextu. Tato změna je nepatrná a nijak nemění celkové vyznění básně.

Štěpán se také musel vypořádat s překladem **názevů** a **jmen**, která se v básních vyskytují. K jejich překladu volil stejná pravidla jako Pošustová-Menšíková. Jména a místní názvy, které jsou v originále psány vymyšleným či starým jazykem, ponechal v původní podobě. Nanejvýš pozměnil jejich tvar skloňováním. K těmto jménům a názvům patří například „Théoden“ nebo „Rammas Echor“ z *Písně o mohylách u Mundburgu*¹⁹³.

Ostatní jména a názvy, které mají původ v běžných anglických slovech pak nahrazuje českými ekvivalenty. Zde najdeme dvě skupiny, do kterých můžeme překlady rozdělit. Některá jména a názvy jsou totiž stejná jako v českém překladu *Pána prstenů* a čtenář ihned rozpozná o čem se v básni mluví. K těm patří například „Stezky Mrtvých“ ze *Slov Malbetha Věštce* nebo „Zlatěnka“ z *Písní Toma Bombadila*. Druhou skupinu tvoří jména a názvy, které Štěpán přeložil jinak, než jak je známe z knih. Zmínit můžeme jméno „Old Man Willow“, kterého Štěpán překládá jako „Starý vrbák“, místo „Dědka Vrby“ (případně „Dědka Vrbáka“), jak je přeložen v knize. V tomto případě jde o malý rozdíl a

¹⁹⁰ V originále: *Legolas's Song of the Sea*

¹⁹¹ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of the King*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 409 s. ISBN 978-0-544-44974-9. s. 935.

¹⁹² TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 86.

¹⁹³ V originále: *The Song of the Mounds of Mundburg*

čtenář ihned pochopí, o koho se jedná. Těchto nepatrně rozdílných překladů, které při četbě nezpůsobují žádné zmatení je většina. O něco problematičtější je překlad názvu „Dark Tower“ z *Orlí písně*¹⁹⁴. V příběhu se tento název vyskytuje několikrát a vždy je překládán jako „Temná věž“. Štěpán jej však překládá jako „Černou věž“. Přestože významově se tento překlad liší minimálně, může čtenáře zmást.

Podobně jako Pošustová-Menšíková přeložil Štěpán slovo „Elvenhome“ rozdílně ve všech třech básních, ve kterých se vyskytuje. V *Písni o Berenovi a Lúthien*¹⁹⁵ ho přeložil jako „elfský hvozd“ (spojil tu totiž výraz „woods in Elvhome“), v *Písni o Eärendilovi* nalezneme spojení „kde žije elfů sličný rod“, které se vztahuje k přístavům zmíněným v předcházejícím verši. V *Legolasově písni o moři* pak nalezneme výraz „elfů vlast“, který se ze všech tří názvů nejvíce přibližuje originálu.

Stejně jako Pošustová-Menšíková si i Štěpán všiml přípony „-mere“¹⁹⁶ ve výrazech „Shadowmere“ v *Písni o Eärendilovi* a „Mirrormere“ v *Písni o Durinovi*¹⁹⁷. V obou případech výrazy přeložil dvojslovně, avšak pokaždé s jiným významem. Výraz „Shadowmere“ přeložil jako „Moře stínu“ a „Mirrormere“ jako „Zrcadlové pleso“. Pokaždé se tedy přiklonil k jinému významu přípony.

6.6. Zhodnocení překladu

Na rozboru Štěpánových překladů je vidět jeho nekonzistentnost při překládání básní, a to ve všech rozebíraných aspektech. V metrických schématech najdeme básně, nebo alespoň jejich úryvky, které se snaží co nejvíce přiblížit originálu, ale i takové, které se mu zcela vzdalují. K prvnímu typu patří například *Pochodová píseň*, ke druhému pak *Pipinova a Smíšková píseň na rozloučenou*.

Stejně to je i u rýmových schémat, kdy narazíme na básně, které se pevně drží schématu nastoleného Tolkienem. K těm můžeme zařadit například *Bilbovu píseň*. Nalezneme však i básně, které se od původního schématu oddalují a do kterých překladatel dosadil zcela odlišné rýmové schéma. Z těch můžeme opět jmenovat *Pipinovu a Smíškovu píseň na rozloučenou*.

¹⁹⁴ V originále: *The Eagle's Song*

¹⁹⁵ V originále: *Song of Beren and Lúthien*

¹⁹⁶ Slovo ze staré angličtiny, které znamená jezero nebo moře.

¹⁹⁷ V originále: *Song of Durin*

Větší snahu o přiblížení se originálu můžeme pozorovat u zvukových prvků básní. Štěpánovi se docela dobře daří dodržovat aliterační verš, rytmus i slovní hříčky, které se v některých básních vyskytují.

Největší odchylky od originálu najdeme při porovnání strofické stavby a obsahu básní. Štěpán poměrně často přidává či ubírá verše, a to bez jakéhokoli zřejmého důvodu. Některé strofy rozděluje na dvě, jiné zase spojuje do jedné. Takovýmito změnami zasahuje do struktury básní a mění jejich celkový dojem. Štěpánovy překlady poměrně často odbočují od původního obsahu básní a on mnohdy volí výrazy nepřesné, neodpovídající předloze.

Pozitivně můžeme zhodnotit Štěpánovo zakomponování přesahů do básní a překlady názvů a jmen, z nichž je většina převedena pečlivě a jednotně.

Celkově je možné Štěpánovy překlady zhodnotit jako nevyvážené. Některé básně se formálně zcela liší od originálu, jiné jsou v tomto ohledu velmi přesné. Obsahové nepřesnosti jsou občas kompenzovány dokonalým rýmovým schématem zdůrazněným počtem slabik. Tento překlad se tedy nedá hodnotit jako špatný, ale spíš jako nevyrovnaný.

7. Srovnání překladů vybraných básní z *Pána prstenů*

V této části je porovnávána práce obou překladatelů s výše rozebranými prvky. Opět je zde následována stejná osnova jako u předchozích kapitol. V každé části porovnávám, jak s jednotlivými prvky pracuje Stanislava Pošustová-Menšíková a jak Petr Štěpán. Zároveň hodnotím, kterému překladateli se podařilo prvky do češtiny lépe převést a který překlad je tedy vydařenější.

7.1. Metrum

Tolkienovou nejčastěji užívanou metrickou stopou je **jamb**. Jak je vysvětleno výše, do češtiny je možné jamb převést dvěma způsoby, a to buď nepřízvučnou předzáškou následovanou trochejskými stopami, nebo daktylskou stopou opět následovanou trochejskými stopami. Oba překladatelé se o toto převedení pokusili a oběma se to někdy dařilo lépe a někdy hůře. Můžeme připomenout výše rozebranou *Pochodovou píseň*¹⁹⁸. Pošustové-Menšíkové se v prvních šesti verších podařilo užít český jamb ve formě daktylu následovaného dvěma a půl trocheji. Štěpán se snažil o stejné převedení formy, ale v pátém verši ji narušil úvodní trochejskou stopou. U obou překladů této básně však nalezneme **mužský rým**, tedy zakončení na těžkou dobu, který pomáhá navodit dojem **vzestupného verše**. Díky tomu oba překlady vyznívají podobně jako originál.

Básní, kde se naopak Štěpánovi podařilo udržet jambickou lépe, je *Elfský hymnus 1* (Š)¹⁹⁹. V naprosté většině veršů tuto stopu zachovává. Pošustová-Menšíková ve svém překladu této básně (*Zpěv pro Elbereth Gilthoniel* (P-M)²⁰⁰) začíná trochejskou stopou. Poté v některých verších dodržuje jambickou stopu a v některých se vrací k trocheji.

Na rozdíly v metrické stopě a celkové formě narazíme při porovnání překladů básně *Ent a entka*²⁰¹, jejíž originál je psaný tzv. **fourteenerem**. Zatímco Pošustová-Menšíková v naprosté většině veršů dodržuje jambickou stopu, u Štěpána objevíme kombinace různých metrických stop. Pošustová-Menšíková navíc ve většině veršů dodržuje čtrnáct slabik, zatímco u Štěpána má většina veršů slabik patnáct. Oba překlady se od předlohy

¹⁹⁸ V originále: *A Walking Song*

¹⁹⁹ V originále: *Elven Hymn to Ebereth Gilthoniel*

²⁰⁰ Některé názvy básní každý z překladatelů přeložil jinak. Pokud se jedná o překlad od Petra Štěpána, je za název umístěno „Š“, pokud o překlad od Stanislavy Pošustové-Menšíkové, je za název umístěno „P-M“.

²⁰¹ V originále: *Ent and Entwife*

liší počtem přízvuků v jednotlivých verších. Fourteener jich má v každém verši sedm a tuto pravidelnost nenajdeme ani u Pošustové-Menšíkové, ani u Štěpána. Prvkem, který oba do svých překladů zapojili, je **cézura** uprostřed veršů. V originále je tato cézura po čtvrtém přízvuku, tedy po osmé slabice. Tam ji umisťuje i Štěpán. Přestože počet přízvuků nevychází, rozhodl se držet alespoň oné osmé slabiky. Cézuru v tomto místě najdeme ve všech verších jeho překladu. Pošustová-Menšíková cézuru sice také dodržela, ale na rozdíl od Štěpána ji neumisťuje pravidelně za osmou slabiku. Nalezneme ji například i za čtvrtou či pátou slabikou. V obou překladech je tedy patrná snaha o dodržení specifické formy fourteeneru. Ani v jednom překladu se jí však pro překážky, které klade čeština, nepodařilo zcela zachovat.

Z pohledu metra jsou překlady docela vyrovnané. Přesto větší shodu s originály najdeme u Pošustové-Menšíkové. Snažila se tedy více přiblížit originálu, což se jí podařilo, aniž by upozaďovala jinou složku básní. Štěpánova snaha o převedení metrických stop je také patrná, ale není při tom tak úspěšný jako Pošustová-Menšíková.

7.2. Rýmy

Z uvedených rozborů rýmových schémat vyplývá, že Pošustové-Menšíkové se při překládání podařilo dodržet stejná, či velmi podobná schémata, jako v originále. Ve čtrnácti básních jsou rýmová schémata jejich překladů zcela shodná se schématy původních básní. Štěpánovy překlady se Tolkienových rýmových schémat drží mnohem méně a básní, ve kterých je schéma zcela shodné s originálem nalezneme pouze sedm. Ve třetí strofě *Pochodové písně* se Pošustová-Menšíková mírně odchyluje a místo sdruženého rýmu AABBCDDEE užívá AABBAACDD. Štěpán rým zaměňuje za střídavý a v jeho překladu stejné básně se objeví schéma ABABCCDDCC. Zcela tak pozměňuje zvukové vyznění této básně. Podobně Štěpán pokračuje u dalších básní (*Pipinova a Smíškova píseň na rozloučenou* (Š), *Písně Toma Bombadila* (Š), *Chodcova hádanka* (Š)²⁰²,...) a formálně se tedy jeho překlad od Tolkienovy předlohy vzdaluje více, než překlad Pošustové-Menšíkové.

²⁰² V originále: *Farewell Song of Merry and Pippin, Tom Bombadil's Songs, The Riddle of Strider*

Velkým faktorem Štěpánova volnějšiho zacházení s rýmy v některých básních je jeho zvláštní práce se strofickou stavbou. Jeho přidávání a ubírání veršů zásadně mění strukturu strof a nedovoluje vytvoření stejného rýmového schématu jako v originálech.

Básní, ve které z hlediska rýmů Štěpán předčil Pošustovou-Menšíkovou, a možná i Tolkiena, je *Píseň o Eärendilovi*²⁰³. V té Tolkien rýmuje sudé verše, avšak ne vždy. Pošustová-Menšíková stejně jako on rýmuje většinu sudých veršů a některé ne. Štěpánovi se podařilo zrýmovat veškeré sudé verše, a tím vytvořit celistvější dojem z básně. Rýmové schéma jeho překladu tedy působí propracovanějším dojmem, než Tolkienova předloha.

Při překladu **anglické baladické strofy** u *Bilbovy písně* a *Písně o Nimrodel*²⁰⁴ se oba překladatelé očividně snažili držet této pro češtinu netypické formy. Oběma se jim podařilo dodržet rýmové schéma typické pro tuto formu. Anglická baladická strofa může být psána přerývaným nebo střídavým rýmem. Tolkien v *Bilbově písni* zvolil přerývaný rým a v *Písni o Nimrodel* rým střídavý. Pošustová-Menšíková v obou básních použila přerývaný rým. Štěpán pro své překlady zvolil odpovídající rýmová schémata, tedy pro první zmíněnou báseň přerývané schéma a pro druhou střídavé. Oba tak zachovali tento prvek anglické baladické strofy, avšak Štěpánovi se to podařilo přesněji. Co se týče přízvuků v jednotlivých verších, začínáme narážet na problémy. Pro anglickou baladickou strofu je charakteristické střídání veršů o čtyřech přízvučích se střídáním veršů o třech přízvučích. Pošustová-Menšíková ve svém překladu *Bilbovy písně* přízvuky tímto způsobem nestřídá a jejich případnou náhradu nenalezneme ani v počtu těžkých slabik ve verších. V *Písni o Nimrodel* se jí formu daří dodržet už o něco lépe, a přestože se počet přízvuků opět nestřídá podle formy anglické baladické strofy, její pocit je navozen počtem těžkých dob ve verších. Překladatelka totiž střídá verše se čtyřmi těžkými dobami s verši se třemi těžkými dobami. Štěpán stejným způsobem navodil dojem anglické baladické strofy ve svém překladu *Bilbovy písně*, kde mu nevychází počty přízvuků, ale počty těžkých dob. V překladu *Písně o Nimrodel* už s přízvuky pracuje lépe a ve většině strof střídá verše podle určené formy.

Při překladu bylo důležité zachovat rýmová schémata užitá u hádanek. Tolkien totiž využil tři typy rýmů (sdružený, střídavý a obkročný) pro své hádanky již v *Hobitovi*. V hádankách, které vymyslel pro *Pána prstenů* užil stejná schémata a tento žánr tím v obou dílech propojil. Pošustová-Menšíková toto propojení zachovala a v překladech

²⁰³ V originále: *Song of Eärendil*

²⁰⁴ V originále: *Bilbo's Song* a *Song of Nimrodel*

najdeme všechny tři typy rýmů na místech, kde je užil Tolkien. Tedy sružený a obkročný rým ve druhé části *Glumovy písně*²⁰⁵ a střídavý rým v *Chodcově hádance*. Štěpán zachoval pouze dva z těchto typů rýmů, sružený a obkročný, a nepoužil je ve verších, do kterých je umístil Tolkien. Obkročný rým v *Glumově písni* nedodržel, ale užil jej v *Chodcově hádance*, kam patří rým střídavý. Překladatel tak nezachoval všechny rýmy typické pro hádanky v Tolkienově díle.

Pošustová-Menšíková se tedy věrněji drží rýmových schémat, která nastavil Tolkien a její překlady vynívají podobně jako originály. Štěpán s rýmovými schématy někdy pracuje až moc volně a vytváří tím jiné zvukové dojmy, než jaké zamýšlel Tolkien.

7.3. Strofická stavba

Co se týče strofické stavby, najdeme mezi překlady mnoho rozdílů. Pošustová-Menšíková zůstává struktuře básní, kterou Tolkien zvolil, věrná a odchyluje se od ní pouze ve dvou případech. V *Písni o Toma Bombadila* a v *Písni o Mohylách u Mundburgu*²⁰⁶. V obou písních vynechala jeden verš a ani jedno z těchto dvou vynechání nemění obsah básní.

Většina rozdílů překladů ve strofické stavbě básní tedy pramení ze změn, které v překladu udělal Štěpán. Jeho přidávání, nebo ubírání veršů a strof zcela mění strukturu básní. Vznikají jiná rýmová schémata, informace jsou rozděleny do několika veršů, či dokonce přidány, nebo naopak ztraceny. Oproti Pošustové-Menšíkové k překladu tedy zvolil mnohem volnější přístup. Originální básně však mají pevnou strukturu a její časté porušování ukazuje buď na záměrnou snahu básně vylepšit, nebo na nedbalost při překladu. Ani jedna z těchto možností není pro překlad pozitivní a snižuje jeho kvalitu a dojem, který vytváří.

Jeden případ je však při srovnání obou překladů poměrně zvláštní. Jedná se o *Píseň o Mohylách u Mundburgu*. Oba překladatelé v ní totiž vynechali jeden verš a místo původních sedmadvaceti jich překlady mají pouze dvacet šest. Ani v jednom případě nejde o velký prohřešek. Pošustová-Menšíková jeden verš zcela vynechala. Jedná se o verš se jmény rohanských bojovníků, kteří však nemají v příběhu žádnou velkou roli a v překladu tedy nijak nechybí. Štěpán verš z pohledu obsahu nevynechal, ale informace

²⁰⁵ V originále: *Gollum's Song*

²⁰⁶ V originále: *Song of the Mounds of Mundburg*

ze sedmnáctého verše originálu rozdělil do okolních veršů. Opět tak nedošlo k žádnému velkému prohřešku. Ani u jednoho z překladů nedošlo k narušení nebo pozměnění rýmového schématu, protože báseň je psána aliteračním veršem a nerýmuje se. Překladaelé se také snažili ji přeložit aliteračním veršem a nerýmovaně, a tak jediným větším nedostatkem u obou zůstává chybějící verš.

Z uvedeného srovnání vyplývá, že co se týče strofické stavby překladů, jsou jednoznačně zdařilejší ty od Pošustové-Menšíkové. Její překlady zbytečně nepřidávají, ani neztrácí verše a tím pádem ani nijak nemění jejich obsah.

7.4. Zvukové prvky

Prvním zvukovým prvkem, který můžeme v překladech porovnat, je **aliterace**, respektive **aliterační verš**. Aliterační verš není pro českou básnickou tvorbu běžný a na obou překladech je vidět, že překladaelům způsoboval problémy. Zároveň je ale vidět i jejich velká snaha ho do češtiny převést. Připomenout můžeme *Žalozpěv pro Théodena (P-M)*, respektive *Žalozpěv o Théodenovi (Š)*²⁰⁷. Oba překladaelé se v této básni rozhodli počáteční aliteraci tvořenou hláskou [d] nahradit hláskou [ʃ]. Ani jeden z překladů tak nepřenesl temnotu a tíhu, kterou hláska [d] ve slovech „dark“, „Dunharrow“ a „dim“ představuje. Další výraznou hláskou v této básni je hláska [f]. Tolkien ji užil na začátku prvních šesti vět básně. Tuto aliteraci se nepodařilo zachovat ani v jednom překladu. Pošustová-Menšíková však ve čtyřech větách počáteční hlásku [f] nahradila hláskou [v], a tak tuto aliteraci dodržela alespoň částečně. Štěpánovi se aliteraci na počátku vět naopak nepodařilo zachovat vůbec.

V obou překladech této básně ovšem narazíme na **asonanci**. U Pošustové-Menšíkové ji nalezneme například ve čtrnáctém verši, kde pomocí samohlásky [u:] ve slovech „úvalem“ a „úžlabinou“ nahradila původní aliteraci. U Štěpána nalezneme asonanci například v osmnáctém verši, kde pomocí samohlásky [o] ve slovech „oblehl“, „obklopil“ a „oheň“ také nahradil původní aliteraci. Oba překladaelé se tak v těchto případech uchýlili k řešení, které je aliteraci podobné a které vytváří podobný dojem.

Rozdílne překladaelé vyřešili aliteraci v básni *Slova věštce Malbetha (P-M)*, respektive *Slova Malbetha Věštce (Š)*²⁰⁸. Původní aliteraci, na které stojí celistvost celé

²⁰⁷ V originále: *Lament for Théoden*

²⁰⁸ V originále: *Malbeth the Seer's Words*

básně, Pošustová-Menšíková zcela vynechala. Štěpánovi se podařilo ji v překladu zachovat, i když nikoli tak dokonale jako v originále.

Dalším významným zvukovým prvkem v Tolkienových básních je **rytmus**, který je důležitý zejména v básních psaných **tónickým veršem**. Tento verš je tvořen pravidelným počtem přízvučných slabik ve verších. Připomenout zde můžeme rozборы překladů *Písní Toma Bombadila*. Ani v jednom z nich nenajdeme ve verších sedm přízvuků, kterými se vyznačuje originál. Zároveň ani jeden z překladatelů původní počet přízvuků nenahradil jiným počtem, a tak se ve verších objevuje například pět či šest přízvuků. Žádnému z překladatelů se tedy nepodařilo napodobit původní formu veršů.

Zajímavým zvukovým prvkem, který Tolkien ve svých básních užívá jsou různé slovní a zvukové hříčky. Oba překladatelé se tyto hříčky snaží zakomponovat i do svých překladů. Zmínit můžeme báseň *Kamenný obr (Š)*²⁰⁹. Přestože Štěpán v této básni opět upravil počet veršů, slovní hříčky v ní zachoval. Po Tolkienově vzoru výrazy v pátém verši zvukově připomínají poslední slovo ve verši čtvrtém. Štěpánovi se tak díky tomuto zvukovému efektu podařilo navodit stejný dojem jako v originálu. Jediným nedostatkem překladu těchto hříček je, že je Štěpán někdy opakuje. Jak je uvedeno výše, pro hříčky užil stejná slova v první, čtvrté a sedmé strofě. Pošustová-Menšíková byla při překladu těchto hříček o něco úspěšnější. V její *Samově rýmovačce o zlobrovi (P-M)* je hříčka v každé strofě jiná. Při srovnání obou překladů je tedy znát lepší tvůrčí práce Pošustové-Menšíkové. Štěpánovy hříčky nejsou špatné nebo nesprávně přeložené, ale jejich menší rozmanitost básni ubírá na kouzlu.

7.5. Obsahové prvky

Co se týče obsahu jednotlivých básní, daří se Pošustové-Menšíkové překládat básně velice přesně. Pochopitelně je omezována češtinou a formální stránkou básní. Můžeme tedy najít drobné odchylky od originálu, jako například výše zmiňovaný překlad prvního verše *Pochodové písně*, kde překladatelka originál nepřevodla přesně, ale zachovala dojem, který je veršem navozen. Takovýchto drobných odchylek najdeme v jejích překladech více, ale nikdy jimi nejsou způsobeny velké změny. Štěpán naproti tomu překládá o něco volněji, a přestože najdeme básně, které obsahově zcela odpovídají

²⁰⁹ V originále: *Sam's Rhyme of the Troll*

originálu (*Tři prsteny králům elfů, vládcům pod nebeskou plání*²¹⁰), nalezneme i mnoho případů, kdy se jeho překlad od originálu výrazně odchyluje. Několik takových výrazů je v písni *Pod šedým kopcem znám starou hospodu (Š)*²¹¹. Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, Štěpán zaměnil výraz „The Man in the Moon“ za kočku a její „wail“ pak za hru na housle. Například v posledním verši desáté strofy pak nalezneme „umrlec by z hrobu lez“ ovšem v originále taková slova ani podobný význam nenalezneme.

Oba překlady jsou srovnatelné stran **enjambementu** neboli **přesahů**. Jak Pošustová-Menšíková, tak i Štěpán přesahy užívají pro vytvoření rýmů. Ani jeden je však nevyužívá systematicky. Stejným způsobem je využíval i Tolkien a u obou překladů je tedy vidět snaha dodržet tuto metodu. V tomto ohledu jsou oba překlady zcela vyrovnané.

Dalším důležitým prvkem, který se oba překladatelé snažili z angličtiny do svých překladů převést je **repetice**. Pošustová-Menšíková se této úlohy zhostila o něco lépe. Připomenout můžeme *Verše o prstenech (P-M)*, respektive *Tři prsteny králům elfů, vládcům pod nebeskou plání (Š)*. Oba překlady obsahově odpovídají originálu, avšak Pošustová-Menšíková dodržela repetici, kterou Tolkien vytvořil v pátém a osmém verši. Stejně jako on tak zvýraznila dvojverší, které je vyryto na Prstenu moci a nachází se mezi touto repeticí. Štěpán tuto repetici nevytvořil. Spojil dva verše do jednoho a nově vzniklý verš nevyužil k repetici, protože by působil bizarně. Tím svůj překlad ochudil jak o samotnou repetici, tak o funkci zvýraznění zmiňovaného dvojverší.

V jiných básních už Štěpán užívá repetici lépe. Připomenout můžeme *Pochodovou píseň*, ve které se vždy opakují výrazy v osmých a desátých verších strof. Repetici v této básni dodržuje i Pošustová-Menšíková a užití tohoto prvku je tedy v obou překladech *Pochodové písně* rovnocenné.

Rozdílně repetici překladatelé vyřešili v *Legolasově písni o Moři*²¹². V originálu této básně najdeme na začátku šestého verše repetici: „I will leave, I will leave“²¹³. Pošustová-Menšíková v tomto případě opakování vynechala a slovo „odejdu“ se ve verši vyskytuje jen jednou. V jejím překladu nenajdeme ani žádný jiný náznak této repetice. Štěpán se oproti tomu rozhodl pro překlad „odejdu, toužím odejít“²¹⁴ a tím repetici dodržel alespoň

²¹⁰ V originále: *Verse of the Rings*

²¹¹ V originále: *There is an Inn, a Merry Old Inn*

²¹² V originále: *Legolas's Song of the Sea*

²¹³ TOLKIEN, J.R.R. *The Return of the King*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 409 s. ISBN 978-0-544-44974-9. s. 935.

²¹⁴ TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4. s. 86.

významově. Zvolil tak velmi zajímavý způsob, jak repetici zachovat, i když mu formálně do překladu nevycházela. V tomto případě bylo tedy Štěpánovo řešení zdařilejší.

Velmi podobně oba překladatelé vyřešili překlad názvů a jmen. Oba se drželi pravidla, že jména a názvy, které mají základ v Tolkienem stvořeném jazyce, či nějaké staré řeči, převedli beze změn a počeštili je pouze českým skloňováním. Jména a názvy, která v angličtině nesou pro čtenáře srozumitelný význam, přeložili tak, aby měly význam i pro české čtenáře. Vzpomenout můžeme „Goldberry“ z *Písní Toma Bombadila*, kterou oba přeložili stejně, „Zlatěnka“, nebo „Snow-white“, kterou Pošustová-Menšíková přeložila jako „Sněžnou“ a Štěpán jako „Paní bílou jako sníh“.

Jak je z rozboru obsahových prvků obou překladů patrné, lépe je vyřešila Pošustová-Menšíková. Přestože práce s přesahy a repeticí je u obou překladatelů srovnatelná, množství větších posunů, kterých se Štěpán dopouští k sobě strhává pozornost a snižuje kvalitu jeho překladu.

7.6. Celkové srovnání

Z uvedených rozborů jednotlivých prvků vyplývá, že překlad básní od Stanislavy Pošustové-Menšíkové je celkově zdařilejší než ten od Petra Štěpána. Na básních, které přeložila, můžeme pozorovat systematickosti a konzistentnost. I přes drobné odchylky žádná z básní nevybočuje a nenarušuje celkový dojem z překladu. Na jejích překladech je navíc znatelná silná snaha básně co nejvíce připodobnit originálu jak po formální, tak po obsahové stránce.

Nejvýraznějšími prvky, které od sebe překlady oddělují a zároveň vyvyšují ten od Pošustové-Menšíkové nad ten Štěpánův, jsou strofická stavba a obsahová stránka básní. Tím, že se Štěpán v mnoha případech odchýlil od Tolkienem určené strofické formy, básně odpoutal od jejich originálů. Ubíráním a spojováním veršů a strof tak vlastně vytvořil básně nové. Stejně to je i s obsahem básní. Štěpán s ním mnohdy pracuje volně a mírně tak posouvá význam jednotlivých veršů, či strof.

Ani jeden z překladů se však nedá považovat za špatný. Přes zmíněné nedostatky je i na Štěpánově překladu znatelná snaha o přiblížení se originálům, není však tak konzistentní a precizní jako u Pošustové-Menšíkové.

Závěr

Cílem této práce bylo porovnat dva české překlady vybraných básní z trilogie *Pán prstenů*. Práce nejprve představila život a dílo autora básní, J. R. R. Tolkiena. Byly zde uvedeny podněty, které ho při tvorbě ovlivňovaly. K těm největším a nejsilnějším patřilo křesťanství, které se promítlo do celé jeho fikční tvorby. Tolkien je zde představen jako člověk, který nebyl pouze fantasy spisovatelem, ale také literárním vědcem, básníkem a překladatelem. Jakožto překladatel převáděl texty ze staré a střední angličtiny do moderního jazyka a díla tak zpřístupňoval současným čtenářům. Jako další velká inspirace jsou zmiňována díla *Beowulf* a *Edda*, která v Tolkienovi probudila touhu napsat dílo, které by pro Anglii simulovalo staré legendy. Dále byly představeny básně a písně v *Pánovi prstenů* a zejména jejich vztah k příběhu. Třetí část práce stručně představila problémy, se kterými se překladatelé při překladu poezie setkávají a jaká jsou jejich možná řešení.

Hlavní část práce se pak věnovala jak praktickému rozboru anglických originálů zkoumaných básní, tak analýze jejich překladů. Nejprve bylo zanalyzováno metrum Tolkienových básních. Tato analýza ukázala, že velká část básní je psána **jambickou stopou**, tedy stopou typickou pro anglickou poezii. Byly nalezeny i básně psané **trochejskou** či **daktylskou stopou**, kterých je však velmi málo. Dále byly rozebrány rýmy a rýmová schémata básní. Tolkien se nelimitoval pouze na běžné typy rýmů, kterými jsou rým sdružený a střídavý. V jeho básních najdeme i velmi originální schémata jako například AABA v básni *Farewell Song of Merry and Pippin* či tirádový rým v básni *Lament for Rohirrim*. V této části je zmiňována i zajímavá básnická forma, která v sobě pojí rýmové schéma, strofickou stavbu a metrum. Jedná se o **anglickou baladickou strofu**, kterou je psána například *Bilbo's Song*. Pozornost byla přivedena i k žánru hádanek, kterým Tolkien již ve svém předchozím románu *Hobit* přiřadil určitá rýmová schémata. Tyto rýmy (sdružený, střídavý a obkročný) nalezneme i v hádankách v *Pánovi prstenů* a Tolkien tak ukazuje propojení tohoto žánru v obou dílech. Dále byla analyzována strofická stavba básní. Stejně jako u rýmů se Tolkien nijak nelimitoval na jeden či několik málo typů strof. V jeho díle tak nalezneme básně se strofami o čtyřech, pěti, sedmi, šestnácti či třeba jedenadvaceti verších. Dále nalezneme několik básní, které jsou psány **aliteračním veršem**, který se nespolehá na metrum či počet slabik, ale na opakování hlásek v důležitých slovech. Tímto typem verše byl Tolkien fascinován a proto není překvapivé, že ho užil i v *Pánovi prstenů*. Aliterační verš najdeme zejména

v básních, které Tolkien přiřadil k obyvatelům Rohanu. Pravděpodobně se tím snažil tento národ odlišit od ostatních, které se v příběhu vyskytují. Dalším analyzovaným prvkem byl rytmus, kterého Tolkien dosahoval **tónickým veršem**. Tímto veršem, který se vyznačuje pravidelným počtem přízvukných slabik ve verších, Tolkien napsal například *Tom Bombadil's Songs*. Dále byly analyzovány obsahové prvky, a to **enjambement** a **repetice**. Rozbor básní odhalil, že Tolkien enjambement neužíval systematicky, ale hlavně pro vytvoření rýmů. Repetici naopak užíval cíleně k tvorbě různých efektů. Buď vtipných, jakými jsou repetice v básni *Sam's Rhyme of the Troll*, nebo vážnějších jako v básni *Lament for Rohirrim*.

V další části byl zanalyzován překlad vybraných básní od Stanislavy Pošustové-Menšíkové. Rozbor se držel stejné osnovy jako předchozí část a básně byly tedy nejdříve rozebrány stran metrických stop. Při rozboru bylo zjištěno, že Pošustová-Menšíková se snažila **jambickou stopu** do češtiny převést v básních, kde ji použil Tolkien, přestože to je stopa pro češtinu atypická. Na rozboru rýmových schémat pak byla ukázána překladatelčina opětovná snaha dodržet rýmy, které zvolil Tolkien. Při analýze strofické stavby překladů básní od Pošustové-Menšíkové, byla zjištěna dvě pochybení, kdy mají překlady o jeden verš méně. Ani v jednom případě se však nejedná o závažné nedostatky, které by pozměnily vyznění básní. Co se týče **aliterace** užitých v básních, snažila se ji překladatelka dodržet. Přestože není tak dokonalá a propracovaná, jako v originále, najdeme ji ve většině básní, ve kterých ji použil Tolkien. Jedinou básní, ve které Pošustová-Menšíková aliteraci nedodržela jsou *Slova Věštce Malbetha*. Stran rytmu překlad za originálem zaostává, jelikož zmiňovaný **tónický verš** není běžným českým versologickým prostředkem. Co se týče obsahových prvků, dodržela je Pošustová-Menšíková téměř dokonale. **Enjambement** užívala k tvorbě rýmů a **repetici** užívala v místech, kde ji užíval Tolkien. Blíže byl rozebrán překlad jmen a názvů. K jejich překladu musela Pošustová-Menšíková přistoupit obezřetně, jelikož je používá v celém překladu *Pána prstenů*. Z této analýzy vyplynulo, že překladatelka názvy do češtiny převádí dvěma způsoby. Pokud je jméno či název psán jazykem, který vymyslel Tolkien, překladatelka ho ponechala ve stejné podobě. Pokud má však jméno či název základ v běžné angličtině, překladatelka uvedla český ekvivalent.

Následující část byla věnována rozboru překladů Petra Štěpána. Bylo zjištěno, že se překladatel někdy odklání od původní **jambické stopy** a místo ní užívá, pro češtinu typičtější **daktyl** a **trochej**. Při rozboru rýmů se ukázalo, že s nimi Štěpán pracuje poměrně volně. Rýmová schémata se často zásadně liší od těch původních a překladatel

tak vytvořil jejich zcela nové vyznění. Značná část změn v rýmových schématech byla způsobena Štěpánovou prací se strofickou stavbou básní. V jeho překladech jsou často vynechány či přidány verše, nebo dokonce celé strofy. Příkladem básně, ve které se Štěpán dopustil obou těchto prohřešků, je *Pod šedým kopcem znám starou hospodu*. Štěpán tak u mnoha básní zásadně změnil jejich strukturu. V jeho překladech byla naopak vidět snaha udržet zvukové prvky, které zvolil Tolkien. V básních psaných aliteracním veršem užil aliteraci i Štěpán a zachoval zvukové hříčky, které zvolil Tolkien. Zvukovým prvkem, ve kterém překlad za originálem více zaostává je rytmus v básních psaných **tónickým veršem**. Štěpánovi se v nich nepodařilo udržet pravidelný počet přízvučných slabik. Z obsahových prvků Štěpán zachoval **enjambement**, který užil k vytváření rýmů. Při překládání názvů a jmen zvolil stejnou strategii jako Pošustová-Menšíková a ty, které jsou psány jazykem, který vymyslel Tolkien převedl do češtiny beze změny. Jména a názvy, které mají základ v běžných anglických slovech pak přeložil českými ekvivalenty. Nejvíce nesrovnalostí najdeme v celkovém obsahu Štěpánových překladů. Poměrně často totiž přidává nové informace a volí nepřesné překlady původních výrazů.

V závěru této práce byly oba překlady na základě jejich rozborů porovnány. Toto porovnání ukázalo, že v některých aspektech jsou vyrovnané, v jiných se lépe daří jednomu z překladatelů. Z celkového srovnání byl vyvozen závěr, že zdařilejším překladem je ten od Stanislavy Pošustové-Menšíkové. Na rozdíl od Štěpána neexperimentuje s formou básní a zbytečně do básní nepřidává, ani z nich neubírá informace.

V neposlední řadě je třeba zmínit, že z analýzy obou překladů je patrná nesmírná obtížnost převedení poezie z jednoho jazyka do druhého. Překladatelé se museli vypořádat s mnoha nástrahami, které tento úkol představoval. Přestože je překlad od Pošustové-Menšíkové zdařilejší, ten Štěpánův ukazuje zajímavé způsoby řešení problémů překladu poezie.

Zdroje

Primární zdroje:

1. TOLKIEN, J.R.R. *Básně z trilogie Pán Prstenů*. Přel. P. Štěpán. 1. vyd. Praha: Mladá Fronta, 2001. 96 s. ISBN: 80-204-0889-4.
2. TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Dvě věže*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 362 s. ISBN 978-80-257-0747-0.
3. TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Návrat krále*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 484 s. ISBN 978-80-257-0748-7.
4. TOLKIEN, J.R.R. *Pán prstenů: Společenstvo Prstenu*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 6. vyd. Praha: Argo, 2012. 432 s. ISBN 978-80-257-0746-3.
5. TOLKIEN, J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 398 s. ISBN 978-0-544-44893-3.
6. TOLKIEN, J.R.R. *The Return of the King*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 409 s. ISBN 978-0-544-44974-9.
7. TOLKIEN, J.R.R. *The Two Towers*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 2014. 325 s. ISBN 978-0-544-44973-2.

Sekundární zdroje:

1. ATTRIDGE, Derek. *The Rhythms of English Poetry*. 1. vyd. New York: Routledge, 2014. 410 s. ISBN 978-0-582-55105-3.
2. BLEY, S. *Malý slovník sekt: sekty a nová náboženská hnutí v kontextu tradičních církví*. Přel. Alžběta Sirovátková. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. 143 s. ISBN 80-719-2246-3.
3. CARPENTER, Humphrey a TOLKIEN, Christopher. *The Letters of J.R.R. Tolkien*. London: HarperCollins Publishers, 2011. 480 s. ISBN 0-261-10265-6.
4. CARPENTER, Humphrey. *J.R.R. Tolkien: Životopis*. Přel. S. Pošustová-Menšíková. 2. vyd. Praha: Argo, 2017. 346 s. ISBN 978-80-2092-9.
5. COLBERT, David. *Kouzelný svět Pána prstenů*. Přel. P. Andělová, T. Jeník. 1. vyd. Praha: BB art, 2002. 196 s. ISBN 80-7257-961-4.
6. ČERMOCHOVÁ, Klára. Tónický verš a čeština. *Česká literatura*. Praha: ČSAV, 2020, **68**(1), 3-39. ISSN 0009-0468.

7. DROUT, Michael D.C. (ed.). *J.R.R. Tolkien Encyclopedia: Scholarship and Critical Assessment*. 1. vyd. New York: Routledge, 2006. 774 s. ISBN 0-415-96942-5.
8. HOAD, T.F. *The Concise Oxford Dictionary of English Etymology*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 1996. 552 s. ISBN 978-0-19-283098-2.
9. HOBSBAUM, Philip. *Metre, rhythm and verse form*. 4. vyd. Abingdon: Routledge, 2004. 212 s. ISBN 978-0-415-08797-1.
10. HOLLAND, Tom. *Dominion: The Making of the Western Mind* [online]. 1. Londýn: Little, Brown Book Group, 2019 [cit. 2021-04-10]. ISBN 978-1-4087-0697-8.
11. HOLLANDER, John. *Rhyme's Reason: A Guide to English Verse*. 3. vyd. New Haven: Yale University Press, 2001. 154 s. ISBN 978-0-300-08832-8.
12. HONEGGER, Thomas. Academic Writings. In: LEE, Stuart D. (ed.). *A Companion to J.R.R. Tolkien*. 1. vyd. New York: John Wiley & Sons, Incorporated, 2014, s. 27-40. ISBN 978-0-470-65982-3.
13. HRABÁK, Josef. *Úvod do teorie verše*. 6. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 240 s. ISBN 14-135-86.
14. Jdou hollywoodští filmaři po krku ostravským gymnazistům?. *Týdeník Ostrava*. 2005, **39**(7), 1. ISSN 1212-6772. Dostupné z http://www.bandatrotlu.com/onas/050927_ostrava.jpg
15. KAISER, Petr. Český jamb a česká metrika. *Česká literatura*. Praha: ČSAV, 1993, **41**(5), 520-534. ISSN 0009-0468.
16. KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie. *Současná alternativní spiritualita: vznik, vývoj a základní rysy*. 2020. Skripta. Univerzita Karlova.
17. KULLMANN, Thomas. Poetic Insertions in Tolkien's The Lord of the Rings. *Connotations: A Journal for Critical Debate*. 2014, **23**(2), 283-309.
18. LEVÝ, Jiří. *České teorie překladu (1)*. 2. vyd. Praha: Ivo Železný, 1996. ISBN 80-237-1735-9.
19. LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. 368 s. ISBN 978-80-87561-15-7.
20. MALÝ, Radek. K otázce nepřeložitelnosti poezie. *Slavica litteraria* [online]. 2012, **15**(1), 125-133 [cit. 2021-10-3]. ISSN 2336-4491. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/124352/1_SlavicaLitteraria_15-2012-1_14.pdf?sequence=1

21. OLSEN, Corey. Poetry. In: LEE, Stuart D. (ed.) *A Companion to J. R. R. Tolkien*. 1. vyd. New York: John Wiley & Sons, Incorporated, 2014, s. 173-188. ISBN 978-0-470-65982-3.
22. ROSS, Margaret Clunies. *A History of Old Norse Poetry and Poetics*. Cambridge: D. S. Brewer, 2005. 293 s. ISBN 1843840340.
23. SCULL, Christina a HAMMOND Wayne G. *The J.R.R. Tolkien Companion & Guide: Reader's Guide*. Boston: Houghton Mifflin Company, 2006. 1262 s. ISBN 0-618-39102-9.
24. SHAKESPEARE, William. *Sonety / The Sonnets*. Přel. M. Hilský. 5. vyd. Brno: Atlantis, 2016. 416 s. ISBN 9778-80-7108-336-8.
25. SHELTON, James. Eomer Gets Poetic: Tolkien 's Alliterative Versecraft. *Journal of Tolkien Research* [online]. 2018, **5**(1), 1-10 [cit. 2021-8-24]. Dostupné z: <https://scholar.valpo.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1097&context=journaloftolkienresearch>
26. SVĚTLÍK, Eduard. *Půvab poetiky: Průvodce pravidly poezie*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2009. 120 s. ISBN 978-80-86078-93-9.
27. ŠAFAŘÍKOVÁ, Kateřina. Jsou to skvěle divné příběhy. *Respekt*. 2020, **31**(50), 52-55. ISSN 0862-6545.
28. TOLKIEN, J.R.R. *The Monsters and the Critics and Other Essays*. Londýn: HarperCollins, 1997. 256 s. ISBN 978-0261102637.
29. TOLKIEN, J.R.R. *The Hobbit: or There and Back Again*. 1. vyd. Boston: Houghton Mifflin, 1987. 320 s. ISBN 0-395-17711-1.
30. VLAŠÍN, Štěpán. (ed.). *Slovník literární teorie*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. 468 s. ISBN 22-141-84.
31. ZIMMER, Paul Edwin. Another Opinion of "The Verse of J.R.R. Tolkien." *Mythlore: A Journal of J.R.R. Tolkien. C.S. Lewis, Charles Williams, and Mythopoetic Literature* [online]. 1993, **19**(2), 16-23 [cit. 2021-11-25]. Dostupné z: <https://dc.swosu.edu/mythlore/vol19/iss2/2>.

Přílohy

Anglické originály vybraných básní

Verse of the Rings

*Three Rings for the Elven-kings under the sky,
Seven for the Dwarf-lords in their halls of stone,
Nine for Mortal Men doomed to die,
One for the Dark Lord on his dark throne
In the Land of Mordor where the Shadows lie.
One Ring to rule them all, One Ring to find them,
One Ring to bring them all and in the darkness bind them
In the Land of Mordor where the Shadows lie.*

A Walking Song

*Upon the hearth the fire is red,
Beneath the roof there is a bed;
But not yet weary are our feet,
Still round the corner we may meet
A sudden tree or standing stone
That none have seen but we alone.
Tree and flower and leaf and grass,
Let them pass! Let them pass!
Hill and water under sky,
Pass them by! Pass them by!*

*Still round the corner there may wait
A new road or a secret gate,
And though we pass them by today,
Tomorrow we may come this way
And take the hidden paths that run
Towards the Moon or to the Sun.
Apple, thorn, and nut and sloe,*

*Let them go! Let them go!
Sand and stone and pool and dell,
Fare you well! Fare you well!*

*Home is behind, the world ahead,
And there are many paths to tread
Through shadows to the edge of night,
Until the stars are all alight.
Then world behind and home ahead,
We'll wander back to home and bed.
Mist and twilight, cloud and shade,
Away shall fade! Away shall fade!
Fire and lamp, and meat and bread,
And then to bed! And then to bed!*

Elven Hymn to Elbereth Gilthoniel

*Snow-white! Snow-white! O Lady clear!
O Queen beyond the Western Seas!
O Light to us that wander here
Amid the world of woven trees!*

*Gilthoniel! O Elbereth!
Clear are thy eyes and bright thy breath!
Snow-white! Snow-white! We sing to thee
In a far land beyond the Sea.*

*O stars that in the Sunless Year
With shining hand by her were sown,
In windy fields now bright and clear
We see your silver blossom blown!*

*O Elbereth! Gilthoniel!
We still remember, we who dwell*

*In this far land beneath the trees,
Thy starlight on the Western Seas.*

Farewell Song of Merry and Pippin

*Farewell we call to hearth and hall!
Though wind may blow and rain may fall,
We must away ere break of day
Far over wood and mountain tall.*

*To Rivendell, where Elves yet dwell
In glades beneath the misty fell,
Through moor and waste we ride in haste,
And whither then we cannot tell.*

*With foes ahead, behind us dread,
Beneath the sky shall be our bed,
Until at last our toil be passed,
Our journey done, our errand sped.*

*We must away! We must away!
We ride before the break of day!*

Tom Bombadil's Songs

*Hey dol! merry dol! ring a dong dillo!
Ring a dong! hop along! fal lal the willow!
Tom Bom, jolly Tom, Tom Bombadillo!*

*Hey! Come merry dol! derry dol! My darling!
Light goes the weather-wind and the feathered starling.
Down along under Hill, shining in the sunlight,
Waiting on the doorstep for the cold starlight,
There my pretty lady is, River-woman's daughter,*

*Slender as the willow-wand, clearer than the water.
Old Tom Bombadil water-lilies bringing
Comes hopping home again. Can you hear him singing?
Hey! Come merry dol! derry dol! and merry-o,
Goldberry, Goldberry, merry yellow berry-o!
Poor old Willow-man, you tuck your roots away!
Tom's in a hurry now. Evening will follow day.
Tom's going home again water-lilies bringing.
Hey! Come derry dol! Can you hear me singing?*

*Hop along, my little friends, up the Withywindle!
Tom's going on ahead candles for to kindle.
Down west sinks the Sun: soon you will be groping.
When the night-shadows fall, then the door will open,
Out of the window-panes light will twinkle yellow.
Fear no alder black! Heed no hoary willow!
Fear neither root nor bough! Tom goes on before you.
Hey now! merry dol! We'll be waiting for you!*

*Hey! Come derry dol! Hop along, my hearties!
Hobbits! Ponies all! We are fond of parties.
Now let the fun begin! Let us sing together!*

*Now let the song begin! Let us sing together
Of sun, stars, moon and mist, rain and cloudy weather,
Light on the budding leaf, dew on the feather,
Wind on the open hill, bells on the heather,
Reeds by the shady pool, lilies on the water:
Old Tom Bombadil and the River-daughter!*

*Old Tom Bombadil is a merry fellow;
Bright blue his jacket is, and his boots are yellow.*

*I had an errand there: gathering water-lilies,
green leaves and lilies white to please my pretty lady,
the last ere the year's end to keep them from the winter,
to flower by her pretty feet till the snows are melted.
Each year at summer's end I go to find them for her,
in a wide pool, deep and clear, far down Withywindle;
there they open first in spring and there they linger latest.
By that pool long ago I found the River-daughter,
fair young Goldberry sitting in the rushes.
Sweet was her singing then, and her heart was beating!*

*And that proved well for you - for now I shall no longer
go down deep again along the forest-water,
not while the year is old. Nor shall I be passing
Old Man Willow's house this side of spring-time,
not till the merry spring, when the River-daughter
dances down the withy-path to bathe in the water.*

There Is an Inn, a Merry Old Inn

*There is an inn, a merry old inn
beneath an old grey hill,
And there they brew a beer so brown
That the Man in the Moon himself came down
one night to drink his fill.*

*The ostler has a tipsy cat
that plays a five-stringed fiddle;
And up and down he runs his bow,
Now squeaking high, now purring low,
now sawing in the middle.*

*The landlord keeps a little dog
that is mighty fond of jokes;
When there's good cheer among the guests,
He cocks an ear at all the jests
and laughs until he chokes.*

*They also keep a hornéd cow
as proud as any queen;
But music turns her head like ale,
And makes her wave her tufted tail
and dance upon the green.*

*And O! the rows of silver dishes
and the store of silver spoons!
For Sunday there's a special pair,
And these they polish up with care
on Saturday afternoons.*

*The Man in the Moon was drinking deep,
and the cat began to wail;
A dish and a spoon on the table danced,
The cow in the garden madly pranced,
and the little dog chased his tail.*

*The Man in the Moon took another mug,
and then rolled beneath his chair;
And there he dozed and dreamed of ale,
Till in the sky the stars were pale,
and dawn was in the air.*

*Then the ostler said to his tipsy cat;
'The white horses of the Moon,
They neigh and champ their silver bits;
But their master's been and drowned his wits,
and the Sun'll be rising soon!'*

*So the cat on his fiddle played hey-diddle-diddle,
a jig that would wake the dead:
He squeaked and sawed and quickened the tune,
While the landlord shook the Man in the Moon:
'It's after three!' he said.*

*They rolled the Man slowly up the hill
and bundled him into the Moon,
While the horses galloped up in rear,
And the cow came capering like a deer,
and a dish ran up with the spoon.*

*Now quicker the fiddle went deedle-dum-diddle;
the dog began to roar,
The cow and the horses stood on their heads;
The guests all bounded from their beds
and danced upon the floor.*

*With a ping and a pong the fiddle-strings broke!
the cow jumped over the Moon,
And the little dog laughed to see such fun,
And the Saturday dish went off at a run
with the silver Sunday spoon.*

*The round Moon rolled behind the hill,
as the Sun raised up her head.
She hardly believed her fiery eyes:
For though it was day, to her surprise
they all went back to bed!*

The Riddle of Strider

*All that is gold does not glitter,
Not all those who wander are lost;
The old that is strong does not wither,
Deep roots are not reached by the frost.
From the ashes a fire shall be woken,
A light from the shadows shall spring;
Renewed shall be blade that was broken,
The crownless again shall be king.*

The Fall of Gil-galad

*Gil-galad was an Elven-king.
Of him the harpers sadly sing:
the last whose realm was fair and free
between the Mountains and the Sea.*

*His sword was long, his lance was keen,
his shining helm afar was seen;
the countless stars of heaven's field
were mirrored in his silver shield.*

*But long ago he rode away,
and where he dwelleth none can say;
for into darkness fell his star
in Mordor where the shadows are.*

Song of Beren and Lúthien

*The leaves were long, the grass was green,
The hemlock-umbels tall and fair,
And in the glade a light was seen
Of stars in shadow shimmering.
Tinúviel was dancing there
To music of a pipe unseen,
And light of stars was in her hair,
And in her raiment glimmering.*

*There Beren came from mountains cold,
And lost he wandered under leaves,
And where the Elven-river rolled
He walked alone and sorrowing.
He peered between the hemlock-leaves
And saw in wonder flowers of gold
Upon her mantle and her sleeves,
And her hair like shadow following.*

*Enchantment healed his weary feet
That over hills were doomed to roam;
And forth he hastened, strong and fleet,
And grasped at moonbeams glistening.
Through woven woods in Elvenhome
She lightly fled on dancing feet,
And left him lonely still to roam
In the silent forest listening.*

*He heard there oft the flying sound
Of feet as light as linden-leaves,
Or music welling underground,
In hidden hollows quavering.*

*Now withered lay the hemlock-sheaves,
And one by one with sighing sound
Whispering fell the beechen leaves
In the wintry woodland wavering.*

*He sought her ever, wandering far
Where leaves of years were thickly strewn,
By light of moon and ray of star
In frosty heavens shivering.
Her mantle glinted in the moon,
As on a hilltop high and far
She danced, and at her feet was strewn
A mist of silver quivering.*

*When winter passed, she came again,
And her song released the sudden spring,
Like rising lark, and falling rain,
And melting water bubbling.
He saw the elven-flowers spring
About her feet, and healed again
He longed by her to dance and sing
Upon the grass untroubling.*

*Again she fled, but swift he came.
Tinúviel! Tinúviel!
He called her by her elvish name,
And there she halted listening.
One moment stood she, and a spell
His voice laid on her: Beren came,
And doom fell on Tinúviel
That in his arms lay glistening.*

*As Beren looked into her eyes
Within the shadows of her hair,*

*The trembling starlight of the skies
He saw there mirrored shimmering.
Tinúviel the elven-fair,
Immortal maiden elven-wise,
About him cast her shadowy hair
And arms like silver glimmering.*

*Long was the way that fate them bore,
O'er stony mountains cold and grey,
Through halls of iron and darkling door,
And woods of nightshade morrowless.
The Sundering Seas between them lay,
And yet at last they met once more,
And long ago they passed away
In the forest singing sorrowless.*

Sam's Rhyme of the Troll

*Troll sat alone on his seat of stone,
And munched and mumbled a bare old bone;
For many a year he had gnawed it near,
For meat was hard to come by.
Done by! Gum by!
In a cave in the hills he dwelt alone,
And meat was hard to come by.*

*Up came Tom with his big boots on.
Said he to Troll: 'Pray, what is yon?
For it looks like the shin o' my nuncle Tim.
As should be a-lyin' in the graveyard.
Caveyard! Paveyard!
This many a year has Tim been gone,
And I thought he were lyin' in the graveyard.'*

*'My lad,' said Troll, 'this bone I stole.
But what be bones that lie in a hole?
Thy nuncle was dead as a lump o' lead,
Afore I found his shinbone.
Tinbone! Thinbone!
He can spare a share for a poor old troll,
For he don't need his shinbone.'*

*Said Tom: 'I don't see why the likes o' thee
Without axin' leave should go makin' free
With the shank or the shin o' my father's kin;
So hand the old bone over!
Rover! Trover!
Though dead he be, it belongs to he;
So hand the old bone over!'*

*'For a couple o' pins,' says Troll, and grins,
'I'll eat thee too, and gnaw thy shins.
A bit o' fresh meat will go down sweet!
I'll try my teeth on thee now.
Hee now! See now!
I'm tired o' gnawing old bones and skins;
I've a mind to dine on thee now.'*

*But just as he thought his dinner was caught,
He found his hands had hold of naught.
Before he could mind, Tom slipped behind
And gave him the boot to larn him.
Warn him! Darn him!
A bump o' the boot on the seat, Tom thought,
Would be the way to larn him.*

*But harder than stone is the flesh and bone
Of a troll that sits in the hills alone.*

*As well set your boot to the mountain's root,
For the seat of a troll don't feel it.
Peel it! Heal it!
Old Troll laughed, when he heard Tom groan,
And he knew his toes could feel it.*

*Tom's leg is game, since home he came,
And his bootless foot is lasting lame;
But Troll don't care, and he's still there
With the bone he boned from its owner.
Doner! Boner!
Troll's old seat is still the same,
And the bone he boned from its owner!*

Song of Eärendil

*Eärendil was a mariner
that tarried in Arvernien;
he built a boat of timber felled
in Nimbrethil to journey in;
her sails he wove of silver fair,
of silver were her lanterns made,
her prow was fashioned like a swan,
and light upon her banners laid.*

*In panoply of ancient kings,
in chainéd rings he armoured him;
his shining shield was scored with runes
to ward all wounds and harm from him;
his bow was made of dragon-horn,
his arrows shorn of ebony,
of silver was his habergeon,
his scabbard of chalcedony;
his sword of steel was valiant,*

*of adamant his helmet tall,
an eagle-plume upon his crest,
upon his breast an emerald.*

*Beneath the Moon and under star
he wandered far from northern strands,
bewildered on enchanted ways
beyond the days of mortal lands.
From gnashing of the Narrow Ice
where shadow lies on frozen hills,
from nether heats and burning waste
he turned in haste, and roving still
on starless waters far astray
at last he came to Night of Naught,
and passed, and never sight he saw
of shining shore nor light he sought.
The winds of wrath came driving him,
and blindly in the foam he fled
from west to east and errandless,
unheralded he homeward sped.*

*There flying Elwing came to him,
and flame was in the darkness lit;
more bright than light of diamond
the fire upon her carcanet.
The Silmaril she bound on him
and crowned him with the living light
and dauntless then with burning brow
he turned his prow; and in the night
from Otherworld beyond the Sea
there strong and free a storm arose,
a wind of power in Tarmenel;
by paths that seldom mortal goes
his boat it bore with biting breath*

*as might of death across the grey
and long-forsaken seas distressed:
from east to west he passed away.*

*Through Evernight he back was borne
on black and roaring waves that ran
o'er leagues unlit and foundered shores
that drowned before the Days began,
until he heard on strands of pearl
where ends the world the music long,
where ever-foaming billows roll
the yellow gold and jewels wan.
He saw the Mountain silent rise
where twilight lies upon the knees
of Valinor, and Eldamar
beheld afar beyond the seas.
A wanderer escaped from night
to haven white he came at last,
to Elvenhome the green and fair
where keen the air, where pale as glass
beneath the Hill of Ilmarin
a-glimmer in a valley sheer
the lamplit towers of Tirion
are mirrored on the Shadowmere.*

*He tarried there from errantry,
and melodies they taught to him,
and sages old him marvels told,
and harps of gold they brought to him.
They clothed him then in elven-white,
and seven lights before him sent,
as through the Calacirian
to hidden land forlorn he went.
He came unto the timeless halls*

*where shining fall the countless years,
and endless reigns the Elder King
in Ilmarin on Mountain sheer;
and words unheard were spoken then
of folk of Men and Elven-kin,
beyond the world were visions showed
forbid to those that dwell therein.*

*A ship then new they built for him
of mithril and of elven-glass
with shining prow; no shaven oar
nor sail she bore on silver mast:
the Silmaril as lantern light
and banner bright with living flame
to gleam thereon by Elbereth
herself was set, who thither came
and wings immortal made for him,
and laid on him undying doom,
to sail the shoreless skies and come
behind the Sun and light of Moon.*

*From Evereven's lofty hills
where softly silver fountains fall
his wings him bore, a wandering light,
beyond the mighty Mountain Wall.
From World's End there he turned away,
and yearned again to find afar
his home through shadows journeying,
and burning as an island star
on high above the mists he came,
a distant flame before the Sun,
a wonder ere the waking dawn
where grey the Norland waters run.*

*And over Middle-earth he passed
and heard at last the weeping sore
of women and of elven-maids
in Elder Days, in years of yore.
But on him mighty doom was laid,
till Moon should fade, an orbéd star
to pass, and tarry never more
on Hither Shores where Mortals are;
for ever still a herald on
an errand that should never rest
to bear his shining lamp afar,
the Flammifer of Westersse.*

Bilbo's Song

*I sit beside the fire and think
of all that I have seen,
of meadow-flowers and butterflies
in summers that have been;*

*Of yellow leaves and gossamer
in autumns that there were,
with morning mist and silver sun
and wind upon my hair.*

*I sit beside the fire and think
of how the world will be
when winter comes without a spring
that I shall ever see.*

*For still there are so many things
that I have never seen:
in every wood in every spring
there is a different green.*

*I sit beside the fire and think
of people long ago
and people who will see a world
that I shall never know.*

*But all the while I sit and think
of times there were before,
I listen for returning feet
and voices at the door.*

Song of Nimrodel

*An Elven-maid there was of old,
A shining star by day:
Her mantle white was hemmed with gold,
Her shoes of silver-grey.*

*A star was bound upon her brows,
A light was on her hair
As sun upon the golden boughs
In Lórien the fair.*

*Her hair was long, her limbs were white,
And fair she was and free;
And in the wind she went as light
As leaf of linden-tree.*

*Beside the falls of Nimrodel,
By water clear and cool,
Her voice as falling silver fell
Into the shining pool.*

*Where now she wanders none can tell,
In sunlight or in shade;
For lost of yore was Nimrodel
And in the mountains strayed.*

*The elven-ship in haven grey
Beneath the mountain-lee
Awaited her for many a day
Beside the roaring sea.*

*A wind by night in Northern lands
Arose, and loud it cried,
And drove the ship from elven-strands
Across the streaming tide.*

*When dawn came dim the land was lost,
The mountains sinking grey
Beyond the heaving waves that tossed
Their plumes of blinding spray.*

*Amroth beheld the fading shore
Now low beyond the swell,
And cursed the faithless ship that bore
Him far from Nimrodel.*

*Of old he was an Elven-king,
A lord of tree and glen,
When golden were the boughs in spring
In fair Lothlórien.*

*From helm to sea they saw him leap,
As arrow from the string,
And dive into the water deep,
As mew upon the wing.*

*The wind was in his flowing hair,
The foam about him shone;
Afar they saw him strong and fair
Go riding like a swan.*

*But from the West has come no word,
And on the Hither Shore
No tidings Elven-folk have heard
Of Amroth evermore.*

Song of Durin

*The world was young, the mountains green,
No stain yet on the Moon was seen,
No words were laid on stream or stone
When Durin woke and walked alone.
He named the nameless hills and dells;
He drank from yet untasted wells;
He stooped and looked in Mirrormere,
And saw a crown of stars appear,
As gems upon a silver thread,
Above the shadow of his head.*

*The world was fair, the mountains tall,
In Elder Days before the fall
Of mighty kings in Nargothrond
And Gondolin, who now beyond
The Western Seas have passed away:
The world was fair in Durin's Day.*

*A king he was on carven throne
In many-pillared halls of stone
With golden roof and silver floor,*

*And runes of power upon the door.
The light of sun and star and moon
In shining lamps of crystal hewn
Undimmed by cloud or shade of night
There shone for ever fair and bright.*

*There hammer on the anvil smote,
There chisel clove, and graver wrote;
There forged was blade, and bound was hilt;
The delver mined, the mason built.
There beryl, pearl, and opal pale,
And metal wrought like fishes' mail,
Buckler and corslet, axe and sword,
And shining spears were laid in hoard.*

*Unwearied then were Durin's folk;
Beneath the mountains music woke:
The harpers harped, the minstrels sang,
And at the gates the trumpets rang.*

*The world is grey, the mountains old,
The forge's fire is ashen-cold;
No harp is wrung, no hammer falls:
The darkness dwells in Durin's halls;
The shadow lies upon his tomb
In Moria, in Khazad-dûm.
But still the sunken stars appear
In dark and windless Mirrormere;
There lies his crown in water deep,
Till Durin wakes again from sleep.*

Frodo's Lament for Gandalf

*When evening in the Shire was grey
his footsteps on the Hill were heard;
before the dawn he went away
on journey long without a word.*

*From Wilderland to Western shore,
from northern waste to southern hill,
through dragon-lair and hidden door
and darkling woods he walked at will.*

*With Dwarf and Hobbit, Elves and Men,
with mortal and immortal folk,
with bird on bough and beast in den,
in their own secret tongues he spoke.*

*A deadly sword, a healing hand,
a back that bent beneath its load;
a trumpet-voice, a burning brand,
a weary pilgrim on the road.*

*A lord of wisdom throned he sat,
swift in anger, quick to laugh;
an old man in a battered hat
who leaned upon a thorny staff.*

*He stood upon the bridge alone
and Fire and Shadow both defied;
his staff was broken on the stone,
in Khazad-dûm his wisdom died.*

*The finest rockets ever seen:
they burst in stars of blue and green,*

*or after thunder golden showers
came falling like a rain of flowers.*

Lament for Boromir

Aragorn:

*Through Rohan over fen and field where the long grass grows
The West Wind comes walking, and about the walls it goes.
'What news from the West, O wandering wind, do you bring to me tonight?
Have you seen Boromir the Tall by moon or by starlight?'
'I saw him ride over seven streams, over waters wide and grey,
I saw him walk in empty lands until he passed away
Into the shadows of the North. I saw him then no more.
The North Wind may have heard the horn of the son of Denethor,'
'O Boromir! From the high walls westward I looked afar,
But you came not from the empty lands where no men are.'*

Legolas:

*From the mouths of the Sea the South Wind flies, from the sandhills and the stones;
The wailing of the gulls it bears, and at the gate it moans.
'What news from the South, O sighing wind, do you bring to me at eve?
Where now is Boromir the Fair? He tarries and I grieve.'
'Ask not of me where he doth dwell – so many bones there lie,
On the white shores and the dark shores under the stormy sky;
So many have passed down Anduin to find the flowing Sea.
Ask of the North Wind news of them the North Wind sends to me!'
'O Boromir! Beyond the gate the seaward road runs south,
But you came not with the wailing gulls from the grey sea's mouth.'*

Aragorn:

*From the Gate of the Kings the North Wind rides, and past the roaring falls;
And clear and cold about the tower its loud horn calls.*

'What news from the North, O mighty wind, do you bring to me today?

What news of Boromir the bold? For he is long away.'

'Beneath Amon Hen I heard his cry. There many foes he fought.

His cloven shield, his broken sword, they to the water brought.

His head so proud, his face so fair, his limbs they laid to rest;

And Rauros, golden Rauros-falls, bore him upon its breast.'

'O Boromir! The Tower of Guard shall ever northward gaze

To Rauros, golden Rauros-falls, until the end of days.'

Treebeard's Song

In the willow-meads of Tasarinan I walked in the Spring.

Ah! the sight and the smell of the Spring in Nan-tasarion!

And I said that was good.

I wandered in Summer in the elm-woods of Ossiriand.

Ah! the light and the music in the Summer by the Seven Rivers of Ossir!

And I thought that was best.

To the beeches of Neldoreth I came in the Autumn.

Ah! the gold and the red and the sighing of leaves in the Autumn in Taur-na-neldor!

It was more than my desire.

To the pine-trees upon the highland of Dorthonion I climbed in the Winter.

Ah! the wind and the whiteness and the black branches of Winter upon Orod-na-Thôn!

My voice went up and sang in the sky.

And now all those lands lie under the wave,

And I walk in Ambaróna, in Tauremorna, in Aldalómë,

In my own land, in the country of Fangorn,

Where the roots are long,

And the years lie thicker than the leaves

In Tauremornalómë.

The Ent and the Ent-wife

Ent:

*When spring unfolds the beechen leaf, and sap is in the bough;
When light is on the wild-wood stream, and wind is on the brow;
When stride is long, and breath is deep, and keen the mountain-air,
Come back to me! Come back to me, and say my land is fair!*

Entwife:

*When Spring is come to garth and field, and corn is in the blade;
When blossom like a shining snow is on the orchard laid;
When shower and Sun upon the Earth with fragrance fill the air,
I'll linger here, and will not come, because my land is fair.*

Ent:

*When Summer lies upon the world, and in a noon of gold
Beneath the roof of sleeping leaves the dreams of trees unfold;
When woodland halls are green and cool, and wind is in the West,
Come back to me! Come back to me, and say my land is best!*

Entwife:

*When Summer warms the hanging fruit and burns the berry brown;
When straw is gold, and ear is white, and harvest comes to town;
When honey spills, and apple swells, though wind be in the West,
I'll linger here beneath the Sun, because my land is best!*

Ent:

*When Winter comes, the winter wild that hill and wood shall slay;
When trees shall fall and starless night devour the sunless day;
When wind is in the deadly East, then in the bitter rain
I'll look for thee, and call to thee; I'll come to thee again!*

Entwife:

*When Winter comes, and singing ends; when darkness falls at last;
When broken is the barren bough, and light and labour past;
I'll look for thee, and wait for thee, until we meet again:
Together we will take the road beneath the bitter rain!*

Both:

*Together we will take the road that leads into the West,
And far away will find a land where both our hearts may rest.*

Bregalad's Song

*O Orofarnë, Lassemista, Carnimírië!
O rowan fair, upon your hair how white the blossom lay!
O rowan mine, I saw you shine upon a summer's day,
Your rind so bright, your leaves so light, your voice so cool and soft:
Upon your head how golden-red the crown you bore aloft!
O rowan dead, upon your head your hair is dry and grey;
Your crown is spilled, your voice is stilled for ever and a day.
O Orofarnë, Lassemista, Carnimírië!*

Lament for the Rohirrim

*Where now the horse and the rider? Where is the horn that was blowing?
Where is the helm and the hauberk, and the bright hair flowing?
Where is the hand on the harpstring, and the red fire glowing?
Where is the spring and the harvest and the tall corn growing?
They have passed like rain on the mountain, like a wind in the meadow;
The days have gone down in the West behind the hills into shadow.
Who shall gather the smoke of the dead wood burning,
Or behold the flowing years from the Sea returning?*

Gollum's Song

*The cold hard lands,
they bites our hands,
they gnaws our feet.*

*The rocks and stones
are like old bones
all bare of meat.*

*But stream and pool
is wet and cool:
so nice for feet!*

And now we wish —

*Alive without breath;
as cold as death;
never thirsting, ever drinking;
clad in mail, never clinking.*

*Drowns on dry land,
thinks an island
is a mountain;
thinks a fountain
is a puff of air.*

So sleek, so fair!

What a joy to meet!

*We only wish
to catch a fish,
so juicy-sweet!*

Oliphaunt

*Grey as a mouse,
Big as a house,
Nose like a snake,
I make the earth shake,
As I tramp through the grass;*

*Trees crack as I pass.
With horns in my mouth
I walk in the South,
Flapping big ears.
Beyond count of years
I stump round and round,
Never lie on the ground,
Not even to die.
Oliphaunt am I,
Biggest of all,
Huge, old, and tall.
If ever you'd meet me
You wouldn't forget me.
If you never do,
You won't think I'm true;
But old Oliphaunt am I,
And I never lie.*

Malbeth the Seer's Words

*Over the land there lies a long shadow,
westward reaching wings of darkness.
The Tower trembles; to the tombs of kings
doom approaches. The Dead awaken;
for the hour is come for the oathbreakers:
at the Stone of Erech they shall stand again
and hear there a horn in the hills ringing.
Whose shall the horn be? Who shall call them
from the grey twilight, the forgotten people?
The heir of him to whom the oath they swore.
From the North shall he come, need shall drive him:
he shall pass the Door to the Paths of the Dead.*

Lament for Théoden

*From dark Dunharrow in the dim morning
with thane and captain rode Thengel's son:
to Edoras he came, the ancient halls
of the Mark-wardens mist-enshrouded;
golden timbers were in gloom mantled.
Farewell he bade to his free people,
hearth and high-seat, and the hallowed places,
where long he had feasted ere the light faded.
Forth rode the king, fear behind him,
fate before him. Fealty kept he;
oaths he had taken, all fulfilled them.
Forth rode Théoden. Five nights and days
east and onward rode the Eorlingas
through Folde and Fenmarch and Firienwood,
six thousand spears to Sunlending,
Mundburg the mighty under Mindolluin,
Sea-kings' city in the South-kingdom
foe-beleaguered, fire-encircled.
Doom drove them on. Darkness took them,
horse and horseman; hoofbeats afar
sank into silence: so the songs tell us.*

Song of Lebennin

*Silver flow the streams from Celos to Erui
In the green fields of Lebennin!
Tall grows the grass there. In the wind from the Sea
The white lilies sway,
And the golden bells are shaken of mallos and alfirin
In the green fields of Lebennin,
In the wind from the Sea!*

Sam's Song in the Orc-tower

*In western lands beneath the Sun
the flowers may rise in Spring,
the trees may bud, the waters run,
the merry finches sing.
Or there maybe 'tis cloudless night
and swaying beeches bear
the Elven-stars as jewels white
amid their branching hair.
Though here at journey's end I lie
in darkness buried deep,
beyond all towers strong and high,
beyond all mountains steep,
above all shadows rides the Sun
and Stars for ever dwell:
I will not say the Day is done,
nor bid the Stars farewell.*

Legolas's Song of the Sea

*To the Sea, to the Sea! The white gulls are crying,
The wind is blowing, and the white foam is flying.
West, west away, the round sun is falling.
Grey ship, grey ship, do you hear them calling,
The voices of my people that have gone before me?
I will leave, I will leave the woods that bore me;
For our days are ending and our years failing.
I will pass the wide waters lonely sailing.
Long are the waves on the Last Shore falling,
Sweet are the voices in the Lost Isle calling,
In Eressëa, in Elvenhome that no man can discover,
Where the leaves fall not: land of my people for ever!*

Song of the Mounds of Mundburg

*We heard of the horns in the hills ringing,
the swords shining in the South-kingdom.
Steeds went striding to the Stoningland
as wind in the morning. War was kindled.
There Théoden fell, Thengling mighty,
to his golden halls and green pastures
in the Northern fields never returning,
high lord of the host. Harding and Guthláf,
Dúnhere and Déorwine, doughty Grimbold,
Herefara and Herubrand, Horn and Fastred,
fought and fell there in a far country:
in the Mounds of Mundburg under mould they lie
with their league-fellows, lords of Gondor.
Neither Hirluin the Fair to the hills by the sea,
nor Forlong the old to the flowering vales
ever, to Arnach, to his own country
returned in triumph; nor the tall bowmen,
Derufin and Duilin, to their dark waters,
meres of Morthond under mountain-shadows.
Death in the morning and at day's ending
lords took and lowly. Long now they sleep
under grass in Gondor by the Great River.
Grey now as tears, gleaming silver,
red then it rolled, roaring water:
foam dyed with blood flamed at sunset;
as beacons mountains burned at evening;
red fell the dew in Rammas Echor.*

The Eagle's Song

*Sing now, ye people of the Tower of Anor,
for the Realm of Sauron is ended for ever,
and the Dark Tower is thrown down.*

*Sing and rejoice, ye people of the Tower of Guard,
for your watch hath not been in vain,
and the Black Gate is broken,
and your King hath passed through,
and he is victorious.*

*Sing and be glad, all ye children of the West,
for your King shall come again,
and he shall dwell among you
all the days of your life.*

*And the Tree that was withered shall be renewed,
and he shall plant it in the high places,
and the City shall be blessed.*

Sing all ye people!

The Old Walking Song

*The Road goes ever on and on
Down from the door where it began.
Now far ahead the Road has gone,
And I must follow, if I can,
Pursuing it with eager feet,
Until it joins some larger way
Where many paths and errands meet.
And whither then? I cannot say.*

Elven Hymn to Elbereth Gilthoniel

A! Elbereth Gilthoniel!

silivren penna míriel

o menel aglar elenath,

Gilthoniel, A! Elbereth!

We still remember, we who dwell

In this far land beneath the trees

The starlight on the Western Seas.

Básně přeložené od Stanislavy Pošustové-Mensšikové

Verše o prstenech

*Tři prsteny pro krále elfů pod nebem,
Sedm vládcům trpaslíků v síních z kamene,
Devět mužům: každý je k smrti odsouzen,
Jeden pro Temného pána, jenž dlí na trůně
v zemi Mordor, kde se snoubí šero se šerem.
Jeden prsten vládne všem, Jeden jim všem káže,
Jeden všechny přivede, do temnoty sváže
v zemi Mordor, kde se snoubí šero se šerem.*

Pochodová píseň

*Plameny v krbu šlehají,
pod střechou lůžka čekají;
nás ještě nohy nebolí,
kdo ví, co skrývá okolí:
snad strom anebo kameny,
jež máme poznat právě my.
List a tráva, strom a květ,
nehled' zpět! Nehled' zpět!
Kopec, rybník pod nebem,
dále jdem! Dále jdem!*

*Za rohem třeba připravená
je zlatá brána otevřená,
a třebaže ji minem dneska,
zítra nás zavede k ní stezka
a půjdem skrytou pěšinou
za sluncem nebo za lunou.
Jabloň, trnka, líska, hloh,
ty drž krok! Ty drž krok!*

*Písek, kámen, tuň a hráz,
zdravím vás! Zdravím vás!*

*Dům za mnou, svět přede mnou,
mnohé cesty po něm jdou,
než tma padne do tváří,
než se hvězdy rozzáří,
pak za mnou svět, dům přede mnou,
poutníci doma ulehnou.
Mlha, soumrak, oblaka,
neláká! Neláká!
Oheň, lampa, chléb, mám hlad,
a pak spát! A pak spát!*

Elfí zpěv pro Elbereth Gilthoniel

*Sněžná, Sněžná, ó nádherná!
Královno moří Západních!
Svítiš tomu, kdo prodlévá
ve světě stínů spletených!*

*Gilthoniel! Ó Elbereth!
Jasný tvůj dech a čistý hled!
Sněžná, Sněžná! My zapějeme
tobě v tvé zemi za Mořem.*

*V bezslunném roce rozsila
zářící rukou náruč hvězd,
jasnými poli vítr vlá
a kvete stříbrný tvůj květ!*

*Ó Elbereth! Gilthoniel!
Kdo hvězdy zářit uviděl
v Západních mořích, vzpomíná,
ač daleká je otčina.*

Píseň na rozloučenou od Smíška a Pipina

Sbohem, krbe s komnatou!

*At' padá déšť a vichry řvou,
jen nasedni, než se rozední,
jsme za lesem a za horou.*

Roklinka s elfy čeká nás

*na louce, nad níž strmí sráz,
do pustých blat žene nás chvat,
kam pak, to neví nikdo z nás.*

Nepřítel za námi, před námi děs,

*za lůžko postačí zelený les,
až nakonec vše zdoláme přec
a odpočineme od svých cest.*

Tak nasedni! Tak nasedni!

Musíme jet, než se rozední!

Písň Toma Bombadila

*Cinkylink, cinkybřink, cinkylinky holala,
hop a skok, jen drž krok, jáva zpívá lalala,
Tom, bom, hej a hoj, Bombadil a tralala.*

*Hej hoj, cinkylink, cinkybřink, má milá,
vítr fouká na časy a na ptačí křídla.
Pod horou, za horou, na sluničku svítí,
na prahu vyhlíží, až se hvězdy třpytí,
moje paní překrásná, říční žínky dcera,
štíhlý proutek vrbový, jako voda šerá.
Starý Tom Bombadil lekníny jí nese,
skáče a zpívá si, až se země třese!
Hej a hoj! Cinkylink, cinkybřink a hohoho!
Zlatěnko, děvenko, ty má zlatá pomněnko!
Vrbáku, chudáku, stáhni z cesty kořeny,
starý Tom pospíchá, večer padá na zemi.
Tom už sám domů jde, lekníny tam nese,
cinkybřink, zpívá si, až se země třese!*

*Poběžte, hošici, podle Opletnice!
Tom napřed pospíchá zapálit vám svíce.
Slunce už zapadlo, tma se tlačí ze všech stran.
Vyjdete ze stínů, dveře budou dokořán.
Nic nedejte na olše, vrby šediváky,
větve ani kořeny! Tom před vámi kráčí.
Z oken vám zabliká žluté světlo vesele,
pospěšte, tralala, čekáme vás, přátelé!*

*Hola hej! Pospíchej! Honem, kluci zlatí!
Hobitíci, poníci! Hosty máme rádi.
Už ať je veselo! Zazpívejme všici!*

*Dejme se do zpěvu! Zazpívejme všichni
o slunci, o mlze, také o měsíci!
O rose na pírkách, světle na pupencích,
o větru na kopcích, o vřesových zvoncích,
o leknínech v rákosí, kde je voda šerá;
vítá vás Tom Bombadil a s ním Říční dcera!*

*Náš starý Tom Bombadil je veselá kopa,
kabátek má šmolkový, k tomu žlutá bota.*

*Měl jsem tam pochůzku: lekníny jsem sbíral,
bílé květy pro radost mojí pěkné paní,
zachránit ty poslední před letošní zimou,
ať jí kvetou u nožiček, než roztají sněhy.
Každoročně koncem léta chodím jí je hledat
v čiré tůni hluboké, kde se říčka točí;
tam se zjara otvírají, tam nejdéle kvetou.
U té tůně jsem ji našel, sličnou dceru Řeky,
seděla tam v rákosí Zlatěnka má mladá.
Jak jen sladce zpívala, jak jí srdce bilo!*

*A to bylo vaše štěstí — teď už víckrát nepůjdu
hloubí lesa podle řeky v tomhle starém roce.
Nepůjdu už kolem domku Dědka Vrby do jara,
do veselé vesny, kdy má milá Říční dcera
zatančí po vrbné stezce vykoupat si nožky.*

Znám já hospodu, starou hospodu

*Znám já hospodu, starou hospodu,
rád se tam jdu potěšit;
dobré pivo tam vždycky vaří se,
až k nim přišel sám člověk z Měsíce,
jednou večer pivo pít.*

*Jejich podomek, ten má kocoura,
kterej na skřipky umí hrát;
jednou vysoko vrže písničku,
potom dole zas bručí chvíličku,
všecičko zafidlá.*

*Hostinský zase pejska má,
ten má vtipy hrozně rád;
když se povede pěkná zábava,
ucho natáhne, smíchem štěkává,
může se potrhát.*

*Taky kravičku mají rohatou,
pyšnou jako princezna;
když jí muzika stoupne do hlavy,
chvostem zamává, skočí do trávy,
hnedle do tance se dá.*

*A těch mističek, celých ze stříbra,
a těch stříbrných lesklých lžic!
Jeden zvláštní pár berou v neděli,
aby tak všichni hosté viděli,
že jich mají víc.*

*Člověk z Měsíce pije zhluboka,
kocour mňouká ostošest,
miska se lžící tančí po stole,*

*kráva hopkuje vzadu v stodole,
vlastní chvost si honí pes.*

*Člověk z Měsíce vypil ještě džbán,
pak se pod stůl skutálel
a tam o pivu snil si sladký sen,
hvězdy blednou však, málem svítá den,
on vám o tom nevěděl.*

*Řekne podomek: ‚Milý kocoure,
bilí koně Měsíce
hlučně řehtají, uzdu hryzají,
ale pán jim spí, marné čekají,
slunko vyjde ve chvílce!‘*

*A hned kocour mydlí fidli fidli,
že by mrtvý vstal:
vrže rychleji, vrže velice,
zatím hostinský mužem z Měsíce
pěkně zatřepal.*

*Muže z Měsíce vlekli do kopce,
složili ho v Měsíci,
koně za nimi rychle pádili,
kráva, jako kdyby ji honili,
za ní miska se lžící.*

*Kocour dál mydlí fidli fidli,
rozštěkal se pes,
koně s krávou už stojí na hlavě,
hosti skáčou ven při té zábavě,
jako když je chytne běs.*

Ping a pong — struny pukají!

*Kráva Měsíc přescočí,
pejsek, ten se vám tomu hrozně smál,
miska sobotní klidně běží dál,
lžička se k ní přitocí.*

*Sotva Měsíček padl za kopec,
Slunko hlavu pozvedá;
očím ohnivým málem nevěří:
Vždyť je bílý den, vždyť se nešerí,
tak proč jdou všichni spát?*

Chodcova hádanka

*Ne každé zlato třpytivá se,
ne každý, kdo bloudí, je ztracený.
Stáří, když silné je, neohýbá se,
mráz nespálí hluboké kořeny.
Z popela oheň znovu vzplane,
ze stínů světlo vzejde náhle;
až zkují ostří polámané,
nekorunovaný zas bude králem.*

Gil-galadův pád

*Gil-galad, to byl elfů král,
harfeník o něm smutně hrál:
poslední svobodnou měl zem
za Horami a před Mořem.*

*Meč dlouhý, kopí břitké měl,
zář přilby zdáli's uviděl;
nesčetné hvězdy ve svém třpytu
se zrcadlily v jeho štítu.*

*Dávno ho do dáli kůň nes
a nikdo neví, kde dlí dnes;*

*do tmy zapadla hvězda jeho:
do tmy Mordoru stínového.*

Píseň o Berenovi a Lúthien

*Bujný byl list, tráva zelená,
vysoký kvetl bolehlav,
a mýtinou zář světelná
hvězd ve stínu se chvěla.
Tinúviel se vznášela,
pišťalka zněla ztajená,
vlas hvězdný měla jako háv
a zář se v šatu odrážela.*

*Sem přišel Beren z chladných hor
a ztracen bloudil v listoví,
kde elfí řeka pěla chór,
tam kráčel sám a smuten byl.
Skryt v bolehlavu vyhlíží
a žasne: zlatem kvete bor,
kde vlaje plášť ten kvítkový
a vlas jak stín se rozvlnil.*

*Kouzlem únava z něho padá,
okřívá poutník sudbou hnany;
pospíchá, kam to srdce žádá,
a lapí — louče měsíce.
Již zakletými houštinami
prchá mu, nerada i ráda.
Dál bloudí sám a nevitany,
zaslechnout cosi snaží se.*

*Zaslechl často letmý zvuk
nožek jak listí lípy hravých,
podzemní hudby prýštit hluk,*

*v ukrytých prohlubních jak zněl.
Uvadlé klesly bolehlavy,
list za listem již strásá buk,
a jeho ševel nařikavý
se zimním lesem zkřehle chvěl.*

*Hledal ji stále, bloudil v dáli,
přes loňské listí v závějích,
na cestu hvězdy bleskotaly
v prokřehlém nebi mrazivém.
Její plášť v loučích měsíčních
viděl, když nožky tancovaly
v dáli a výši na kopcích
a jejich třpytem plála zem.*

*Když přešla zima, vrátila se,
svou písni jaro probudila,
jak skřivánek, jak sprška zase,
či jako vody tající.
Spatřil, jak elfi kvítí sila
u nohou svých, a zdráv byl rázem:
toužil, aby s ním zatančila
na trávě štěstím vonící.*

*Prchala zas, však rychlý byl.
Tinúviel! Tinúviel!
Elfím jménem ji oslovil,
a zastala stát v naslouchání.
Jen stanula, již kouzlem zněl
Berenův hlas; ji omámil.
To osud byl Tinúviel —
v náruč mu padnout bez váhání.*

*Když do očí jí pohleděl,
ve stínu jejích temných vlasů
hvězdný svit chvějný uviděl,
jak třpytí se, jak zrcadlí se.
Tinúviel svou elfskou krásu,
nesmrtelnou — jak každý elf —
kolem něj vine stínem vlasu
a pažemi, jež stříbrem skví se.*

*Osud jim určil dlouhou cestu
přes šedé hory studené,
přes kobky, k železnému městu,
přes hvozdy noci bez svítání.
Dělicí moře mezi ně
vešla, a přec si našli cestu
a dávno spolu svobodně
odešli v kraje nestýskání.*

Samova rýmovačka o zlobrovi

*Sám na skále zlobřík sedí,
holé kosti si tam hledí;
zleva zprava ohlodává,
vždyť maso je dnes vzácnost.
Drž kost! Jde host!
Žije sám a všichni vědí,
že je maso vzácnost.*

*Přijde k němu v botách Tomáš,
povídá mu: ‚Co to děláš?
Není to noha strýčka Boba,
co na hřbitově leží?
Stěží! Běží!
Když umřel, no tak přece čekáš,
že na hřbitově leží.‘*

*Povídá zlobřík: ,Milej hochu,
tu kost jsem sebral. Mysli trochu!
Byl bradou vzhůru, než jsem ji uzmul,
k čemupak mu byla?
Síla! Žíla!
Já měl hlad. Proč by mi nedal nohu,
když mu na nic byla ?‘*

*Říká Tom: ,Je to drzost přeci,
bez dovolení brát nám věci.
Dej sem tu kost, než dostanu zlost,
a nehamtej mi po ní!
Koní! Honí!
Neměls ji krást mýmu mrtvýmu strejci,
a teprv ne hamtat po ní!‘*

*Šklebí se zlobřík: ,Pojd' se vsadit,
že si tě chytnu. Pak můžeš radit,
jestli tě vařit, anebo smažit,
nebo jen tak schroustnout.
Kousnout! Tloustnout!
Doufám, že ti to nebude vadit,
až tě půjdu schroustnout.‘*

*Když myslel, že už oběd chytil,
v rukách jenom vítr cítil.
Než řekl hop, Tomáš ho kop —
že prej mu dá školu.
Volů! Dolů!
Pořádně na zadek jednu mu přiřil,
aby mu dal školu.*

Jenomže zlobřík, ouvej, pane,

*maso má tvrdší nežli kámen!
Nakopnout kopec bylo by totéž,
zrovna tolik cítí!
Kvítí! Chytí!
Tom skučí, že má s nohou ámen,
on tu ránu cítí!*

*Zlobr se směje, Tom běží domů,
vrací se s prázdnou a kulhavý k tomu;
zlobřík si tam dál sedí sám
s ukradeným hnátem.
Blátem! Mlátem!
Zadnici má jak kámen z lomu
a sedí si tam s hnátem.*

Píseň o Eärendilovi

*Eärendil byl námořník,
v Arvernienu zůstával;
lod' ze dřeva si postavil,
jež v Nimbrethilu otesal;
stříbrné plachty pro ni tkal
i lucerny měl ze stříbra,
příd' jako labuť tvaroval
a vlajka světlem zářila.*

*V plášť starých králů oděl se
a v kroužkované brnění;
na štítě nápis runový,
jenž chrání proti zranění;
luk ohnut z rohu dračího,
z ebenu šípy řezané,
stříbrný pancíř; meč svůj měl
v pochvici chalcedonové;
z ocele meč byl kalený,*

*diamantová přilbice
a na ní chochol z orlich per,
na prsou smaragd třpytí se.*

*Pod měsícem a hvězdami
putoval dálkou severní,
matoucí stezkou zakletou
až za hranice zemských dní.
Od ledovcové úžiny,
kde leží stíny mrazných hor,
od jižních pouští planoucích
se odvrátil, spěl přes obzor,
v bezhvězdných vodách zbloudilý
do Noci nicoty až přišel
a dále plul a nespatriil
zářící břeh, o kterém slyšel.
A vichr hněvu zavál naň
a slepě vlnami ho hnál
zpět ze západu na východ:
domů, kde nikdo nejásal.*

*Elwinga jen mu létla vstříc
a plamen světlem zazářil
jasněj, než září diamant:
to její náhrdelník byl.
Silmaril na čelo mu váže.
Živoucím světlem korunován
bez obav lod' svou otáčí
a noci svěřil se a vodám.
Tu ze Zásvětí za Mořem
svobodná, mocná bouře letí,
mohutný vítr Tarmenel;
žene lod' jako hrstku smetí
cestami, kudy smrtelník*

*jen zřídka projde, aniž pad.
Zděšen, jak ovát dechem smrti,
letí z východu na západ.*

*Zas Věčnou nocí nesen byl
hučícím černým příbojem
přes mořské míle bez světla,
přes dávno utonulou zem;
až na pobřežích perlových,
kde končí svět, uslyšel hrát
zpěněné vlny píseň svou
a drahokamy na břeh hnát.
Tam spatřil horu němě čnít,
kde soumrak padá do klína
Valinoru, a Eldamar,
kde zámořská je krajina.
Poutník, jenž z noci vyvázl,
v přístavu bílém zakotvil,
v zeleném elfím domově,
kde Tirion se zrcadlil
v jezeře stinném pod skalou
jak bledé sklo tam pod vrchem
Ilmarinským. Vzduch vlahý byl
a líbezná to byla zem.*

*Tam odpočinul od svých cest
a melodie hráli mu
a báje moudrých slyšel tam
a zlatou harfu dali mu.
V elfovskou běl ho oblékli
sedmerá světla před ním šla,
když do skryté se země bral
v bázni přes Calacirian.
Vešel do síni bezčasých,*

*kde třpytné roky odplývají
a nekonečně vládne král
na hoře se strmými kraji.
Tam padla slova neslýchaná
o elfech a též o lidech,
vidiny spatřil zakázané
těm, kteří obývají svět.*

*Novou loď mu pak postavili
z mitrilu, ze skla elfovského.
Je bez vesel a nevlaje
plachta ze stěžně stříbrného:
silmaril jako svítilnu
a vlajku ohněm planoucí
tam posadila Elbereth,
ta královna hvězd živoucích,
nesmrtná křídla dala mu
a sudbu přirkla: věčně žíti,
plout po bezbřehých nebesích,
kam slunce, měsíc nedosvíti.*

*Od podvečerních útesů,
kde něžně kanou fontány,
ho nesla křídla, bludný svit,
za zásvětními horami.
Na konci světa obrátil se
a po domově touhou hnán
spěchal jej hledat temným stínem
podoben hvězdě, plamen sám;
vysoko nad mlhami letěl
ten posel slunce plamenný,
ten zázrak zřený před úsvitem,
kde plynou vody severní.*

*A putoval nad Středozezí,
až slyšel nárek úpěnlivý
lidských i elfích žen a dívek;
to kruté Staré časy byly.
Však mocná sudba na něm leží:
než luna sama vyhasne,
jak hvězda míjet, nikdy stanout
na lidské břehy přejasné;
navždy už, navždy poslem být
na pouti, která nekončí se:
svou lampu rozsvícenou nést —
Světloňoš ze Západní říše.*

Bilbova píseň

*U ohně sedím, přemítám
o všem, co jsem kdy uviděl,
o lučnícím kvítí, motýlech
z letních dnů, kterými jsem šel;*

*o žlutém listí, babím létě
v tolika prošlých podzimech;
o mlze, o stříbrném slunci,
svištění větru ve vlasech.*

*U ohně sedím, přemítám,
jaký to asi bude svět,
jaké to bude dočkat zimy
a jaro — to už nevidět.*

*Vždyť všechno, co jsem neviděl,
je víc nežli to viděné!
A každé jaro v každém háji
je zase jinak zelené.*

*U ohně sedím, přemítám
o lidech z dávno přešlých let
a o lidech, jež nepoznám,
a jaký bude jejich svět,*

*však zatímco tak přemítám
o časech dávno minulých,
zdaleka krokům naslouchám,
kdy poutník stane ve dveřích.*

Píseň o Nimrodel

*Byla tu dívka a již není,
denice zářivá;
bílý plášť zlatem obroubený,
střevíčky ze stříbra.*

*Na čele hvězda zářivala
a světlo ve vlasech,
jako když zlaté slunko padá
na lórienský les.*

*Vlas dlouhý, bílé nožky měla,
volná a líbezná,
s větrem se spolu procházela
jak lístek lehounká.*

*Kde nimrodelský vodopád
zurčí si chladivě,
stříbrný její hlásek pad
do tůně zářivé.*

*Kde bloudí teď, kdo ví, kdo zná?
Sluncem a stínem snad.
Před noha lety zmizela
Nimrodel na horách.*

*Elfí loď v šedém přístavu
v zátoce v klínu hor
čekala na ni mnoho dnů
a hučel mořský chór.*

*Až noční vítr severní
zvedl se, naříkal
a koráb z elfích pobřeží
na širé moře hnal.*

*S úsvitem země zmizela
i hory šednoucí;
za vlnou vlna letěla,
tříšť bila do očí.*

*I spatřil Amroth mizet břeh:
do vln se potápěl.
Tu proklel loď, která ho rve
od krásné Nimrodel.*

*Byl králem elfů z dávných let,
pán lesů, skal a stěn,
když s jarem zlátla ratolest
v zemi Lothlórien.*

*Do moře z lodi skočil vráz
jako šíp z tětivy,
a vodní hloubky rozťal snáz
než racek šedivý.*

*Větreu mu vlasy zavlály,
tříšř létla ke světlu;
dlouho se za ním dívali,
kde jako labuř pluł.*

*Západ však mlčí; zdejší břeh
též o něm nemá zpráv:
o Amrothovi neslyšel
žádný elf vícekrát.*

Píseň o Durinovi

*Svět mladý byl, hory zelené,
světlo měsíce čerstvě zrozené,
potok i kámen bez jmen byl,
a tu se Durin probudil.
Horám a dolům jména dal,
z pramenů vodu ochutnal,
a v Zrcadlovém jezeře
spatřil sám sebe v nádheře
s hvězdnou korunou zářivou
vlastnímu stínu nad hlavou.*

*Svět krásný byl, hory pyšně stály
za Starých časů, nežli padli
král Nargothrondu, Gondolinu,
když marně vzdorovali stínu,
a dávno jsou již za mořem.
Krásný byl svět v Durinův den.
Založil tesaný trůn králů
uprostřed sloupořadých sálů
se zlatou klenbou; po stříbře
šlapali tam a na dveře
vepsali mnohé mocné znaky.*

*Jak slunce, hvězdy plály lampy
z křišťálu, v stínu nehasnoucí,
a jasem prozářily noci.*

*Tam perlík v kovadlinu bil,
štěpilo dláto, rytec ryl;
tam ostří s jílcem skuli v ráz,
doloval, stavěl jiný zas.
Tam beryl, opál svítivý,
zbroj jako rybí šupiny,
kabátce, meče, sekyry,
pásky, kopí se vršily.*

*Únavu neznal Durinův lid;
pod horou nechal hudbu znít:
na harfy hráli, pěvec pěl,
ryk trubek v branách zazvučel.*

*Zešedl svět, hory zestárly,
pod kovadlinou popel tlí;
mlčí harfy i kladiva,
temnota v sálech přebývá;
sám Durin zhynul ve stínu
tam v Morii, tam v Khazad-dûm.
Jen hvězdy svítí s večerem
tmou v Zrcadlovém jezeře;
v hlubině koruna se skví,
než se zas Durin probudí.*

Frodův žalozpěv pro Gandalfa

*Když večer v Kraji šedý byl,
slýchal jsem v Kopci jeho krok;
před svítáním se vytratil
na dlouhou cestu beze slov.*

*Od Divočiny k břehům Moře,
do jižních hor z pouští severních,
tajnými dveřmi, v dračí noře,
temnými hvozdy šel svobodný.*

*Ať s ním byl trpaslík, člověk či hobit,
anebo elf, který neumírá,
s ptáky i zvířaty dovedl mluvit
jazykem, jenž srdce otevírá.*

*Smrtící meč a hojící ruka,
záda, jež ohnulo těžké břímě;
planoucí pochodeň, hlas jako trubka,
znavený poutník na cestě v zimě.*

*Jako pán moudrosti na trůnu sedal,
rychle se hněval, rychle se smál;
odřený klobouk a brada šedá,
o hůl se trnitou opíral.*

*Na můstku samotěn vzdoroval
náporu Ohně a Stínu zlého;
o kámen hůl se zlomila,
v Khazad-dûm zemřela moudrost jeho.*

*Nejbáječnější rakety světa:
zelená, modrá ve hvězdách létá,
po bouři zlatým deštěm
snáší se z nebe kytice.*

Žalozpěv pro Boromira

Aragorn:

*Z Rohanu běží bažinou, luhem zarostlým dlouhou travou
západní vítr k městským zdem s písničkou naříkavou.
,Co povíš, větre bloudivý, co neseš ze svých cest?
Zda viděls mého Boromira hrdě jít v svitu hvězd?‘
,Viděl: přes sedm pramenů, přes sedm toků jel;
pak sám šel širou pustinou. A potom odešel
do dlouhých stínů Severu. Já víc ho nespatriil.
Severák snad slyšel Denethorovce, když na roh zatroubil.‘
,Boromire! Já z vysokých zdí na západ do dáli zřel;
ze země pusté bez lidí ty jsi však nepřišel.‘*

Legolas:

*Od Moře jižní vítr letí z písčín a kamení,
do městských bran nese nářek racků a jejich kvílení.
,Co neseš z jihu s večerem, ty větre vzdychavý?
Kde Boromir můj sličný je? Trápím se, čekám vždy.‘
,Nptej se mne, kde přebývá - ach, kolik kostí leží
na březích bílých, březích černých, kde bouřné mraky běží;
kolik jich plulo Anduinou, hledalo mořský lán!
Ty severáku ptej se spíš na ty, jež posílá!‘
,Boromire! Tam za branou na jih jde cesta k moři;
z šedého ústí s nářkem racků ty ses však nevyhořil.‘*

Aragorn:

*Od Brány Králů severák přes vodopády přišel
a kolem věže chladně dul jak roh, jež každý slyšel.
,Co ze severu přinášíš mi, mocný větre, dnes?
Co dělá statný Boromir? Kdy navrátí se z cest?‘
,Pod Amonem Hen jsem slyšel křik: to nepřátele bil.
Štít rozřátý, meč zlomený pak k vodě přinesli.
Tu hrdou hlavu, sličnou tvář složili v klidný sen
a Rauros, zlatý vodopád, jej objal ramenem.‘*

*,Boromire! Vždy Strážní věž k severu hledět bude,
kde Rauros, zlatý vodopád, svou věčnou píseň hude.‘*

Stromovousova píseň

*Vrbovými luhy Tasarinanu chodíval jsem zjara.
Ach, ten pohled a ta vůně jara v Nan-tasarionu.
A řekl jsem, že je to dobré.
V létě jsem bloudil jilmovými lesy Ossiriandu.
Ach, to světlo a ta hudba v létě u sedmi řek Ossir!
A myslel jsem, že to je nejlepší.
S podzimem jsem přišel k neldorethským bukům.
Ach, to zlato, červeň a ty vzdechy listí v podzimním Taur-na-neldoru.
Bylo to víc, než jsem si uměl přát.
Do borového lesa na výšině Dorthonion vyšplhal jsem v zimě.
Ach, ten vítr a ta bělost a ty černé větve zimy na Orod-na-Thônu.
Můj hlas se zvedl a pěl do nebe.
Nyní ty země všechny leží pod mořem.
A já chodím po Ambaróně, Tauremorně, Aldalómě,
ve své vlastní zemi, v kraji Fangornově,
kde dlouze roste kořání
a roky hustěji než listí leží
v Tauremornalómě.*

Ent a entka

Ent:

*Když zjara buky vyraší a míza stoupá kmenem,
když svítí lesní potůček a k větru stojíš čelem,
když dlouhým krokem, plným dechem zdravým vzduchem jdem,
přijď ke mně zpět, přijď ke mně zpět, vždyť já mám krásnou zem!*

Entka:

*Když jarem raší zahrada a roste obilí,
když květy jako lesklý sníh nám sady obilí,
když zem i vzduch se rozvoní deštěm se sluncem,
já zůstanu, já nepůjdu, vždyť já mám krásnou zem!*

Ent:

*Když léto zemi zalehne svým zlatým polednem,
pod listovou střechou spavou stromy sní svůj sen,
když lesní síně chladivé ve větru ševelí,
přijď ke mně zpět, přijď ke mně zpět, má zem je nejlepší!*

Entka:

*Když slunce hřeje, jablka a hrušky vypéká,
když sláma zlátne, bělá klas a žeň už nečeká,
když kane med a zraje plod a hnědne ořeší,
já na slunci tu zůstanu, má zem je nejlepší!*

Ent:

*Když přijde zima divoká a stromy zahubí,
když padne les a černá noc den bledý pohltí,
když od východu pofíčí a liják bude lít,
budu tě hledat, budu volat, za tebou chci jít!*

Ent:

*Když zima píseň umoří a padne černá tma,
zlomí se větev neplodná a skončí práce má,
vyhlížet budu, čekat budu, až mi přijdeš vstříc,
pak nelitostným deštěm spolu odejdeme pryč.*

Oba:

*Společně půjdem na západ studenou končinou
a daleko snad najdem zem, kde srdce spočinou.*

Bregaladova píseň

Orofarně, Lassemisto, Carnimíriě!

Jeřábe krásný, tvoje vlasy zdobil bílý květ!

Můj jeřábe, jak svítil jsi, když létem voněl svět!

Tvůj kmen tak čistý, lehké listí, chladivý tvůj hlas,

a na hlavě tak zlatavě ti tkvěla koruna!

Jeřábe padlý, listy zvadly, mrtev jsi a dál nic:

haluze trčí, hlas tvůj mlčí, neozve se víc.

Orofarně, Lassemisto, Carnimíriě!

Žalozpěv Rohirů

Kde je teď jezdec a kůň? Kde roh, který pěje?

Kde je teď přilba a pancíř a vlas, který věje?

Kde je teď ruka a harfa a oheň, jenž hřeje?

Kde je to jaro, ta sklizeň, ta pšenice kde je?

Jako déšť po horách přešly a jako větérek v louce;

na západ odešly naše dny přes stinné kopce.

Kdo lapí kouř, když se umřelé dřevo pálí,

kdo spatří vracet se roky, jež do Moře napadaly?

Glumova píseň

Po zemi studené

moc se nám špatně jde,

odřeme si nožišku.

Skály a skálišky

jsou jako kostišky,

masa ani trošišku.

Potůček a louže,

do těch se to klouže,

ochladit se chvílišku!

A teď bysme chtěli –

*Nedýchá to, přece žije,
jako smrtka studené je;
žízeň nemá, přece pije,
brnění má, neřinší v něm;
na suchu tone,
ostrov je pro ně
pohoří z písku.
O vodotrysku
myslí si, že vítr vane.
Je to krásně hladké, pane.
Pohrajem si trošičku!
A tak bysme chtěli,
abysme tu měli
šťavnaťouškou rybišku!*

Olifant

*Jako myška šedivý,
jako dům jsem veliký,
nos mám jako had,
zem se musí třást,
kudy kráčím trávou.
Stromy, ty se lámou.
Z úst mi trčí rohy,
po Jihu si chodím,
pleskám ušima.
Let si nevšímám;
dusám pořád dál a dál,
nikdy bych si nelekal,
ani kdybych umřít měl.
Olifant jsem, tak to je.
Ze všech největší,
ze všech nejstarší.
Jednou bys mě viděl,
nikdy nezapomněl.*

*Když mě neuvidíš,
ve mě neuvěříš.
Přece olifant jsem, věř,
nevím vůbec, co je lež.*

Slova Věštce Malbetha

*Nad zemí leží dlouhý stín,
na západ vztahuje temná křídla.
Věž otrásá se; k hrobům králů
blíží se osud. Mrtví procitají;
vždyť přišla hodina pro věrolomné;
u kamene Erech znovu budou stát
a z hor uslyší troubení rohu.
Čí roh to bude? Kdo je povolá
z šerého soumraku, zapomenutý národ?
Dědic toho, kterému přísahali.
Ze Severu přijde, nouzí hnán:
on projde branou Stezek Mrtvých.*

Žalozpěv pro Théodena

*Ze Šeré Brázdy za šerého jitra
s tvrdými muži Thengelův jel syn.
Do Edorasu dojel, dlouhověké síně,
záštity Marky, zahalené mhou;
trámoví zlaté temnotou se krylo.
Sbohem dal svému svobodnému lidu,
krbu i křeslu, kolébce též králů,
kde dlouho dlel, než světlo zemdlelo.
Vpřed vyjel král a strach mu v patách kráčel.
Vedl ho osud, věrností se skvěl;
přísahu složil, slavně splnil pak.
Vpřed vyjel Théoden. V noci jel i ve dne,
pět nocí na východ nes národ kůň;
to Eorlovce úvalem a úžlabinou,*

*šest tisíc kopí šlo tam k zemi Sluneční,
k mocnému Mundburgu pod Mindolluinou
kde město Mořských králů klesá
ohněm a nepřáteli obklíčeno nyní.
Sudba jim dala spěch, soumrak je stínil,
jezdce i koně; jejich kopyta
potuchla v tichu, píseň praví nám.*

Píseň o Lebenninu

*Stříbrně plynou potůčky z Celosu k Erui
v zelených pláních Lebenninu!
Vysoká roste tam tráva. Ve větru od moří
lilie bílé se kývají
a chvějí se zlaté zvonky mallosu a alfirinu
na zelených pláních Lebenninu
ve větru od moří!*

Samova píseň ve skřetí věži

*V západních krajích pod sluncem
květy se zjara otvírají,
vyraší strom, říčka poteče,
veselé pěnkavy zazpívají.
Třeba je tam noc bez mráček
a hvězda na buku se houpá,
z drahokamů má houpačku
a vlasy stromu stříbrem koupá.*

*I když má cesta končí tady
a ležím pohřben v černé tmě,
za horami, temnými hrady
vždycky se slunce usměje.
Ze stínu vstane, nebem jde,
hvězdy se po obloze točí;*

*já neřeknu, že skončil den,
a s hvězdami se nerozloučím.*

Legolasova píseň o Moři

*K Moři, ach k Moři! Bílý racek křičí,
vítr tam věje, pěna se tam tříští.
Na západ, na západ rudé slunce sedá.
Slyšíš to volání, lodičko má šedá,
hlas mého lidu, jenž za Moře odplouvá?
Odejdu od lesa, který mě odchoval,
Dny naše končí a roky už zmírají.
Přes širé vody sám odpluji potají.
Vlny se lámou o dlouhý břeh Poslední:
Ztracený ostrov tam zpívá, ach, pohlédni!
Eressëa, Elfie, člověk ji nenajde.
Tam listí nepadá, tam lid můj nezajde!*

Píseň o Mohylách u Munburgu

*Zahučely rohy, rozlehly se v horách,
míhaly se meče v poli pod městem.
Klusali koně do Kamenné země
jak vítr s jitem. Válka jiskřila.
Tam padl Théoden, proslulý Thengelovec;
do zlaté síně, do zelených luk,
na pláň severní on nepojede zpět,
vojska velitel. Harding a Guthláf,
Dúnhere a Déorwine, Horn a Fastred
krev dali kraji dalekému:
v Mohylách u Mundburgu mlčky práchnivěji
s pobratimy svými, pány z Gondoru.
Nevrátí se Hirluin nazpět do svých hor;
ani starý Forlong do svých světlých planin,
tam do Arnachu, do své domoviny
ve slávě; ani statní lučišníci*

*Derufin a Duilin k vodám dumavým
hluboké Morthondy, do které hledí hory.
Smrt za jitra i za soumraku
přijali páni jako poddaní.
Spí sladce v Gondoru u Velké řeky
šedé jak slzy, stříbrem svítící.
Rděla se tenkrát ryčná její voda:
do pěn a krve slunce klesalo,
hory jak majáky hořely za večera,
rudá padala rosa v Rammas Echoru.*

Orlí píseň

*Zpívejte, lidé věže Anor,
vždyť Sauronova říše navždy padla
a Temná věž je svržena.*

*Zpívejte, radujte se, lidé Strážní věže,
vaše stráž marná nebyla
a Černá brána v troskách leží
a prošel jí váš král.
Je vítěz.*

*Zpívejte, těšte se, všechny Západu děti,
váš král zas přijde, přichází
a bude bydlet mezi vámi
po všechny dny vašich životů.*

*Strom, který uschl, obnoví se,
vysoko jej sám zasadí
a Městu bude požehnáno.*

Zpívejte, lidé!

Stará pochodová píseň

*Cesta jde pořád dál a dál
kupředu, pryč jde od mých vrat.
Daleko už mi utekla
a musím za ní pospíchat.
Na lehkých nohou dám se vést
až k cestě větší, nežli znám,
tam, kde se stýká mnoho cest.
A potom kam ? To nevím sám.*

Elfí zpěv pro Elbereth Gilthoniel

*A! Elbereth Gilthoniel!
Silivren penna míriel
o menel aglar elenath,
Gilthoniel, A! Elbereth!
Kdo hvězdy zářit uviděl
v Západních mořích, vzpomíná,
ač daleká je otcina.*

Básně přeložené od Petra Štěpána

Tři prsteny králům elfů, vládcům pod nebeskou plání

*Tři prsteny králům elfů, vládcům pod nebeskou plání,
sedm vládcům trpaslíků v jejich síní z mramoru,
devatero smrtelníkům, odsouzeným k umírání.
Jediný Temnému vládci v říši Temna, v Mordoru.
Jediný je uchvátí, Jediný je zdrtí,
Jediný je zotročí a strhne v náruč Smrti
tam, kde sídlí noc a stíny, v říši Temna, v Mordoru.*

Pochodová píseň

*V krbu už hřejí plameny,
z měkkého lůžka dýchá klid,
nejsme však ještě znaveni,
vždyť bychom mohli objevit
to, co neviděl nikdo dřív,
kámen či strom či jiný div.
Keř a stvol, tráva a mech.
Být je nech! Být je nech!
Kopec a tůň a stromu kmen.
Dále jen! Dále jen!*

*Vždyť bychom mohli objevit
novou cestu či tajný vchod,
dnes musíme snad odejít,
zítra nám možná přijdou vhod
a potají nás mohou vést
za sluncem nebo světlem hvězd.
List a trn, plod a prýt.
Nech je být! Nech je být!
Kámen a potok v úžlabí skal.
Jdeme dál! Jdeme dál!*

*Jdem dál a svět je před námi
a všude kolem plno cest.
Dřív než se ozve klekání
a nežli vzplanou světla hvězd,
otočíme se – čelem vzad -
a půjdeme šerem domů spát.
Oblaka, soumrak, cesty prach.
Mizí v tmách! Mizí v tmách!
Lampa a chléb a vše, co máš rád,
a pak spát! A pak spát!*

Elfský hymnus

*Ó paní bílá jako sníh,
Královno moří západních,
na cestách Tvůj nás vede svit
krajinou lesů ztemnělých.*

*O Elbereth! Gilthoniel!
Kéž přes moře by zpěv náš zněl,
ó paní bílá jako sníh,
Královno moří západních.*

*V bezbřehých tmách když tonul svět,
jen jas Tvých hvězd nás šerem ved,
jas očí Tvých a vlahý dech
tvůj stříbrný kde zářil květ.*

*O Gilthoniel! Elbereth!
V daleku temných lesních cest
nezapomíná žádný z nás
na krásu Tvou a hvězdný jas.*

Pipinova a Smíškova píseň na rozloučenou

*Krbu a domovu sbohem dát,
před slunce východem odejít dnes,
může si pršet a vítr vát,
my jdeme za hory, za černý les.*

*Odejít za elfy, to je náš cíl,
slatí a pustinou žene nás chvat
k Roklince, kterou mlžný závoj skryl,
a kam dál, to se tam dozvíme snad.*

*Před námi nepřítel, za námi strach,
pod šedou oblohou budeme spát,
jdeme svou cestou přes bláto a prach
a svůj cíl nakonec najdeme snad.*

*Teď musíme jít, teď musíme jít,
dřív než se rozlije sluneční svit.*

Písně Toma Bombadila

*Hej! Pojd' má milá, trálilá, cinkylink,
cing bubák, ding vrbák, hejsa hou,
Tom Bom, hezký Tom, Tom Bombadilink...*

*Hej! Pojd', trálilá, má milá! Má drahá!
Lehce jak vánek a jak drozdí peří
tam dole pod Kopcem, kam slunce sahá,
čeká na světlo hvězd u prahu dveří!
Dcera vodní žínky, moje krásná paní,
štíhlá haluz vrby, co k hladině splývá.
Starý Tom Bombadil lekníny jí shání.
Přichází s nadějí. Slyšíš ho jak zpívá?
Hej! Pojd'! Trálilá, má milá, tralá,
Zlatěnko! Zlatěnko! Trá milá, zlatá,*

*schovej ty kořeny, Vrbáku stará!
Den končí večerem. Bombadil chvátá.
Čirá jak voda, co přes kámen splývá.
Tom nese lekníny. Slyšíš, jak zpívá?*

*Hola hou, přátelé, podle Opletnice!
Bombadil jde napřed. Jde rozžehnout svíce.
Slunce už zapadá, nad krajem se šerí,
budete tápat tmou. Z otevřených dveří,
z oken mých žlutých svit ke stolu vás vede.
Nebojte se černých olší ani vrby šedé,
větví ani kořenů. Bombadil vás chrání.
Trálilá, má milá. Čeká nás má paní.*

*Hola, pojd', trálilá. Hola hop, mí drazí,
Hobiti! Poníci! Společnost se schází!
Přátelé, pospěšme k prostřenému stolu!
Zábava začíná. Zpívejme si spolu!*

*Píseň už začíná. Zapějme si spolu,
jak rosa na ptačí peří padá dolů,
o slunci, o dešti, o oblaků vlání,
o vřesu, poupatech, větru z horských plání.
Leknín na hladině, rákos, tuň a stín,
starý Tom Bombadil, Dcera řeky s ním.*

*Náš starý Tom Bombadil, to je chlapík bodrý,
boty nosí žluťoučké, kabátek má modrý.*

*Pro vodní lilie jsem tam právě dnes šel,
Zlatěnce pro radost bělostné lekníny,
poslední poupata léta před zimou skrýt
kolem jejích nožek, než roztají sněhy.
Na konci léta vždy je tam chodím sbírat,
k hlubokým, průzračným tůním Opletnice.
Časně vyraší tam a nejdéle kvetou.
Tam jsem se poprvé s Dcerou řeky setkal,
spanilou Zlatěnkou, v houští sítin skrytou.
Srdce jí bušilo, sladce její zpěv zněl.*

*Přála vám Štěstěna – více nepůjdu již
pěšinou v křovinách podél břehů říčky,
pokud rok potrvá. Dlouho neuvidím
Starého Vrbáka, dokud se nevrátí
jara čas, chvíle, kdy sličná Dcera řeky
přetancí pěšinou k tůni, kde se koupá.*

Pod šedým kopcem znám starou hospodu

*Pod šedým kopcem znám starou hospodu,
rád tam chodím z mnoha důvodů,
vaří tam pivo jak křen.
I ten mužík, co je na Měsíci,
zašel si tam vypít sklenici
jednou, když končil se den.*

*Jejich podomek má kočku velikou,
ta vám žije pivem a muzikou,
na housle dovede hrát,
chvilku basem, potom zakvičí,
šmidli-fidli, skřipky kočičí
poslouchá každý moc rád.*

*Dvoreček hlídá jim pejsek hlídací,
ten, jak někde tuší legraci,
musí hned u toho být,
je to pes se smyslem pro psinu,
jak ucítí nějakou koninu,
začne se chechtat a výt.*

*Mají ve stáji rohatou kravičku,
panských mravů, pyšnou trošičku,
za hudbu dala by svět.
Jak někde pár taktů zazvoní,
ocas prohne, hlavu zakloní,
k tanci se hotoví hned.*

*Mají tam také stříbrné talíře,
blýskají se jim až k nevíře,
a spoustu stříbrných lžic.
Zvláštní příbor mají na neděli,
pak ho leští celé pondělí,
aby se jim blýskal víc.*

*Kočka se večer pivečka napila,
šmidli-fidli, hrála jak zběsilá,
za chvostem točil se pes.
Talíř, lžice tančí po stole,
a kravička vzadu ve stodole
po mlatě křepčí jak běs.*

*Mužík z Měsíce si hleděl sklenice,
až usnul a spadnul z lavice,
pod stolem snil pivní sen.
Sálem zní kočičí písničky,
šmidli-fidli, už hasly hvězdičky,
studeně blížil se den.*

*Ráno ve čtyři podomek povídá
kočce: „Měsíc nikdo nehlídá,
co dělat, věděl bych rád.
Koukni se nad kopec nahoru,
úplněk se sklání k obzoru,
mělo by se něco stát.“*

*Bílí měsíční koně už v maštali
uzdy hryzli, kopali, dupali.
Šenkýř se do díla dal:
začal třepat mužem z Měsíce,
ten se však neprobral z opice
a chrápal pod stolem dál.*

*Najednou kočka dupáka zahrála,
hlava se jí taky už motala,
nahlas se rozštěkal pes.
Hosté, jak tu píseň slyšeli,
horempádem skáčou z postelí,
umrlec z hrobu by lez.*

*Vyvalili pak mužíka nahoru
na kopec a výš, až k obzoru,
na Měsíc dali ho spát.
Přicválali měsíční koníci,
kravička a talíř se lžíci,
kočka nepřestává hrát.*

*Kočičí dupák je píseň veselá,
kráva tančí jako gazela
a s ní křepčí celý dům.
Koně s krávou se staví na hlavy,*

*když tu struna uprostřed zábavy
s ránou se přetrhla – bum!*

*Vyděsila se kravička rozmilá,
v té hrůze Měsíc přeskočila,
přibory popadl děs,
prchá talíř středem ulice,
za ním lžice pádí v panice,
hlasitě chechtal se pes.*

*Už se úplněk ukládá ke spánku,
Slunce zvedá hlavu z červánků,
začíná svítit a hřát.
Říká si: „Svým očím nevěřím,
všichni hosté lezou do peřin,
ráno je, tak proč jdou spát?“*

Chodcova hádanka

*Ne vždy se zlato jasně třpytí,
ne všechny zmizelé odnesl čas.
Hluboké kořeny nespálil mráz.
Z popelů zas se oheň vznítí.
Z temnot vytryskne světla jas
a dávná sláva povstane k boji.
Zlomená čepel se opět spojí,
vyhnanec králem stane se zas.*

Gil-galadův pád

*Tu smutnou píseň harfeník mi hrál:
Gil-galad byl poslední elfů král,
od štítů hor až k zelenému moři
volné a šťastné říši panoval.*

*Měl dlouhý meč a čepel břitkou měl,
lesk jeho přilby do dáli se skvěl
a bezpočet hvězd se z nebeské pláně
na stříbře jeho štítu odrážel.*

*Do neznáma odjel dávno již,
a kde dlí dnes, se nikdy nedoviš,
vždyť do temnot zapadly jeho hvězdy,
do Mordoru, kde leží stínu říš.*

Píseň o Berenovi a Lúthien

*Bílý byl bolehlavu květ,
voněla tráva v jarní čas
a hvězdným jasem zářil svět,
když Tinúviel tančívala.
Z neznáma zpíval flétny hlas,
rašilo listí, voněl květ,
světem hvězd zářil její vlas
a roucha třpytem luny plála.*

*Beren z hor chladných tudy šel
kobercem z listoví a trav,
údělem jenom hoře měl.
Kde elfské řeky proud se valí,
skrže kvetoucí bolehlav
zázračné květy uviděl,
jimiž se třpytil zlatý háv,
i vlasů stín, jež za ní vlály.*

*Znavený psanec z pustých skal
okouzlen rázem nabyl síl,
křepký a statný náhle stál,
kráčel k ní měkkým světlem hvězd.
Ona však tančíc prchla v dál,
kde elfský hvozd nejhustší byl,
a Beren sám zas putoval
tichem zamklých lesních cest.*

*Zvuk lehkých nohou mnohokrát
pod listovím lip poslouchal,
z podzemí slýchal trylkovat
hudbu slujemi ukrytými.
Po listu lístek na zem svál
stříbřitým bukům listopad,
bolehlav bílý uvadal,
nastával čas větrné zimy.*

*Dál putoval a o ní snil
jda po listech, jež vítr svál,
jak luny bledý svit se lil
na jejích šatů hvězdný třpyt,
po vrcholcích dalekých skal
když její krok se roztančil
a vítr z chladných nebes vál
mlh závoj před ní rozestřít.*

*Když minul kruté zimy čas,
s písni jak skřivan přišla zpět,
jak jarní déšť zněl její hlas,
voda, jež zurčí klokotavě.
Zřel Beren rašit elfský květ
kol jejích stop a toužil zas*

*slyšet ji zpívat, uvidět
ji tančit po zelené trávě.*

*Zmizela znovu, přišla zas.
Tinúviel! Tinúviel!
Naslouchala, když jeho hlas
volal na ni elfskými jmény
a kouzlem svým ji obestřel.
Osudem byl jí. V jarní čas
elfskou dívku Tinúviel
objímal Beren okouzlený.*

*Stín vlasů skrýval oči jas
a do těch očí Beren zřel,
zrcadlil se v nich hvězdný jas
i moudrost, již rod elfů slul.
Pak nesmrtelná Tinúviel
jej zahalila v temný vlas
a rek, jenž sám vždy světem šel,
v náruči třpytné spočinul.*

*Osud jim určil putovat
tmou bez naděje na úsvit,
chmurnou branou v železný hrad,
kladl mezi ně chmurné moře.
Nic je nemohlo rozdělit,
zas setkali se jedenkrát
a navždy spolu budou žít
tam, kde je zpěv a slunce svít,
v hájích, jež nepoznaly hoře.*

Kamenný obr

*Mnoho let si v osamění hověl obr na kameni,
mumlal, brumlal, cumlal starou kost.*

*Byla to kost kopuleťá, on ji žužlal mnohá léta,
masa neměl dost.*

Zlost! Kost!

Sám a sám žil v horské sluji, masa neměl dost.

*Jednou si Tom do hor zašel, v jeskyni tam obra našel,
kouká, houká, cože to má být?*

*„Jak tak koukám na tu hnátu, připomíná mýho tátu,
má ji v hrobě mít.*

Být! Hnít!

Myslel jsem, že chudák táta má po smrti klid.“

*Obr praví: „Já ji čmajznul, když jsem neměl, co bych zblajznul,
Tome, no ne, koukej, co má být?*

*Mrtvýmů už na nic není, tak měj kusa pochopení,
musím nějak žít.*

Být! Pít!

Vždyť přece i chudák obr musí nějak žít.“

*Povídá Tom: „To je zlosti, žrát tu mý rodinný kosti,
obře, dobře, už toho mám dost!*

*Tu kost musíš ihned vrátit, pak se radši koukej ztratit,
než mě chytne zlost.*

Kost! Dost!

Vrať mi tu tátovu hnátu, než dostanu zlost!“

*Obr na to: „Jaký fraky, to tě radši zbodnu taky,
hochu, trochu masa si dám rád.*

*Ono je to vlastně k zlosti, pořád jen ty starý kosti,
kdo by to chtěl žrát.*

Hlad! Chlad!

Starý hnáty tvýho táty, kdopak to má žrát. “

Už se chystá, že ho lapí, jenže Toma nepřekvapí,

skočí kročí, hop a je ten tam.

„Tohle jsou mi divné mravy, pár kopanců to snad spraví,

počkej, já ti dám!

Sám! Mám!

Naučím tě, jak se chovat, to ti povídám!“

Běda! Tome, to se nemá, kopat obry pod kolena,

ouvej, jouvej, on je jako kost.

Tvrký je jako kus dřeva, tobě praskla bota levá

a máš toho dost.

Zlost! Kost!

Narazil sis levou nohu a máš toho dost.

Tvá levá noha je chromá, buď rád, že jsi zase doma,

s tamtou hnátou obr sedí dál,

na svém balvanu si sedí, kosti staré dál si hledí,

co by jinak žral.

Vzal Bral.

Nemá nic než starou hnátu, co si z hrobu vzal.

Píseň o Eärendilovi

Z Arvernienu Eärendil

koráb si stavět chtěl.

Ve hvozdech Nimbrenthilu si

naň trámy nakácel.

Lampy z čistého stříbra kul,

ze stříbra krásné plachty tkal,

přídí dal tvary labutí,

z korouhví odlesk světla vlál.

*V zbrojnici králů pradávných
se pevnou oděl zbrojí
vzal štít runami popsany,
jež chránily ho v boji.
Z dračího rohu dobrý luk,
z jaspisu toulec měl
a na stříbrné tětivě
šíp z ebenu se chvěl.
Nad přilbou kutou z démantu
vysoký orlí chochol vlál,
meč břitký v pochvě z achátu,
a na hrudi mu smaragd plál.*

*Putoval k břehům severním
svitem luny a hvězd,
za mez dnů světa smrtelných
jej vedlo kouzlo cest.
Od třesku blízkých ledovců,
od ledem pokrytých skal,
od ohňů a žáru podsvětí
zpět spěšně vesloval.
Bloudě po moři bezhvězdném
k Noci Nicoty spěl,
proplul a světla pobřeží
v dálce již neviděl.
Pak poslepu a bez cíle
vichrem, jenž vztekle vál,
se ze západu na východ
do vlasti hnáti dal.*

*Elwingu na útěku zřel
a tmou zazářil jas,
plamen třpytnější démantů,
jež krásily jí vlas.*

*Ověncila jej plamenem,
kterým plál Silmaril,
a tehdy on příd' zářící
bez obav obrátil.*

*Tu z jiných světů v zámoří
bouřlivý vichr hřměl,
silná a volná vichřice,
již zrodil Tarmenel.*

*Ten vichr dechem mrazivým,
mocnějším nad smrt vál
šedým mořem, jímž smrtelník
se sotva někdy bral,
mořem již dávno ztraceným
nutil jej koráb hnát
a navrátit se v úzkosti
z východu na západ.*

*Z věčné noci byl zrozen zpět
do řevu černých pěn,
u břehů, které stonuly
dřív, než kdy začal Den,
a doplul k břehům perlovým,
kde zpíval táhlý hlas,
kde vybledlá i zlatá žlut'
i drahokamů jas,
kde věčně vln se pění lán
kol pat mlčících hor,
kde z šera vstává Eldamar
a strmí Valinor.*

*Unikl nočním temnotám
poutník přes širé pláně vod,
přišel do bílých přístavů,
kde žije sličný elfů rod,
kde dům má věčně zelený,*

*plničký krásy a kvítí,
kde svěží je a čirý vzduch,
v němž všechno se jasem třpytí,
kde nad průzračným údolím
strmí štíty Ilmarinu
a Tirionských věží svit
se zrcadlí v Moři stínu.*

*Tam poutník znaven spočinul,
tam učili ho znát
ságy a zpěvy zázračné,
na zlaté harfy hrát.
Sedmero světél před ním šlo
když, oblečen jsa v elfskou běl,
v opuštěný a skrytý kraj
on Calacíríanem šel
do věčných hal, kam bezpočet
zářných let padlo a padá,
zřel Starších králů věčnou říš,
království, jež nepoznal
dřív ni lidí, ni elfů kmen,
a zřel, co zůstat skryto má
všem těm, jimž svět je domovem.*

*Novou loď mu tam postavili,
přijď se jak hvězdy skvěla,
kyl z mithrilu a drahokamů,
ze stříbra stěžeň měla,
neměla však hlazená vesla,
bez plachet stěžeň byl,
jak vlajka nad ním živým světlem
hořel a svítil Silmaril.
Byla to sama Elbereth,
která tam světlo dala*

*a nesmrtelným perutím
koráb nést přikázala
po nekonečné obloze
bez břehů, hranic a cest,
výš, než paprsky sluneční,
než záře Luny a hvězd.*

*Od vodopádů stříbrných
na srázech věčných šer
přes horských hradeb hřebeny
k domovu hledal směr.
Vzmach neúnavných perutí
loď jeho nesl v dál,
nad tmou, jež cesty halila,
jak létavice plál,
plul před Sluncem jak hlasatel
a ohlašoval den
nad šedým během vln a mlh,
jež táhly Severem.*

*Když v oněch dávných Starých dnech
přeploval Středozeem,
slyšel elfských děv úpění,
zřel pláč a smutek žen.
Vázán svou sudbou nezvratnou
stále dál musel jít:
než všechny hvězdy uhasnou
i bledé Luny svit,
netknout se světa živoucích,
býti heroldem hvězd,
být Světloňosem Západu
a jeho plamen nést.*

Bilbova píseň

*Ve svitu ohně přemítám
o všem, co jsem kdy viděl,
o lukách létem rozkvetlých,
barvách motýlích křídel,*

*o žluti listů podzimních,
vláknech babího léta,
o stříbru slunce, mlze rán,
větru, jenž vlasy splétá.*

*Ve svitu ohně přemítám,
jaký svět přijde asi,
až skončí zima a mně už
se jaro neohlásí.*

*Vždyť ještě téměř celý svět
mé oči nepoznaly,
vždyť každým rokem každý háj
se v jinou zeleň halí.*

*Ve svitu ohně přemítám
o lidech dávných dob,
i o těch, co uvidí svět
až mne už skryje hrob.
Zatím ale, co vzpomínám
na staré zašlé časy,
poslouchám, kdy se za dveřmi
ozvou kroky a hlasy.*

Píseň o Nimrodel

*Zrodil kdys dívku elfů kmen
krásnou jak hvězda denice,
na bílém rouchu zlatý lem,
stříbřitě šedé střevíce,*

*bílé údy a dlouhý vlas,
svobodná, volná, spanilá,
jak paprsek či trávy klas
se svěžím vánkem vlnila,*

*zářivou hvězdu nad čelem,
ve vlasech světlo, jas a třpyt
jak slunce, jdoucí v zlatý den
lórienský háj prozářit.*

*Vodopády se perlí dál,
do tůní voda splývá.
Její zpěv však u chladných skal
stříbrem už nezaznívá.*

*Nikdo neví, zda Nimrodel
dnes sluncem jde, či zda dlí v tmách.
Věk už ji nikdo neviděl,
zmizela kdesi na horách.*

*Elfský koráb pod srázem skal
mnoho dnů čekal na ni.
Přístavem šedým příboj řval,
burácel mořskou plání,*

*za noci potom víchr vstal
kdesi v severní zemi,*

*od elfských břehů koráb hnal
 pryč plání bílé pěny.*

*Mizely šedé stíny hor,
 když přišel úsvit příští.
 Země klesala za obzor,
 zakryta vodní tříští.*

*Amroth viděl břeh mizící,
 mlha jej zakrývala,
 i proklel zrádnou lodici,
 jež Nimrodel mu brala.*

*Amroth byl dávných elfů král,
 pán údolí a kmenů,
 zlatistých haluzí a skal
 v krásném Lothlórienu.*

*Jak rychlý šíp, když hledá cíl,
 racek, jenž nebem letí,
 přes okraj lodí seskočil
 do vln bouřící změti.*

*Vítr kolem něj pěnu vzdul
 a rozevlál mu vlasy,
 když jako labuť mořem plul
 pln odvahy a krásy.*

*Na tento břeh již nepřišel,
 Západ nic nenapoví.
 Žádný z elfů víc neslyšel
 zprávu o Amrothovi.*

Píseň o Durinovi

*Mladý byl svět a svěží horstev sráz,
na tváři Luny nebyl stín či kaz,
pro tok či kámen když nebylo jmen,
když Durin vzbuzen chodil samoten.
On údolím i kopcům jména dal,
zřídla, z nichž nikdo nepil, ochutnal,
když prvně Zrcadlové pleso zřel
korunu z hvězd, jež po hladině plavou.*

*Krásný byl svět a strmý horstev sráz
za Starých dnů, než nastal zkázy čas,
než v Nargothrondu padl mocný král
a Gondolin než navždy zmizel v dál,
za Velké moře, na Západní břeh.
Svět býval krásný v Durinových dnech.*

*On králem byl. V sloupoví skalních hal
dlážděných stříbrem slavně panoval.
Pod zlatým stropem stál zdobený trůn
a vchod chránilo kouzlo mocných run.
Z křišťálů skvoucích lampy zrobit dal,
jas slunce, měsíce i hvězd v nich plál,
mrak ani stín nekalil jejich jas,
svítily jasným světlem v každý čas.*

*Tam perlik v kovadlinu zabušil,
dlabalo dláto a hrot rydla ryl,
ukuta čepel, jilec připevněn,
tam zedník stavěl, horník hloubil zem.*

*Tam beryl, bledý opál, perel běl,
do rybích šupin kutý kov se skvěl,*

*spona a krunýř, kopí, meč i štít
byl v Durinových pokladnicích skryt.*

*A neúnavný byl Durinův lid,
v klínu hor hudbu prvně nechal znít,
harfeník hrál a pěvec píseň pěl
a trubky hlas ve skalních branách zněl.*

*Šerý je svět a horstev sráz je stár,
je popel chladný, kde plál výhni žár,
umklk harfy hlas i kovadlin,
do Durinových síní lehl stín
a jeho hrob se ukryl v temnot tůň
tam v Morii, kde leží Khazad-dûm.
Doposud však, když lehnou noční stíny,
za bezvětrí pohlédni do hlubiny:
koruna z hvězd tam čeká v chladu vod,
až Durin vzbudí se, by dál svůj vedl rod.*

Frodův žalozpěv o Gandalfovi

*Když kraj usínal v šedých tmách,
jeho krok pevný Kopcem zněl,
s ránem pak mlčky přešel práh
a do daleka zase šel.*

*Od jižních hor v Severní říši,
z Divočiny na mořský břeh,
skrz tajný vchod i dračí skrýš
on krácel a byl přítel všech.*

*Elf, hobit, člověk, trpaslík,
v doupěti zvíře, v hnízdě pták,
nesmrtelný či smrtelník -
- mluvil s každým a věděl jak.*

*Hojící ruka, břitký meč,
Hlava, již sklání sudby tíž,
hlas trubky, která volá v seč,
poutník, jenž znaven hledá skryš.*

*Hněv stejně rychlý jako smích,
na slavném stolci kníže věd,
starý muž v šatech zmačkaných
s trnitou holí brázdí svět.*

*V Khazad-dûm on sám odrazil
hrůzu i děs a žár i stín,
o kámen hůl svou přerazil
a z mostu spadl do hlubin.*

Žalozpěv za Boromira

Aragorn:

*Vysoká tráva na pláních Rohanu roste dál,
západní vítr tudy šel a kolem hradby vál.
„Jakou zvěst nocí přinášíš nám, větře, ze svých cest?
Kde dlí teď statný Boromir? Zda zřels ho v záři hvězd?“
„Já viděl jej přes sedmi řek šedivé proudy jít,
putovat hvozdem ponurým, kde mizí slunce svit,
pustinou kráčet na sever, kde leží chlad a stín.
Severák snad ví, kudy dnes šel Denethorův syn.“
„Ó boromire! Z cimbuří já do dálavy zřel,
leč z pustých končin Západu mi tvůj roh nezazněl.“*

Legolas:

*Od písčín a skal pobřeží, od jihu vítr vál,
přinášel racků kvílení a v hradní bráně lkal.
„Rci, větře, jaké noviny soumrakem neseš nám.
Kde bloudí sličný Boromir, na nějž tu vzpomínám?“
„Neptej se, kde dnes přebývá – o spoustách kostí vím,*

*na březích bílých, na březích černých, pod nebem bouřlivým,
kostech, jež Anduiny proud do hlubin moře snes,
Severního se větru taž, jaké má zprávy dnes!“
„Ó Boromire! K moři jde cesta od hradních bran,
ty však se s rackem kvílícím víc nenavracíš k nám.“*

Aragorn:

*Za Branou Králů severák kol vodopádů spěl,
jak píseň rohů válečných kol hadby chladně zněl.
„Jakou zvěst z pustin Severu dnes, větře, přinášíš?
Co dělá chrabrý Boromir? On pryč je dávno již.“
„Zněl jeho hlas u Amon Henu. S přesiou se tam bil,
meč zlomený i puklý štít proud řeky pohltil.
Pyšné čelo i krásná líc v něm navždy spočine,
Rauros ve zlatých peřejích jej na hrud' přivine.“
„Ó Boromire! Z cimbuří na sever hledme v dál,
tam kde tě zlatý vodopád v svou mocnou náruč vzal.“*

Stromovousova píseň

*Vrbovým luhem Tasarinu já na jaře kráčel.
Ach! Vůně a podoba jara v Nan-tasarionu.
A říkal jsem, jak je to dobré.
Létem jsem putoval v jilmových lesích Ossiriandu.
Ach! Vůně a hudba léta u sedmera řek Ossir.
A myslel jsem, že nad ně není.
Do bučin v Neldorethu jsem potom v jeseni přišel.
Ach! Zlato a červeň a ševal listů jeseně v Taur-na-neldoru.
Bylo to více, než po čem jsem kdy toužil.
K borům na svazích Dorthonionu jsem v zimním čase stoupal.
Ach! Vítr a běl a čerň větví zimy nad Orod-naThônem!
Můj hlas se vznesl a pod nebem zpíval.
Dnes ale všechny ty kraje pod vlnami leží,
já chodím v Ambaróně, Tauremorně, Aldalómě,
a chodím Fangornem, svou vlastní zemí,*

*kde se kořeny dlouží
a roky leží hustěji než zvadlé listí
v Tauremornalómě.*

Ent a entka

Ent:

*Jaro dá mízu haluzím a listoví bříz pučí,
hvozdy když světlo zalévá, v korunách vítr hučí,
dlouhý krok, hluboký dech a horský vítr sladký!
Pojď, rci jak krásný je můj kraj! Pojď, vrať se ke mně zpátky.*

Entka:

*Když přijde jaro do zahrad, osení v polích raší,
když květy se jak bílý sníh ve větvích sadu vznáší,
když krajem běží slunce jas a jarní vítr svěží,
nechci se vracet, zůstat chci. Má krásná zem tu leží.*

Ent:

*Když léto na svět ulehá, poledne zlatem hoří,
pod klenbou spících haluzí se stromy do snů noří,
paláce lesů zelené západní vítr zchladí,
zpět vrať se zhlédnout krásnou zem, tu zem našeho mládí.*

Entka:

*Když v žáru léta zralý plod skloněné větve tíží,
zezlátne sláma, zbělá klas, sklizeň se k městu blíží,
když voní med a sládne plod, ať dál si větra vanou,
já v záři slunce dál chci žít, zřít svou zem požehnanou.*

Ent:

*Když přijde kruté zimy čas a les a hory zmrazí,
když kmeny stromů kručí mráz a nocím hvězdy schází,
studený vítr z východu přináší smrt a mráz,
jdu k tobě, jdu tě zavolat. K tobě se vracím zas.*

Entka:

*Když zimní píseň krajem zní a vše se ve tmách ztrácí,
když praští holé haluze, je konec dnům a práci,
jdu za tebou a volám tě. Kéž shledáme se zas
a ruku v ruce najdem zem, kde není krutý mráz.*

Oba:

*Společnou cestou půjdeme daleko na západ
hledat zemi, již každý z nás bude mít stejně rád.*

Bregaladova píseň

*O Orofarně, Lassemista, Carnimíriě!
Jeřáby krásné, vlasy vám kráslila květů běl!
Jeřáby moje, v žáru lét já zářit jsem vás zřel:
Třpytivá kůra, lehký list, tichého hlasu chlad.
Zlatavě rudou korunou vás zdobil listopad!
Jeřáby mrtvé, šedivý a suchý je váš vlas,
ztracena vaše koruna a navždy zmlkl hlas,
O Orofarně, Lassemista, Carnimíriě!*

Žalozpěv Rohirů

*Kde je dnes kůň a jezdec? Kde roh, co k boji zval?
Kde přilbice a pancíř a vlas, co větrem vál?
Kde oheň, jenž plál rudě, kde harfy znalá dlaň?
Kde jaro je a sklizeň a zralých klasů pláň?
Zmizely jako horský déšť, vítr, co loukou běží,
odešli dnové na západ, za hory, kde stín leží.
Kdo vrátí zpět dým mrtvých dřev, která v plameni hoří?
Kdo nazpět léta plynoucí přivede ze zámoří?*

Glumova píseň

*Studené hrubé pláně
nám poškrábají dlaně
a odřou chodidla.
A kamení a skála
jsou tvrdé jak kost stará,
holé a bez jídla.
Potoky ale hladí
a tuň tak krásně chladí
odřená chodidla!
A teď bysme jen chtěli...*

*Plíce nemá – přece dýchá,
studená a věčně tichá,
věčně pije na své zdraví
v brnění, co nerezaví.
Ostrov je pro toho tvora
něco jako velká hora,
proudem vzduchu vody proud,
v suchu musí utonout.
Musí mlčet život celý,
tu bysme teď chytit chtěli,
tu rybičku hladkou,
tak krásnou a sladkou.*

Olifant

*Nos mám jako had,
velký jsem jak hrad.
V tlamě dlouhé rohy mám,
když se v trávě zadupám,
zatřese se zem.
Jak myš šedý jsem.
Já si žiju v teplých krajích,
můžeš mě jít hledat na jih.
Velké uši mám,*

*na zem nelehám.
Dál a dál jdou moje kroky,
nepočítám svoje roky,
já jsem největší!
To je bez řečí!
Starý, veliký a tlustý,
zpřelámu i prales hustý,
já Olifant vám
tohle povídám.
Když mne zahlédneš,
nezapomeneš.
Jinak věřit nebudeš,
budeš říkat: „Je to lež!“,
budeš se mi smát.
Já nemám proč lhát.
Já Olifant starý vám
pravdu povídám.*

Slova Malbetha Věštce

*Krajinu kryjí předlouhé stíny,
k západu vztáhly se perutě chmur.
Chvěje se Věž. Přitrhla zkáza
ke královským hrobkám. Probouzejí se Mrtví,
neboť nastala hodina křivopřísežníků,
kteří opět stanou u kamene Erech
a uslyší, jak se z hloubi hor rozléhá hlahol rohu.
Čí roh to zavolá? Kdo z černavého přitmí
povolá zapomenuté plémě?
Dědic to bude těch, jimž přísahu dávno kdys dali,
od půlnoci přijde a tíseň jej pohánět bude;
ten Dveřmi projde a půjde po Stezkách Mrtvých.*

Žalozpěv o Théodenovi

*Z šerého Hradiska v šedivém jitru
s pány a vojvody vyjel Thengelův syn,
do Edorasu jel; staré tam síně
vladařů Marky halil háv mlh
a zlaté trámy skrýval tmy závoj.
Sbohem dal svému svobodnému lidu,
krbu a stolci a milným místům,
kde hodovával, než pohaslo světlo.
Dále jel král, hrůzu za sebou,
před sebou zhoubu; slib jel dodržet,
přísahy splnit dávno složené
do posledního slova. Pět nocí a dnů
k východu cválal Eorlovců voj,
přes Pláně, Blata, Fírienský hvozd,
šest tisíc kopí k Slunečnému kraji,
k Mundburgu hradu pod Mindolluinou,
kde Jižní zemi, království Mořských králů,
oblehl nepřítel a obklopil oheň.
Osud je vyzval a Temnota vzala,
jezdce i koně; kopyt dusot v dáli
dozněl a ztichl; tak písně nám praví.*

Píseň o Lebenninu

*Od Celosu k Erui stříbrný plyne proud
na zelených pláních Lebenninu.
Tráva tam roste vysoká a vítr vane z moře.
Zachvívají se bělostné lilie
i zlaté zvonce mallosu a alfirinu
na zelených pláních Lebenninu,
když vítr vane z moře.*

Samova píseň ve skřetí věži

*Nad Západem plá slunce jas
a snad už raší květy jara,
snad pučí strom a řeky hlas
krajinou zní jak píseň stará.
Možná, že noc bez mráčku je,
svěží buk haluzemi kývá,
hvězdám jasným jak drahokam
pěnice možná píseň zpívá.*

*Má cesta končí v hlubinách,
hor příkré štítí tmou se ježí,
kolem mě jenom tma a strach
a stěny mocných pyšných věží.
Slunce však zas přemůže stín
a elfské hvězdy budou plát,
proto se se dnem neloučím
a hvězdám nechci sbohem dát.*

Legolasova píseň o moři

*Nad mořem, slyšíš, nad mořem křičí rackové bílí,
vane vítr a ve větru pění se příboj bílý.
Na západ, pohleď, na západ kulaté slunce se skrývá,
korábe šedý, uslyšíš hlas, jenž odtamtud zpívá,
hlas mého lidu, hlasy těch, kteří nás opustili?
Odejdu, toužím odejít z těch hájů, kde jsme žili;
vždyť tady končí naše dny a naše léta vadnou,
sám pod plachtami popluji přes pláň širou a chladnou,
popluji na Poslední břeh, tam, kam se vlny valí.
Ke Ztracenému ostrovu zvou sladké hlasy z dáli.
Tu zemi člověk nespatří, tam listí je vždy svěží,
Eressëa, kde elfů vlast na věky věků leží.*

Píseň o mohylách u Mundburgu

My slyšeli o hlasech rohů, jež v hloubi hor hlaholily,

o zbraních, které zářily v království Jihu.

Koně pak hnali jsme klusem do Kamenné země

jak jitřní vítr. Začala se válka.

Théoden tam padl, Thengelovec mocný,

do své zlaté síně, na zelené pláně,

na pastvíska rodná nevrátí se více,

vojů vladař. I Grimbold a Guthaláf,

Herubrand a Horn, Fastred a Herefara,

Dínhere a Deorwine i bohatý Harding

bili se a padli v tom dalekém kraji:

v mundburských mohylách pod hlinou teď leží

spolu se šlechtici Gondoru, se svými spolumany.

Aniž se kdy kmet Forlong do rodného Arnachu

ke květům dolin své domoviny se slávou vrátí

nebo Hirluin Sličný k pahorkům pobřeží,

či k temným hladinám morthondských jezer ve stínu hor

vysocí lučištníci Derufin a Duilin.

Za svítání i při skonu dne loupila smrt

prosté i vznešené. Dřímají již dlouho

pod trávou Gondoru při Veliké řece.

Šedivý slzami a svítící stříbrem

pění se rudě bouřící proud,

krví se barví, když zapadá slunce,

vrcholy hor žhnou jako válečné vatry

a rosa rudne na Rammas Echoru.

Orlí píseň

*Písně teď pějte, ó lidé z Anorské věže,
vždyť Černá věž padla a navěky zůstane v troskách,
je konec krutého Saurona i království jeho.*

*Veselte se a zpívejte, ó lidé ze Strážní věže,
vždyť nebyla zbytečná a marná stráž vaše,
je Černá brána zbořena
a vprostřed zřícenin projel váš král,
vítězný král.*

*Radujte se a pějte, ó Západu vítězné děti,
neboť v tu dobu se král váš mezi vás vrací,
aby dlel mezi vámi
po všechny dny vašeho žití.
I Strom po věky zvadlý zas vzklíčí,
aby jej zasadil on na výšinách hradu
pro štěstí a blaho Města.*

Zpívejte všichni, ó lidé!

Vždy dál a dál se cesta vine

*Vždy dál a dál se cesta vine,
cesta, co začala u mých vrat,
vede tam, kde jsou kraje jiné,
a já se po ní vydám rád
až tam, kde s další cestou splyne,
s proudem osudů, zpráv a cest.
Koho potkám a co mě mine?
Cožpak to vím? Já dám se vést.*

Elfský hymnus

A! Elbereth Gilthoniel!

silivren penna míriel

o menel aglar elenath

Gilthoniel, A! Elbereth!

O Gilthoniel! Elbereth!

V daleku temných lesních cest

nezapomíná žádný z nás

na krásu Tvou a hvězdný jas.